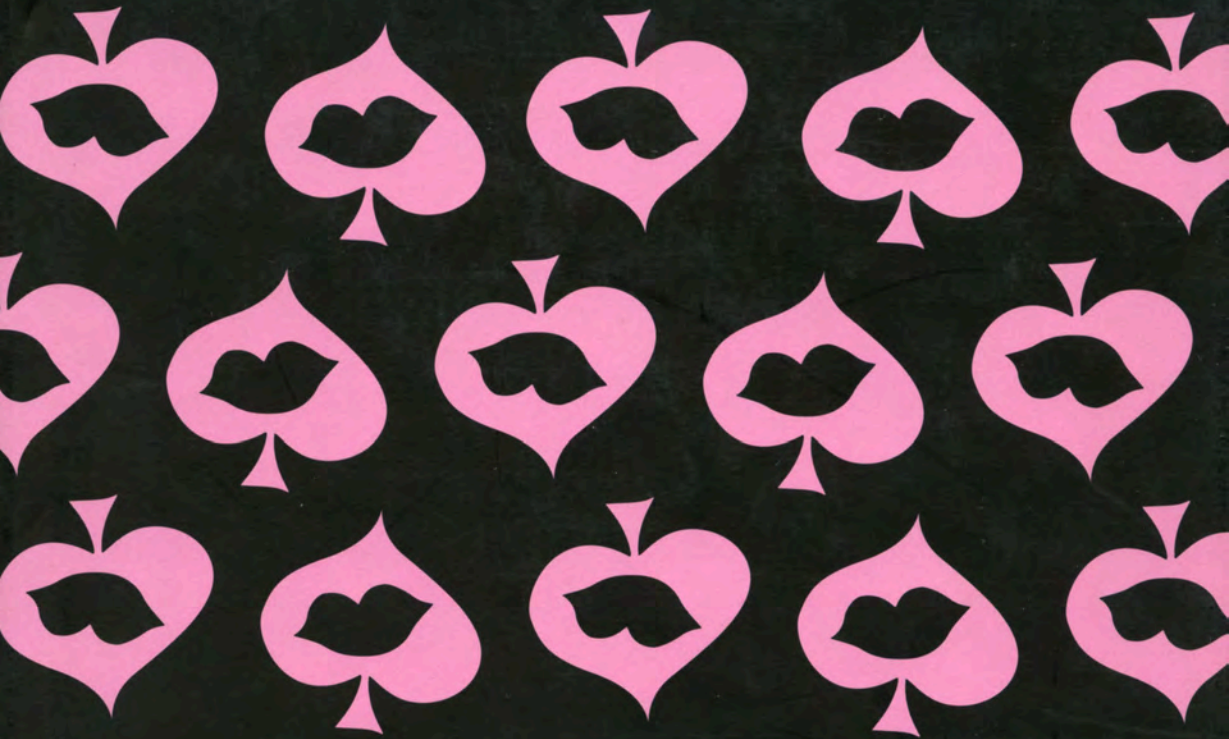

SEXUELLT | KULTUREN 2007

SEX

SEXUELLT | KULTUREN 2007

EN ÅRSBOK TILL MEDLEMMARNA
AV KULTURHISTORISKA FÖRENINGEN
FÖR SÖDRA SVERIGE

SEXUELLT | KULTUREN 2007

Ansvarig utgivare: Margareta Alin

Redaktör: Lars-Eric Jönsson

Foto: Viveca Ohlsson (om ej annat angivits)

Formgivning & produktion:

Magnus Bergström, Lund / www.bco.se

I redaktionen: Margareta Alin, Viveca Ohlsson

Typsnitt: Garamond / Gill Sans

Tryck: MCT, 2007

Papper: MultiArt / Lessebo Linné

(Klorfria och svanmärkta)

ISSN 0454-5915

ISBN 91-87054-32-9

Kulturen har gjort stora ansträngningar för att nå rätt copyright-innehavare till respektive bild. Har vi i något fall misslyckats ber vi att rättsinnehavaren tar kontakt med oss under adressen: Kulturen, Box 1095, 221 04 Lund, tel 046-35 04 01.

SEXUELLT | KULTUREN 2007

Margareta Alin & Lars-Eric Jönsson. Sexuellt	05
Anders Jansson. Min vän svartbok	13
Linda Fagerström. Fem reklambilder: 133, 107, 75, 57	23
Inger Lövkrona. »... hans knif skjär wackert up hennes stek... »	27
Jan Mark. »De icke få belägg vi äga på en blomstrande fruktbarhetskult i Norden »	43
Maria Bäckman. Vad är en Kafkapocket?	61
Christian Penalva. Ett tvetydigt höftskynke	79
Dominic Ingemark. »Vad herrn befaller är aldrig skamligt»	93
Viveca Ohlsson. Gender Warrior – Könskrigare	111
Sara Holst Kjær. Oceaner och kaptener	121
Mikael Eivergård. Beslagtagen lust	137
Björn Magnusson Staaf. Sex and the City	153
Nils Stormby. Mörka lustar	169
Källor och litteratur	178
Margareta Alin. Året som gått	179
Donatorer, gåvor till samlingar, arkiv och bibliotek	185
Donationer, sponsring och riktade anslag	187
Kulturhistoriska föreningen för södra Sverige. Hedersledamöter och styrelse	189
Medverkande i årsboken	192

Marilyn Monroe, kalenderbild
från 1949, fotograf Tom Kelley,
Kulturens arkiv LXXXVI 1:64.

Posed-by MARILYN MONROE

SEX

Vad är sexualitet? Fortplantning, nöje, kriminalitet, perversion, njutning, makt, glädje? Allt detta och mer därtill är och kan sex vara. Överallt möts vi av meddelanden om sex. Reklam, tidningar, teve och konst impregnerar det offentliga rummet med sexualiserade meddelanden: Nakna, höljda, parvisa, ensamma och längtande kroppar. Blickar, gester och föremål. Åtrå, lust och erotik. Vi tar emot alla dessa signaler men betraktar samtidigt både oss själva och världen runtomkring som sexuella aktörer. Inte alltid och inte var som helst. Men stundtals, på skilda platser, med olika människor, ger vi oss ut i könsens och erotikens marker.

Sex förknippas gärna med sådant som vi uppfattar som naturligt. "Naturlig" sexualitet är för det mesta god. "Onaturlig" sexualitet ses oftast som dålig, ond och sjuk. Men har det "naturliga" alltid varit naturligt? Svar kan lättast sökas i det förbjudnas historia. I industrisamhället har det varit vanligt att patologisera det som inte har befunnit sig på rätt sida om moralens gränser. Under tidigare epoker sågs det förbjudna snarare ur religiös synvinkel.

s. 6: Kulturen 2007

Trots att den är en så viktig del av människans liv och vardag har sexualiteten levt en märkligt undanskymd tillvaro på museerna. Berättelser och föremål som kretsar kring sexualitet är påtagligt få eller frånvarande. Ibland har man funnit erotiska föremål långt inne i museernas mörka vrår, okatalogiserade och okommenterade. Men år 2007 fyller Carl von Linné 300 år. Kulturen firar med ett år fyllt av utställningar och evenemang på temat Sexuellt. Först ut är utställningen Lustar, fantasier och drömmar, som inleds med Platons beskrivning av skapelsens begynnelse då androgynen delades i olika halvor som därefter ständigt söker varandra. I sökandet kommer vi till olika rum. I det hemliga rummet får vi se en delvis okänd sida av GAN. Hans fotoalbum och dagbok ger oss en bild av vad det sexuella mötet med män betydde för hans bildkonst. Rummet om fruktbarhet har inspirerats av Kulturens grundare Georg Karlin, som klassificerade föremål efter denna rubrik vid 1800-talets slut. Kyrkans inflytande går inte att undvika i en utställning om sexualitet och eftersom män dominerar historien, är kvinnoperspektivet tongivande mot utställningens slut. Vart är vi på väg just nu då det gäller synen sexualitet, kön och lust?

► Keramikfigur med avtagbart keramiktäcke, längd 10,5 cm, KM 69139.

s. 8: Kulturen 2007

I Kulturens park invigs våren med Ståndare och pistiller – Linné i parken. Temat fortsätter med Sagan om ägget, som berättar om skapelsen, ägget i livmodern och världsägget i skapelsemyten. På långfredagen öppnar Elisabeth Ohlson Wallins nyproducerade fotoutställning *In Hate We Trust*, som handlar om hatbrott mot homosexuella. Höstens förmodade kioskvältare blir Andres Serranos bilder *A history of Sex* som anländer från New York. Här möter vi ”vanliga” människor till skillnad från kvällspressens och den koloretrade veckopressens silikonpumpade ideal.

Årsboken är tänkt att fungera som en fördjupning. Artiklarna rör sig mellan njutning och glädje å ena sidan och det förbjudna och förkastliga å den andra. Det historiska perspektivet är alltid närvarande, liksom vår egen samtid. Ingenting är som förr. Men genom att undersöka detta förr kan vi se oss själva med delvis nya ögon.

Lund i december 2006
Margareta Alin & Lars-Eric Jönsson

R

"DÄR GICK EN BLÅ
SJÖMAN ÖVER DEN
GULSPRÄCKLIGA
GATAN,
DE RAKA, FASTA
GOSSEHÖFTERNA
LEUDE VID VARJE
STEG..."

GAN i ateljén i Stockholm 1918. Sjömansromantiken genomsyrar ateljén. På chiffonjén står en fartygsmodell, på väggskyddet seglar ett skepp med fyllda segel och lampan ser ut som ett fyrtorn. Kulturens arkiv CXXI: 120.

Min vän svartbok

Min vän svartbok – det är något jag ej kan säga Dig. Det är ett rum längst inne, många kamrar bakom de fyra hjärtkamrarna som jag måste dölja för dig. Du skall en gång – kanske först när jag är död, ehuru det nog dröjer – kunna fullt öppet säga människorna allt vad jag sagt dig. Men det är något som jag icke vill att dessa människor med sina glupska näsor och trutar skola lukta och smaka på. (Trettondagen 1916)

Konstnären Gösta Adrian-Nilssons dagböcker förvaras på Universitetsbiblioteket i Lund. Det är ett flertal volymer, de flesta svarta skrivböcker numrerade i rött med romerska siffror och med klisteretiketter med nummer och årtal. Den första påbörjades i december 1915 och under många av de följande åren skrev GAN intensivt. Därefter följer kortare och längre uppehåll. De sista böckerna är mer ett slags journaler med strödda anteckningar och den sista noteringen är från 1953.

På pärmens insida av den första boken finns två markeringar med färgpenna. En i blått och en i rött. GAN ger också en förklaring till färgerna, blått kallas för läsbart och rött oläsbart. Här finns också en längre text som sedan klistrats över med en teckning av en ung man med naken överkropp. Någon har försökt lossa bilden, men med dåligt resultat.

Bilden har gått sönder och texten är fortfarande dold.

GAN blickar ofta tillbaka och minns. Vad gjorde jag vid den här tiden för två år sedan? frågar han och bläddrar bakåt i böckerna och minnena. Det är vid dessa genomgångar han från 1918 börjar färgmarkera. "... de blå tangera allt det som skrivits om och i sammanhang med mitt arbete, det röda, allt det som avhandlar mina strängt privata erotiska upplevelser." 1939 avslutar han genomläsningen av 21 dagböcker. "Där klippes bort, där klistrades igen och ströks."

Att GAN är homosexuell är naturligtvis ingen hemlighet för honom själv och varje läsare av dagboken förstår det omedelbart. Det är inte kärleken till män han vill hemlighålla. Redan några sidor in i första boken riktar han sig med ett kraftfullt DU till sin stora kärlek, Ilja, när han går igenom gamla brev: "Det stinker som från en öppnad grav. Varje brevhög är ett ruttet lik. Där ligger du – Du. Det blev du som dog – icke jag. Du." Han hittar också ett vitt hopvikt papper: "Ditt hår – ! Ditt krusiga mörka hår i mina händer. Mitt hjärta kan alltså ännu darra för dig ... Din bild strålar."

Många i GAN:s omgivning misstänker eller förstår att han är homosexuell. Detta i en tid när homosexualitet som mildast klassas som sjukdom, men som också är straffbart. Man skvallrar och GAN pekar ut de största sladderkärningarna. En av hans vänner förstår säkert, vet säkert, men det är inget man talar om och när vännen fått den direkta frågan har han sagt: "Jag visste ju – men – Du förstår – jag svarade jag tro det ej – Det är icke så – Ty – !" och GAN fortsätter själv förklaringen: "Det får ej vara så – enligt strafflagen! Enligt det goda ryktets absurda lag – enligt de 'normalas' normalbegrepp, som icke lämna rum för kunskaper i detta avskyvärda ämne." Det är också intressant att se hur GAN när han under en tid "träffar kvinnor" beskriver en sexuell relation till en kvinna som onaturlig.

Det är inte heller kärleksrelationerna han klipper bort och tuschar över. För bland alla dessa förfärliga tankar och med hot om straff – för sin kärlek – lyckas GAN ändå skapa kärleksfulla relationer. GAN är hopplost förtjust i sjömän. Han försöker någon gång, rätt humoristiskt, intala

sig att det finns andra, till exempel män från armén. Men dessa blåjackor återkommer ständigt. ”Där gick en blå sjöman över den gulspräckliga gatan. De raka, fasta gossehöfterna levde vid varje steg. Tag mig, tag mig, ropade de. Här i vildmarken av hus...” Och sedan är fyra sidor utskurna.

Det är underförstått att dessa möten med sjöman oftast kostar ett par kronor. ”Ingen smidig midja gjorde mig sällskap. Varför? Därför att 2 kronor hur blanka de än äro dock ej blänker tillräckligt för att blanka upp en lördagskväll.” Någon gång räcker det med rökverk: ”I Kungsträdgården sätter jag mig på en grön soffa och upptäcker ett par mörkblå lår spända över ribborna. Men fortsättningen är civil. En blek, blond grabb som ser ut som om han luktar sjön någon gång. Han ser längtansfullt på min cigarett och jag bjuder honom en. Han tackar hövligt. Kl 8 ikväll skall jag alltså vara på en bestämd plats beväpnad med ett cigarettförråd för två.”

Denna fixering vid sjöman blir efter ett tag ganska enerverande och inte någonstans finns en reflektion från GAN:s sida om varför det blivit så. Han kanske, trots allt, inte verkligen kan eller vill skapa ett varaktigt förhållande. Några av dessa män umgås han med under en längre tid och han skriver alltid öppet och kärleksfullt om dem – med en öppenhet och kärlek som efter mer än 75 år fortfarande känns levande.

Vad är det då som klipps bort? En del textsnuttar är inte bortklippta eller hopklustrade. De är först överkryssade med rött och sedan överstrukna med blåck. Tidens tand har dock gjort texten inunder, om än med möda, läsbar. Han beskriver ett möte som inleds ”Jag steg in i en park”. Därefter har han strukit över följande text ”Klockan blev 9 ½ – burarna voro öppnade, vilddjuren fram i mörkret. Det var där jag skulle röva dem...”. Nästa mening har lämnats läsbar ”Där möttes vi – bruset av blod – i nattens ostörda rum av jord och löv förenades blod med blod”. Avslutningen är däremot övertuschad ”Det härligaste av kropps friskhet och kraft låg böjt under mig i denna vilda stund av natt och jord ... Jag levde”.

De sista orden är nyckelord för att förstå GAN – genom erotiken lever han ut alla sina känslor, får ny kraft och blir levande.

Inte bara dagböckerna berättar om GAN:s liv. Ett av hans fotoalbum finns i Kulturens samlingar. Det gavs till museet av hans syster 1976 och är till skillnad från andra album i örört skick. Albumet är i stort format och fotografierna är inklästrade på ett visuellt och mycket tilltalande sätt. Fotografier tagna vid samma tillfälle återfinns lite här och var och de är inte insatta i kronologisk ordning.

En sådan svit är från Bjärreds badhus 1927. Dit åkte GAN gärna för att bada, njuta av solen och för att möta män. Fotografierna är insatta bland familjbilder, strax ovanför tronar GAN:s mor, de verkar nästan lite undangömda och vid en hastig första blick kan det verka som om han smygfotograferat den atletiske och vackre simläraren. Men när man lägger upp bilderna i rad ser man tydligt att så inte är fallet. På de två sista bilderna poserar de båda männen för varandra iklädda hel baddräkt och med cigarett i handen.

Kulturens arkiv CXXI:120.

KNITTED BY KALMÄR PERLE

AXEL FRITZ

Jack

B

BERN
SALONG

Jean

10

5

RAGNAR

With
in
the
mu

anc
day

Gösta Adri

IS

ESSE

▲ Gösta Adrian-Nilsson i sin bostad på Grev Magnigatan 12 i Stockholm 1917.

▼ Collaget Berns salonger är till största delen från 1922-1923, fyllt med sjömannas uniformer på väggen. En civilklädd herre skakar hand med en blåklädd och längst ner i vänstra hörnet sitter GAN själv. I bildytan är infogat ett flertal mansnamn. Flera namn har senare tillfogats och alla förekommer i GAN:s dagböcker – det är män han mött och haft en relation med. KM 50794.2.

Min älskade!

Om min kärlek är brottslig,
då är själva livet en förbrytelse,
ty jag älskar dig.

Trots alla dessa härliga möten beskriver sig GAN som oändligt ensam. Vid ett tillfälle utbyter han blickar med en man och skriver: ”mötet med denna okände, som jag icke önskade känna, gjorde ett egendomligt intryck på mig. Jag var ej ensam – jag tillhörde ett förbund av ensamma, som möttes i en blick”. GAN har ingen han kan anförtro sig åt, bara dagboken.

1951 är GAN 67 år. Han är märkt av sjukdom, känner sig oförstådd och bitter och i ett plötsligt utbrott i dagboken berättar han om hur han sökt läkarhjälp för den ångest han får efter sina erotiska äventyr. Denna läkare har nu hållit ett radioföredrag och det är detta som föranleder några häftiga sidor som står ocensurerade för läsaren. Och nu berättar GAN öppet och ocensurerat om sitt liv.

Jag höll mig en gång med en sorts harem. Omständigheterna var gynnsamma. Jag var relativt ung och förförisk kan jag förstå, det var inget ”kvinnligt” hängel och krångel, utan rakt på sak, jag rörde mig bland ett dussin fina grabbar av olika kulörer, jag hade ofta ett par stycken på en gång, inga svartjukescener, allt var bara ett friskt brottande. Det var den riktiga sexualutlösningen för mig – vilka härliga tavlor jag kunde måla, vilken intensitet i varje penseldrag och mitt blod räckte till för både det ena och det andra. Förälskad var jag ej i någon.

Den sista meningen är dock en efterhandskonstruktion. Kanske känns ålderdomen lättare om alla de stora kärlekarna utplånas och blir till rent sexuella upplevelser. Kanske har han börjat glömma, kanske läser han inte längre sina dagböcker för att minnas. För så sent som i slutet av 20-talet kan man i dagboken följa en stor, häftig, kärlek. Den varar i nästan två år och trots allt smusslande och hemlighetsmakeri är det två fullvärdiga älskande som möts. Och det känns viktigt att låta denne kärleksfulle GAN få sista ordet: ”Min älskade! Om min kärlek är brottslig, då är själva livet en förbrytelse, ty jag älskar dig.” ■

NUMBER 30
A SERIES OF BOOKS "HOW TO" DESIGNED TO
Successful Living
PEOPLE WHO WANT HEALTH AND POWER
MORE INFORMATION CALL 1-800-
071-247-05-06

Reklam för Diesel, 2000-tal.

◀ Sex säljer, det är gamla nyheter. Men att även homosex säljer är en nyhet för många – åtminstone i svenska sammanhang. Sedan amerikanska företag för ett tag sedan insåg att det finns en enorm köppotential bland (framförallt manliga) homosexuella konsumenter har dock reklam som skildrar och riktar sig till homosexuella blivit allt vanligare. Här på ett klassiskt tema: den återvändande matrosen omfamnar sin älskade på kajen. Men den förväntade kvinnan är utbytt mot en man. Yppig barm och blodrött läppstift utbytt mot svällande biceps och renrakad haka. Inga långa, lackerade naglar; istället en kraftig hand som håller i blomsterkvasten – eller är det en förtäckt fallos? Matrosen är en av gayvärldens mest omhuldade figurer, redan för hundra år sedan kärleksfullt skildrad av GAN, senare så ofta återkommande som erotisk ikon att den blivit en stereotyp, ofta med ironisk överton.

A halftone illustration of a person's profile and shoulder against a pink background. The person is shown from the side, with their head tilted slightly down. The illustration uses a grid of dots to create shading and texture. The background is a solid, light pink color.

”DERAS PATTAR
SWÅLLA OCH
GJÅSA NÄR DE FÅR
KJÄNNA EN QWICK
GOSSES LIFAKTIGA
OCH RÖRANDE FINGER
SMEKA DEM ...”

” ... hans knif skjär wackert up hennes stek ... ”

I en serie föreläsningar i ”sexualkunskap” har Linné formulerat sina tankar om människans fysiska kärleksliv. Föreläsningarna utgavs i bokform 1979, Collegium Medicum. Om sättet att tillhopa gå. Sexualföreläsningar av Carl von Linné, och blev härigenom tillgängliga för en bredare läsekrets.¹ Linné blandar friskt kunskap från olika källor. Tydligast är influenserna från antik medicin, men här finns också inslag av samtidens kulturella föreställningar och kyrkligt tankegods. Det positiva bejakande förhållningssättet till den fysiska kärleken, ”köttets lusta”, återfinns i andra medicinska äldre texter, men är också besläktat med den folkliga kulturen. Resultatet framstår, åtminstone för en nutida läsare, som häpnadsväckande, men förvisso underhållande och typiskt Linné, som är känd för sin frispråkighet och för sina egensinniga och säregna uppfattningar om det mesta.

Öppenheten och bejakandet av sexualiteten i föreläsningarna står i bjärt kontrast till efterföljande århundrades rigida inställning, konstaterar idéhistorikern Claes Ekenstam.² Jag har i två studier av erotisk folklore – den ena om erotiska gåtor och den andra om erotiska berättelser – påvisat berättelsernas ”manliga blick” och manscentrering.³ Ekenstam antyder en liknande hållning hos Linné, vilket knappast är förvånande med tanke på samtidens patriarkala genussyn. Denna iakttagelse ger mig emellertid anledning att titta närmare på innehållet i föreläsningarna ur ett genusperspektiv. Hur framställer Linné kvinnlig respektive manlig sexualitet? Finns här överensstämmelser med den erotiska folkloren, som är muntlig tradition?⁴

När "flickor" och "fruentimmer" blir "kjäringar" samt "gossar" blir "karlar"

Innan flickor och pojkar blivit "mansvuxne" kan man knappast skilja dem åt, säger Linné, men därefter blir skillnaden stor. Detta sker vid 14 års ålder hos båda könen. Flickorna får mens, blir röda om kinderna och får "glants" i ögonen av begär, då de får se en "cavaljer". Kvinnorna kan tacka "den ädla wätskan" för sin skönhet. Under den period de har den i behåll "äro de aldra skjönast, då äro ögonen klara som christall, hyn liflig och angenäm, läpparne röde som zinober, kinderna hafwa sin blomstrande färg med en låckande ljuflighet...". Men vid 20–30-årsåldern "aftager dess fägring ju längre ju mer" och efter 40 förlorar kvinnorna glansen i ögonen, liksom lusten, och de blir "kjäringar".

En ung pojke får skägg vid manbar ålder och förlorar sin fina flickaktiga hy och ljusa röst. Han "blir helt annorlunda i humeur och wäsende han blir alfwarsammare, grofhyad och grofljudad, med ett ord sig sjelf ej lik". Vid 14-årsåldern börjar "manfolken" att älska och "derefter sedan alt intil 50 à 60 År, då den saken slutar af". Mannens sexuella lust håller sig således nästan tjugo år längre än kvinnans.

Även män förändras till utseendet: "Semens bortmistande borttager all glantz och skjönhet och gör en i dess ställe ful, grofhyad samt flintskallig. Och de som warit okyske i ungdomen mista förståndet och hafwa ingen eftertanka." Dessa "lättfärdige personer som löpa ifrån det ena hushuset til det andra, huru swaga de äro i sina ögon, närsynte, klenögde och surögde, ja de blifwa på slutet aldeles blinde".

Linné lovsjunger den unga kvinnans skönhet och attraktionskraft, betraktade ur mannens perspektiv. Den gamla kvinnan liksom den gamle mannen ser han närmast föraktfullt på. Den unge mannens manbarhetsattribut framhålls i positiva ordalag, men inte värderande – en ung man är främst manlig.

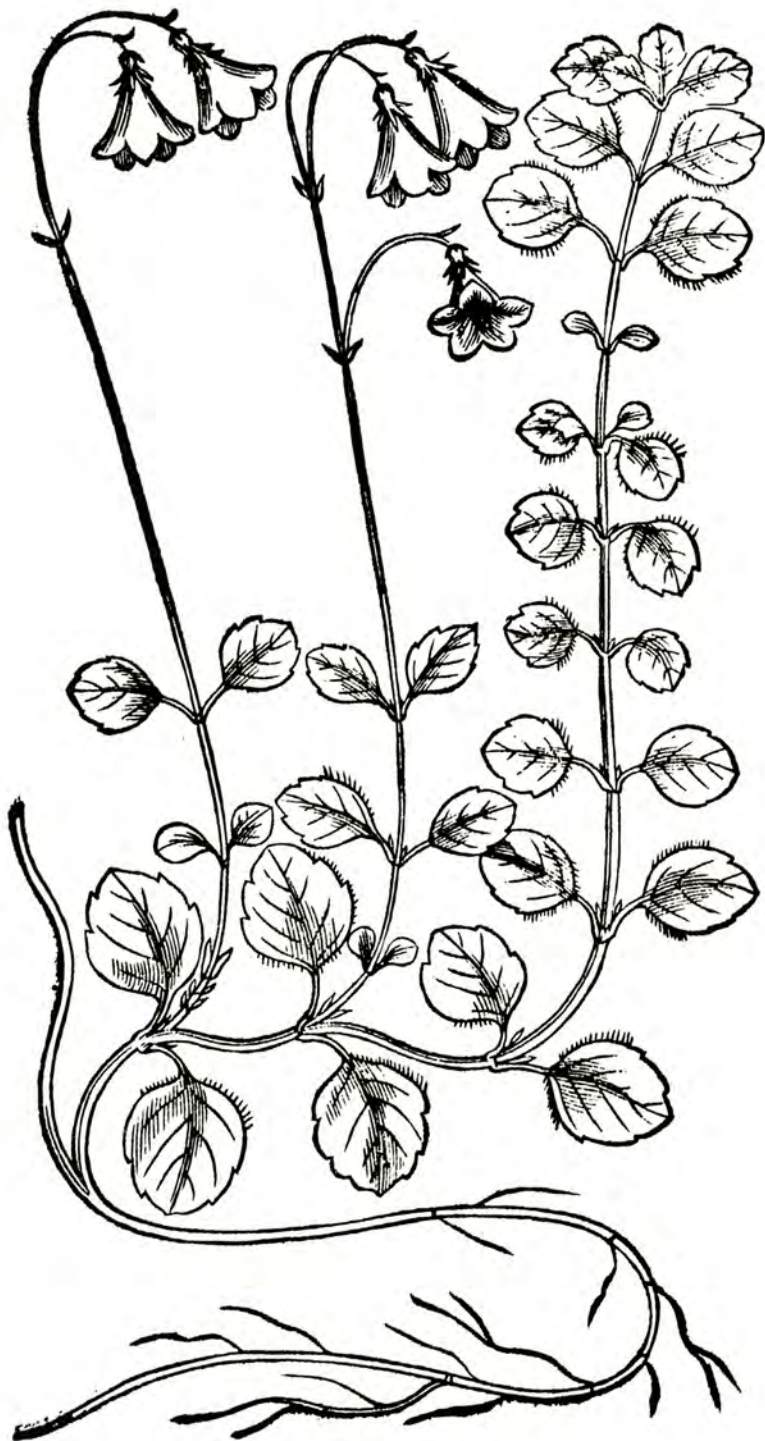
Linné framhäver skillnaden mellan ung och gammal, mera än den mellan kvinnor och män, vad gäller sexualiteten. Erotisk folklore är på

denna punkt annorlunda – här är det bara männens sexualitet som avtar med åldern. Kvinnornas ökar, de blir omätliga och vältrar sig i sänghalmen med unga drängar såväl inom som utom synhåll för den ofta impotente eller enbart oduglige äkta mannen. Sexualföreläsningarna avviker härmed också i ett annat avseende från den erotiska folkloren som laborerar med motsättningen ogift–gift och inte i första hand ung–gammal. Linné anmärker förvisso på vissa gifta kvinnors bristande lust, de klenas och sjukas, som ”swårligen bo tillsammans med sine männer, ty man har exempel på gifta personer som klagat öfwer det at Hustrun heldre welat gå under af plågor af allehanda slag, än at en stund gå under mannen”. Linnés fokus på ung–gammal kan förklaras med att han har ett biologiskt perspektiv, medan den erotiska folkloren har ett socialt.

”... begärelsen ...”

Kvinnans begär är inte lika starkt som mannens, menar Linné, och det finns både heta kvinnor som ”tycker om coitus [samlag]”, och kalla kvinnor som inte ”åstundar coitus”. Detta kan man avläsa i kvinnans ansikte, kropp och i hennes beteende. Tecken på en het kvinna som tycker om samlag är: ”små pattar, som likwäl äro tilbörligen stora, tämmeligen hårda och trinda som et par pärleklot... samt at hon har nog hår på de wanlige ställen... skarpa och knorrliga, såsom ock at hon är fri i talet, djerf samt dess röst fin och stark”. Den heta kvinnan är till sinnelaget ”grym, högfärdig och intet medlidande, tindrande ögon, som wäl kunna låcka en lättrogen gässe att klifwa på sig”, skrockar Linné förtjust. Vidare är hon mera mager än fet, hon sjunger gärna och har liten och oregelbunden menstruation.

En kall kvinna är den hetas motsats. Hon har mycket mens och lite semen, ”stora slanka pattar”, och inte tillräcklig hårbeklädnad på sina ”wissa ställen”. Hennes kött luktar och stinker när hon svettas, det är blött och mjukt, hon är missundsam och underdånig, svag i talet och i lemmarna, har blekt ansikte och blir fort havande, har mycket bröstmjölk och en benägenhet för fetma.

I erotisk folklöre finns inga kalla kvinnor, bara tillfälligt ovilliga. Alla kvinnor, unga som gamla, har alltid lust och förmåga. Däremot framställs den unga kvinnan som okunnig och omedveten om sitt begär. Hon "luras" eller låter sig förföras av den erfarne och kunnige unge mannen, blir sexuellt väckt och tillfredsställd. Linnés unga vackra kvinnor däremot lockar med sin skönhet och förvrider huvudet på lättrogna "gässar".

En man "brinner av längtan efter qwinnans omfamnande" "snarast då en flicka är förhanden". Och någon manlig motsvarighet till kalla kvinnor finns inte. Mannens "kåthet eller kittlighet" sitter i "länderna" och för att öka kåtheten rekommenderar Linné färska rovor, färskt kött, snöpte höns eller capuner, vidare osaltat svinkött och frukt. "Delicat mat" har den effekten på kvinnan att hon får "en bättre" menstruation, den ökar inte hennes lust, som sitter i "muslan".

"... et sött nöje ..."

Alla pojkar vet att flickor "gjärna åstunda och wille gifwa Guld för en qwicker gosses qwicka NB⁶ om de finge låna den på en stund...". De vet också att "deras [kvinnors] Pattar swälla och gjäsa när de får kjänna en quick gosses lifaktiga och rörande finger smeka dem". Och, här kan Linné inte hålla sig utanför texten utan instämmer sakkunnigt och förtjust:

Eller männe intet Fruentimer weta så wäl som jag at testiculn gerna raknar och begynner stå, när jag får se en wacker flicka, de kunna wäl se mina fingers kittlighet när jag sticker dem i barmen på dem, mån de ej weta mycket wäl, at jag will klifwa på dem och mån de ej skulle wara nöjde at krypa under om det ej wore at befara någon farlig wärkan deraf.

Kvinnan njuter av penetrering och samlag är hos Linné i likhet med den erotiska folklören den enda vägen till njutning:

Då qwinnan är i coitu med Mannen sker hos henne en stor förlustelse och et sött nöje, ty då Mannens testiculus står i hennes vulva så röres och gnides de fina nerver eller senor ... Då mannen kommit så när, at han når Qwinnan och blodet satt honom i en stark trånad ... så hjälper hon på sin

sida mycket dertil, om hon owetandes skulle misstaga sig och leka med honom, ty deraf försäkrar jag blir han långt stelare och skickeligare, utom dess får hon ock känna hwad storlek testiculn har, och hwad rum han skall taga i vulva. Hon stackare lägger sig som ett godt barn under, lagar så, at ej lintyget skrider neder om vulva, hon söker sin älskares skönheter och uppmuntrar honom til tapperhet uti förewarande bataille ... De passa så att bägge deras kött komma emot hwarandra; hans knif skjär wackert up hennes stek, han borrar med stadiga narware up hålet, och emedan det ej skjer utan stort arbete, får han många gånger skaka rumpan innan det går igenom.

Mannen framstår tydligt som den aktiva parten. Han inte bara kliver på och kvinnan kryper under, han skär upp hennes ”stek” och är säker på att hon blir nöjd. Glädjen kan dock grumlas av skräcken för befruktning – hos kvinnan. I folkloren finns inga följder som kan hindra njutningen. Befruktning omtalas i förekommande fall i negativa och förringande ordlag. Linné framhåller vidare frivilligheten i samlaget, tvång tar bort lusten hos kvinnan liksom om mannen är för ”snabb”.

Den sexuellt oskuldsfulla kvinnan som ”owetandes” råkar ”leka med honom” påminner om folklorens unga kvinnor som är okunniga om sexuella handlingar. Kvinnor får gärna ha lust och begär, men de får inte ta initiativ eller vara (allt)för erfarna – Linné vill att hon skall vara som ett barn.

”... och då detta är gjordt ...”

Så snart semen är utsläppt ”känna mannfolken olust och ombytelse i kroppen samt matt- och trötthet, at så glad han war för coitus, så glad är han nu at han slipper”. Kvinnan blir också försvagad och vill hon bli befruktad uppmanas hon att ligga stilla och inte röra sig under några timmar. En kvinna bör vidare inte ha samlag omedelbart efter ett annat, hon bör vänta i 8 dagar, för att hennes semen skall bli starkare och kraftigare – för att bli befruktad.

En befruktad kvinna måste under hela havandeskapet avhålla sig från samlag. ”Hwem skulle då undra, där de äro gifta, om mannen skulle

tröttna at wänta på hennes restitution och söka roa sig med en annans små pubes". Men, konstaterar Linné med en tydlig släng mot kyrkan: "Man supponerar likwäl, alltid hans kyskhet och dygd wara så stor at han intet besmittar sig i någon annans vulva."

Linnés sexualföreläsningar föll inte prästerskapet på läppen. Linné själv påstår att han förbjöds av teologerna att reprisera föreläsningarna i Uppsala.⁷ Det är inte bara passusen ovan som kan ha varit svår att smälta, det mesta av Linnés sexualkunskap var på kollisionskurs med kyrkans uppfattning av det fysiska samlivet. För det första var äktenskapet den enda tillåtna ramen för kroppslig kärlek enligt Bibeln, och som jag visat är problematiken ogift–gift underordnad hos Linné. De unga flickorna och gossarna förväntas begära varandra från 14-årsåldern och den fysiska kärleken beskrivs utan skam- eller skuld känslor och moraliska pekpinningar. Den erotiska folkloren hyser heller inga betänkligheter vad gäller för- och utomäktenskaplig sex. Tvärtom ligger en del av folklorens meningsskapande i att den går emot kyrkans och samhällets normer och den bekräftar härigenom dessa.

Förvisso ger Linné avlelse och havandeskap ett stort utrymme, men som fysiologisk och biologisk process och mer eller mindre frikopplade från de mänskliga aktörerna. Linné är till och med djärv nog att utmana äktenskapets heliga syften när han raljerar att den sexuella njutningen är anledningen till att en kvinna skulle

wara så rasande [ivrig] och gifta sig, at emottaga det beswäret som derwid är, at med yttersta lifsfära och stor sweda framföda barn om intet Skaparen hade tillagt något hitsande eller retande dertill då han sade: Växer til, föröker Eder, och uppfyller Jordena.

Sammanfattningsvis visar Linnés text såväl överensstämmelser som avvikelser med den erotiska folklorens syn på kvinnlig och manlig sexualitet. Skillnaderna kan sannolikt tillskrivas Linnés medicinska bakgrund, likheterna kulturella föreställningar om kvinnligt och manligt, representa-

Flora sänder sin gåttor öfver jorden.
Färggravyr efter Coxway till Temple of Flora.

tiva för samtidens patriarkala uppfattning om män och kvinnor. Hans syn på kvinnlig respektive manlig sexualitet kan karakteriseras som en gradskillnad. Men även den har en inbyggd hierarki – det kvinnliga är ”sämre” eller ”lägre” än det manliga.⁸ Hos Linné framgår det till exempel i beskrivningen av det kvinnliga begäret, som är starkt men inte lika starkt som mannens. Könens gradskillnad och hierarkiska ordning är emellertid inte bara en folklig föreställning utan återfinns också inom den antika medicinen, vilket tyder på att det rör sig om en djupt rotat struktur.⁹

Linné och kärleken

Sexualföreläsningarna är inte bara bejakande och frispråkiga, de är också minst sagt sinnliga och sensuella och står inte den erotiska folkloren efter i konkretion. Linné drar sig inte heller för att exemplifiera ur egen erfarenhet. Detta sätt att skriva är Linnés kännetecken. Som vetenskapsman har han beskrivits som en ”naturens vällusting”. ”Med sin heta sinnlighet var den unge Linné som besatt av kärleken...”, menar idéhistorikern Sten Lindroth.¹⁰ Denna karakteristik gäller i hög grad sexualföreläsningarna.

Kan den ”unge” Linnés erotiskt impregnerade sexualföreläsningar också förklaras med hans livssituation och inte bara med hans personlighet? Frågan kan förvisso bara besvaras hypotetiskt men den förtjänar att ställas. Sexualföreläsningarna hölls 1739–40, vid den tidpunkt då han ingick äktenskap (juni 1739) med Sara Elisabeth Moraea, hans trolovade sedan fyra år. Linné var då 32 år. Han mötte sin tillkommande som student, 27 år gammal, på en resa i Dalarna. Sara Elisabeth var då endast 17 år. Linné blev blyxtförälskad och kärleken var besvarad. I ett brev daterat 12 september 1739, det vill säga några månader efter bröllopet, till professor Haller i Göttingen beskriver Linné själv mötet:

*Han [Moraeus] hade en vacker dotter – jämte en annan yngre. En viss baron sökte få henne, men förgäves. Jag såg henne, häpen kände jag hjärtat fyl-
las av sällsamma känslor. Jag var kär, hon, äntligen besegrad av mina uppvakt-
ningar, böner och så vidare, älskade också mig, lovade och sade: må det ske.*

Fadern skriver Linné vidare, var något ovillig eftersom Linné var en fattig student. Han fick vänta på svaret i 3 år!

Efter detta omvälvande möte var de unga åtskiljda i nästan fyra år.¹¹ I brevet till Haller beskriver Linné återföreningen: ”Till sist kom jag åter, men fattig. Flickan älskade mig, icke den andre!” Den andre syftar på Linnés bästa vän B, som eftersänt hennes brev till Linné, och som ”försökte vinna min fästmö och hade så när lyckats...”.¹² Kärleken var ännu besvarad men Linnés långa bortovaro hade tydligt varit svår för fästmön och konkurrenter saknades inte.¹³

Jag vågar anta att Linné och hans hustru var lyckliga att äntligen få varandra. Är det den förälskade, passionerade, erotiskt utforskande nygifte mannen som lyser igenom i texten? ”[D]en som är kär uti någon person rådnar när dess käraste kommer i dess åsyn, eller om man talar om den samma.” Läsaren kan nästan förnimma Linnés vållust då han med pirrande känsla tecknar de unga vackra flickorna, glansen i deras ögon och han har svårt att hålla fingrarna i styr. Vållusten lyser igenom orden och han är bokstavligt och bildligt kroppsligt närvarande i texten. En annan omständighet som talar för att föreläsningarna kan ha ett samband med Linnés nygifta status är att han kopplar kärleken med sexualiteten, som genomsyras av ömsesidig attraktion och åtrå.¹⁴ ■

1 Utgåvan är redigerad och kommenterad av Nils Isberg, som i förordet uppger att anteckningarna sannolikt härrör från den berömde Göteborgsläkaren Pehr Dubbs, vilka sedan har kopierats 1797. Handskriften kommer från herrgården Karleby, Östergötland, där den upptäcktes av en tillfällighet i slutet av 1950-talet. En tidigare tryckt utgåva finns i Linnés samlade skrifter, 1969. Broberg hänvisar också till en äldre version på UB i Uppsala samt ett större material dels spritt i *Dieta naturalis* (1957), dels opublicerat i Linnean Society of London (Broberg 1975:32f, not 6, 8). Jag använder mig här enbart av de tryckta föreläsningarna från 1979.

2 Ekenstam 1993: 173ff.

3 ”Da river och ravlar unner kvinnornas navlar ... Gåtor och och erotik i bondesamhället” (1993); ”Suktande pigor och finurliga drängar. Erotisk folklore och konstruktion av kön i det förindustriella Sverige”, (1996).

4 Den omständigheten att texten utgår från föreläsninganteckningar gör att missförstånd och otydligheter inte kan uteslutas. Att Linné själv är motsägelsefull gör inte analysen lättare. Jag har här valt strategin att tolka otydligheter i ”min” riktning.

5 Dvs. semen (sådesvätskan eller kroppsvätskan), som finns hos både män och kvinnor, är en foreställning som härrör från antiken (Ekenstam 1993: 188).

6 Nota bene här = penis.

7 Broberg 1975:32f.

8 Jfr Laqueur 1994.

9 Jfr Ekenstam 1993: xxx.

10 Lindroth 1965–66: 58.

11 Mellan 1735 och 1739 företog Linné en rad resor till Europa, och vistades bl.a i Holland under flera år och paret brevväxlade (se nedan).

12 Vita Caroli 1957: 194f. I förordet till Vita Caroli skriver utgåvorna att en del detaljer, bl.a. om Linnés frieri, förekommer endast här. Brevet är ett svar på en förfrågan av Haller om Linné vill komma till Göteborg (s. 12).

13 www.linnaeus.uu.se/online/liv/B_2.html

14 Jfr Ekenstam 1993: 186.

”VULVANS
ÖPPNING
VAR SÅ STOR
ATT FÄLLOSEN
KUNDE
INFÖRAS I
DENSAMMA.”

Fallos i sandsten, längd 16,5 cm, KM 12477.

Brudkrona av förgylld mässing, 1600-tal, Sverige, diameter vid basen 7,5 cm, KM 51724a.

» De icke få belägg vi äga på en blomstrande fruktbarhetskult i Norden »

Under 1800-talet bryter en ny tid in. Stora industrier växer upp. Det är också de stora sociala experimentens tid. Järnvägar och ångbåtar binder samman världen. Telegrafen och de nya tryckpressarna gör att budskap kan spridas med hög hastighet över världen. Västvärlden har med våld och lock och pock lagt under sig stora delar av Afrika och Indien och använder dem hänsynslöst som stora råvarumagasin. Till de ännu okända delarna av världen utrustas forskarexpeditioner. Kan man hitta flera rikedomar? Finns det flera svar på olösta gåtor där borta i fjärran?

Tänkare som Spencer, Marx och Engels försöker analysera samhällskroppen, dess utveckling och historia som om det vore en organisk kropp. Darwin söker arternas ursprung.

Naturvetenskaperna firar triumfer. Också religion och myt börjar betraktas med naturvetarens ögon.

I och med de nya kommunikationerna och forskarexpeditionerna kan man samla material om främmande folks seder, vanor och religioner för att jämföra olika kulturer och hos dem man kallade "de primitiva kulturerna" kanske hitta ursprunget till alla religioner. I Skottland bestämmer

sig på 1880-talet en akademiker och specialist på klassiska språk för att undersöka en besynnerlig tradition. Det berättas att det i en helig lund utanför Rom vid sjön Nemis stränder fanns en präst och kung som rituellt dödades av den som skulle efterträda honom.

”När jag först satte pennan till pappret för att skriva ’Den Gyllene Grenen’ anade jag inte vilken enorm resa som jag gav mig ut på; jag ville bara förklara något om gammalt italienskt prästerskap”, skriver James George Frazer. Det är nämligen så den brittiske klassiskt skolade vetenskapsmannen heter.

Undersökningen växer ut till ett väldigt jämförande studium av mytologi och religion. Frazers ambition är att så nyktert som möjligt betrakta religion och myt. Hitills har man undersökt människan ur olika aspekter, som anatomi, psykologi, teologi, men inte förrän nu försöker någon att göra en studie av människan som helhet. Det teologiska perspektivet ska skalas bort. Nu ska inte bara individens fysiska och mentala strukturer undersökas utan människoraserna ska jämföras och deras likheter spåras.

För att kunna dra några slutsatser är det nödvändigt att påbörja en väldig insamling av fakta. Ur dessa fakta menar sig Frazer och hans vetenskapliga följeslagare kunna följa hela det mänskliga tänkandets och institutionernas utveckling från tidernas början. Syftet med projektet är, enligt Frazer, att upptäcka de allmänna lagar som har styrt människans historia i det förgångna och som, ifall naturen verkligen är enhetlig, kan göra det också i framtiden.

Frazers tes är att alla ”primitiva” religioner är fruktbarhetskulturer. Ett viktigt element är dyrkan av en helig kung, som under vissa tider och omständigheter måste offras. Man dyrkade Solguden som ingick ett mystiskt äktenskap med Jordgudinnan. Han dog vid skörden och återuppstod på våren. Information skaffar sig Frazer från expeditioner och sändebud i när och fjärran. Men en stor del

av kunskapen inhämtas i andra hand, för Frazer behärskar inte alla de språk som talas i de olika kulturer han får rapporter ifrån. ”I have made no studies of savage language”, påpekar han.

Frazer skriver sin bok på ett lättflytande språk eftersom han menar sig skriva för en bred, läsande allmänhet. Verkets elegans och lättillgänglighet gör att det sprids och läses i alla europeiska religionshistoriska sammanhang. Det får ett stort inflytande. Fortfarande anser religionshistoriker att Frazers tankar om begrepp som sympatetisk magi (t.ex. tanken på att ett symboliskt bröllop ute på fälten skulle kunna påverka jordens fruktbarhet, så att den skulle ge rikare skördar) är av intresse.

I Frazers anda

Kulturens grundare, Georg Karlin, är ett barn av den nya tiden. På hans museum ska religioner, sedvänjor och tankemönster inom olika kulturer jämföras och undersökas i Frazers anda. Karlin bygger upp en religionshistorisk avdelning på sitt museum, där han samlar religiösa jämförelseobjekt från södra Sverige och resten av världen. Karlin förklarar i en vägvisare till Kulturen 1918:

Dessa samlingar avse i första hand att belysa den kristna kulten i dess olika avformningar, men därjämte att låta folktron och de religiöst stämplade händelserna i livet framträda i belysning dels av kristendomen, dels av andra nu utdöda eller fortlevande religionsformer.

Liksom Frazer vill han söka svaret på frågan om vad kulten ytterst är sprungen ur. Men Karlin nöjer sig inte med att bara läsa rapporter från utsända. Tillsammans med sina medarbetare ger han sig ut på expeditioner på den sydsvenska landsbygden. Där söker de spår efter vad de anser skulle kunna vara urgammal fruktbarhetskult. I en rapport från en av sina expeditioner skriver Karlin så här om en märklig pung han kommit över:

- ▲ Miniaturmask gjuten i brons med ögla för kedja, 4,5x3cm, Tshsin, Liberia, KM 63027.
- ▶ Mask skulpterad i trä, bars på ryggen av kvinnorna som önskade bli gravida, höjd 44,5 cm, Ashanti, Ghana, KM 63031.

ans, vilken en gång, efter mors och mor-
ors exempel, vid tjugoaars åldern förfä-
rigat piskan och pungen "till lycka å
ell", berättelse var med försök att åta
e hennes egna ord följande:

"Min mor hade gjort en liadan, änd-
löser hade gjort desamma, får då skolle

*Liadan
åre 1/3 skula*

"Piska och pung voro sedan gammalt traditionella fästegåvor från den kvinnliga parten."
Tobakspung av sämskat skinn, fästegåva/brudgåva, 17x8cm, tillverkad 1832 i Järrestads socken, Skåne, KM 42800.

Ett par knäbyxor av sämskat skinn och saffian med "smäck" och vad som bör finnas inom denna – och något mera på själva smäckens insida.

Denna märkliga tobakspung tillverkades 1832 jämte en paradpiska av en tjuogoårs flicka i Järrestad såsom fästegåva. Piska och pung voro sedan gammalt traditionella fästegåvor från den kvinnliga parten. Pungens form och material, ett baggskrotum hade sin särskilda betydelse.

Jag hade redan förut vid ett besök hos Inspektor Nilsson hört berättas om pungen, samt att dylika pungar under gamla tider icke varit sällsynta, men, såvida Herr Nilsson visste, icke längre existerade. Sedan jag efter auktionen efter Nilsson inropat "brogemanspiskan" (brudgumspiskan) samt förvissat mig om att tillverkarinnan av såväl denna som pungen ännu levde, gjorde jag henne ett besök.

Sedan hon först förnekat pungens existens men berättat dess historia, lyckades det mig dock till slut att få henne att tillstå, att hon ännu hade den i behåll och ville visa mig den under förbehåll, att jag icke för någon fick omtala dess existens. Nu skulle hon nämligen bränna upp den, ty hon hade haft ledsamheter nog av den.

Koddaflaska, fallosformad brännvinsflaska i glas, längd 28,5 cm,
1700-tal, Småland, KM 6860.

...ple den

12478

krev till honom och bad ha
flaskan en smula, så o.s.v.
de - "Donnerwetter"...
är sedan i frågan konsulter
i Wien, i vilkens museer
per andra liknande flaskor
liksom andra etnologer, s
i Gent äro eniga med mig
etydelse för en fortlevand

köpt 1888 i Småland genom k
afson för 3 kr.

u och
f ut
e de
modell z
oast
arner
t upruba
undstea

För att hindra ett sådant helgerån måste jag bjuda den "oerhörda" summan av 10 kr, inför vilket bud hennes ståndaktighet gav vika. Den nu åttioåriga gummans, vilken en gång efter mors och mormors exempel, vid tjugoårs åldern förfärdigat piskan och pungen "till lycka och hell", berättelse var med försök att återge hennes egna ord följande:

"Min mor hade gjort en liadan, andra töser hade gjort desamma, får dä skolle va bra baue får dä eina å dä åndra.

Men nu ha människor begynt drya spektackel mä sådent, och därfär har ja ållri velat sälja den te spetorn (Inspektorn) på Jarrestorp, fäst han osse vad galen ätter den, uden ja hade tänjt å göra au mä de liasom nabokvingan Karna Per Jackobs (fingerat namn) ingan ja dör.

Om han bara vill laua å ållri si, hãm (vem) ja ä, så ska han fau den." Han lovade och på det löftet räddades detta unika belägg till den frukt-samhetskult, som undermedvetet spelat en så stor roll i vår sydsvenska folktro.

En fortlevande falloskult

Expeditionerna i södra Sverige fortsätter: 1891 fäster skaffaren av en så kallad koddafaska, kandidat A. F. Gustafson, uppmärksamheten på den tradition som lär vara förbunden med dessa fallosformade flaskor. Karlin fick samma år kandidatens utsaga bekräftad i Värend. Så här rapporterar Karlin:

Nytan av att föra dem ut över åkern, innan man satte plogen i jorden och därvid stänka några droppar av brännvinsnektarn över fältet, ju mer dess bättre för att skaffa god näring, alltså ett stycke fortlevande frukt-samhetskult.

Flaskor av detta slag finnes också i Tyskland och Böhmen, Bruno Buscher i sin bok "Glassamling" (Glassamling) skriver utan att ana vad flaskorna föreställa: "Oljekärl (1400-talet), grumligt ljusgrönt, cylindrisk flaska som ligger på två kulformade ben. Flaskan har en uppåtböjd hals och vid öppning på vilken man smält fast band och sicksackornament."

Jag skrev till honom och bad honom vända på flaskan en smula, så o.s.v.

Han svarade: "Donnerwetter"...

Jag har sedan i frågan konsulterat Haberland i Wien, i vilkens museum, denna och ett par liknande flaskor finnas och han liksom andra etnologer, speciellt Plageman i Gent äro eniga med mig om flaskornas betydelse för en fortlevande falloskult.

1901 rapporterar Karlin att man har fått tag i en fallos och ett hakkors av sandsten. Föremålen har man funnit i en grusgrav i Asmundtorp. Dessutom hade man funnit en i sandsten uthuggen vulva i samma grav. Men när Karlins expedition får tag i fynden är vulvan försvunnen. Man får dock en beskrivning av den och vad som hänt med den:

Vulvans öppning var så stor att fallosen kunde införas i densamma. Det verkställda experimentet härmed hade så chockerat hustrun på stället, att hon strax före mitt besök hade krossat i smulor och förstört "dä ära rälia som ligna liasom ett hondtag mä ett holl i".

Vid en senare undersökning av fyndet börjar Karlin misstänka att "hakkorset" inte är gjort utav människohand utan snarare är ett avtryck av en sjöstjärna. Misstankarna bekräftas av professor Georg Grönvall i Lund. Och efter professor Grönvalls besked utbrister Karlin utom sig av entusiasm:

Om så är förhållandet ökas endast fyndets intresse. Man har i detta funna block med sitt avtryck sett solens, urkraftens sinnebild direkt nedfallen från urkällan. Med denna som utgångspunkt kompletterade man sedan trilogien.

Men denna komplettering kan knappast vara av någon mycket hög ålder 5 à 600 år kanske ännu yngre; ty artefakterna voro för väl gjorda och förutsatte goda redskap. Även vulvan lär ha varit mycket naturalistisk.

Icke förty är fyndet av stort religionshistoriskt intresse. Det är ett av de icke få belägg vi äga på en blomstrande fruktsambetskult i Norden...

De här spåren efter en gammal nordisk fruktbarhetskult ställer Karlin ut i sin religionshistoriska avdelning. I nedre våningen i religionsutställningen ställer han ut föremål som vittnar om olika företeelser om den kristna kulturen. På läktarna ställer han ut kultföremål som hör ihop med icke kristna religioner (buddism, taoism, konfucianism och shintoism, egyptisk kult m.fl.). Men innan besökaren går upp till läktarna manar Karlin besökaren att stifta bekantskap med den samling som belyser folktron. Den är utställd i en monter närmast trappan upp till de främmande religionerna.

I monterns övre fack iakttagas trollstockan avsedd att draga bin till gården och spiritusasken till förvaring av en "spiritus familiaris" båda från Småland, trollpinne, trollpåsar och sked för gjutande av bly över sjuka, särkliden till skydd mot varulven, samt de bleknade minnena av en nordisk falloskult, pipholken och brännvinsflaskan av fallosform, använda i Skåne och Småland såsom fruktbarhetsmedel vid vårbrukets början samt de i ett förhistoriskt fyndlager vid Asmundtorp funna, i sandsten huggna, solkorset, symbolen av urkraften och manslemmen den omedelbara fruktsamhetssymbolen.

Precis som J. G. Frazer samlar Karlin jämförelsematerial från olika kulturer för att pröva om man genom jämförelserna kan komma underfund med några universella lagar som styrt människans tankemönster och sätt att organisera sin levnad i gamla tider. Liksom Frazer vill Karlin också se vilka spår av dessa gamla samhällen som ännu finns kvar i hans samtid.

Men en väsentlig skillnad finns det dock mellan den brittiske professorn och Kulturens grundare: Den teoretiske Frazer inhämtar sina kunskaper igenom böcker och rapporter. Prästasonen Karlin, som vuxit upp på landet, känner däremot av egen erfarenhet lantfolkets sätt att leva, tänka och tala. I sin barndom hade han mött bönder, pigor och drängar och lyssnat på deras skrönor om hur det var förr. Han hade gått in och ut i gårdar och torp i sin barndoms

Huaröd. Och i motsats till Frazer ger han sig tillsammans med sina medarbetare själv ut på fältet i Sydsverige för att samla föremål och göra uppteckningar.

När det gäller föremål från främmande kulturer utrustar han dock inga expeditioner utan köper föremålen eller får dem till skänks och får berättelserna i andra hand. Den engelske teoretikerns tankar inspirerar den praktiske Karlin liksom den förste religionshistorikern i Lund, Martin P:n Nilsson, och de många forskare i Europa som Karlin för en dialog med. I svensk översättning kommer inte Den Gyllene Grenen av Frazer förrän 1925. Då har Karlin för länge sedan börjat förverkliga sitt kulturhistoriska museum efter de nya vetenskapliga idéer som den brittiske antropologen har introducerat. ■

Koddaflaska, fallosformad brännvinsflaska i glas,
längd 20,5 cm, 1700-tal, Sverige, KM 29301.

Bastubad går före allt!

Du behöver inte vara bastuälskare för att njuta av TYLÖ-aggregatets suveräna egenskaper. I Europa väljer de flesta TYLÖ framför andra bastuaggregat.

TYLÖ-konstruktionen med genomgående element i ett djupt och rymligt stenmagasin och inbyggd luftfuktare ger den rätta, behagliga värmen i bastun. Och samtidigt finns garanti för effektivaste förångning när du kastar bad.

Både stenmagasinets utformning och luftkammrarna för ventilation och cirkulation av bastulufven är liksom ovangallrets snedställda luftriktare TYLÖ-konstruktioner som är patenterade eller pat.sökta i de flesta länder där det badas bastu.

TYLÖ bastu

Tillverkas av Europas största och ledande företag för bastu.

Du kan välja TYLÖ Exklusiv — bastuaggregatet i läcker guldgrön färg med tre-mantlad frontplåt och marknadens lägsta manteltemperatur eller TYLÖ Standard med mönstervalsad rostfri front — Europas mest köpta och populära bastuaggregat. TYLÖ kan också erbjuda dig all tänkbar modern automatik för temperaturreglering.

TYLÖ-boken som vi utan kostnad sänder dig informerar utförligt hur du enkelt för totalt ca 1500.— bygger en egen komplett bastu själv. Du är också välkommen att se TYLÖ-produkterna för skönare tillvaro. Finns hos el-, järn- och bygghandeln samt varuhus över hela landet.

Jag också

önskar få TYLÖ-boken utan kostnad

Namn

Adress

Postnr

Postadress

VI 42

AB Ei-Spiral

Svarvaregatan 6 302 50 Halmstad

SEN
med
spar-
och
med:
4827
1759
-929
496.
den
1972
IVA
DET
ssan

Tylö bastu 1972.

1972

◀ **Svettigt sex är den bästa sortens sex. Åtminstone framställs det så av Hollywood. Nakenhet och svett utgör emellertid två viktiga inslag även i en betydligt stillsammare aktivitet som dessutom sällan skildras på film: bastubad. För att verka mer spännande har bastuförsäljare därför alltid marknadsfört sina varor genom att anspela på sex. Ångande kroppar, björkrispisk, primitiva vrål i iskall snö: bastubad är – verkar de vilja säga – en ursprunglig drift, precis som sex. Här påstås bastun rentav ha större dragningskraft än sex. "Bastubad går före allt!" – ja, till och med bröllopsnatten, om man ska tro bilden. I annonsen krockar två tidsmarkörer: sextiotalets naturliga nakenhet och fria sexualitet å ena sidan och sjuttiotalets medelklassdrömmar med äktenskap, villa och Volvo å den andra.**

T B

PRESENTERAR

N U

DEN

N Y A

EROS
SERIEN

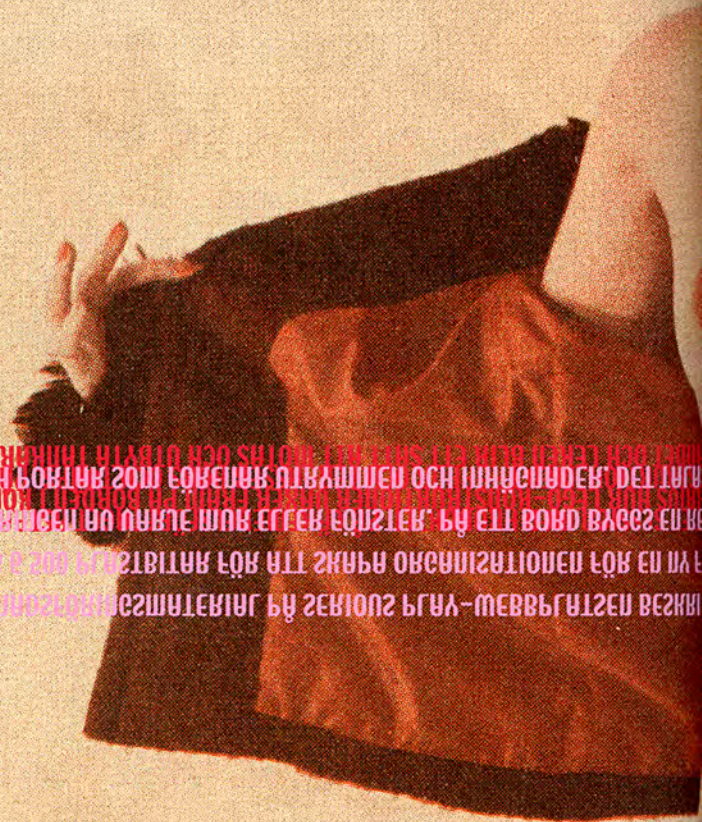
VENUS

i

En EROS-bok är både chockerande och modernt realistiskt öppen.

OX 21003 STHLM 21
postförskott ex.
TRÄDGÅRDEN pris
porto och oms.

TJA! — TACK!

FRANZ
KAFKA

Slottet

w&w

Vad är en Kafkapocket?

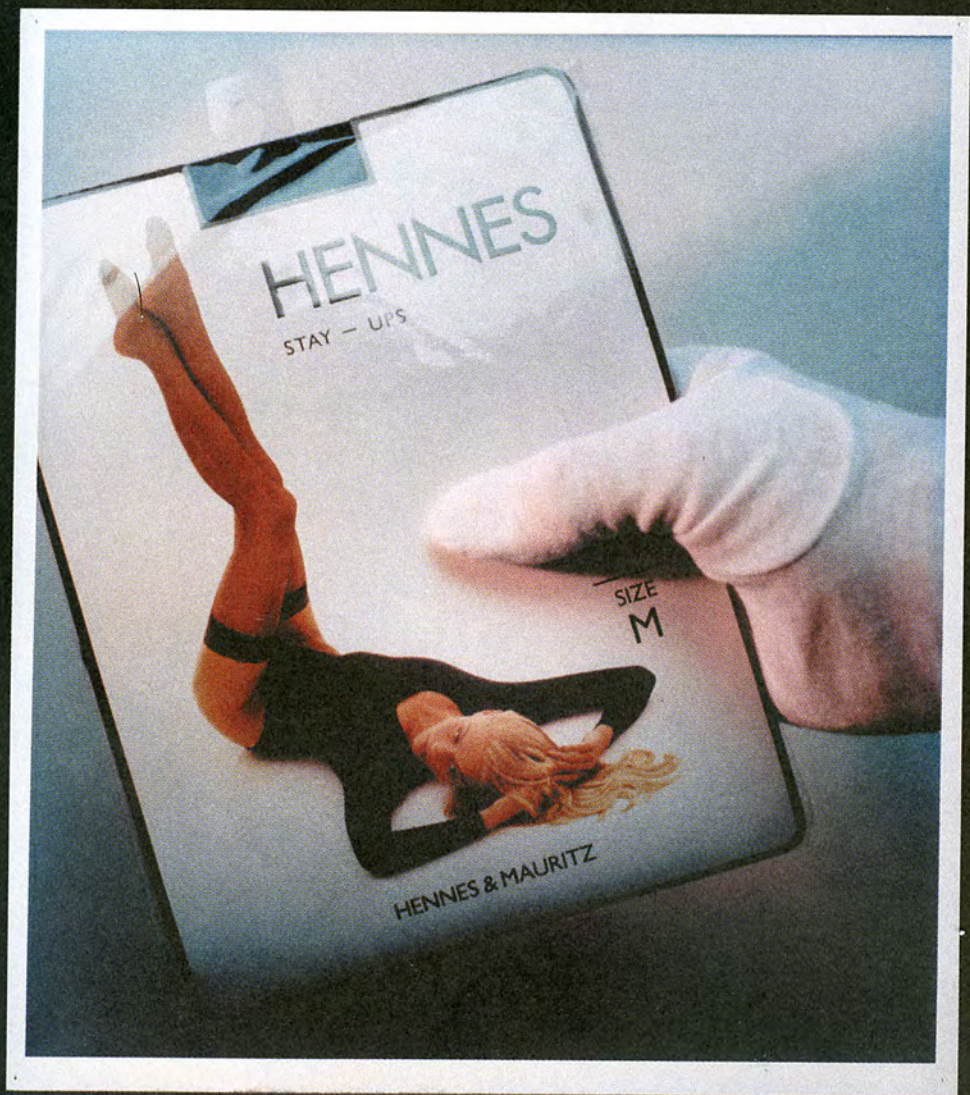
En bok med blankt omslag? En driven, men ”svår”, litterär gestaltning? Eller något sexigt och upptändande? För 18-åriga Emma var boken en stark symbol för hennes önskan att vara någon annan än de andra tjejerna i klassen. De med ljust hår, rosa läppstift och push-up-bh. Men den var också ett tecken för hennes sexualitet. I de sexuella fantasier hon berättade om symboliserade pocketboken drömmen om ett möte med en annan slags kille än de idrottsintresserade och blonda unga män hon vanligen mötte i den välsituerade villaförort där hon bodde. Boken, berättade hon, ska läsas av en ung man på ett rökigt fik, en blek kille med mörkt eller rött hår. Han ska helst vara mager och utan muskler. Inte ens ha någon stjärt, förtydligade hon för mig, och tillade att hon tycker att det är avtändande med muskler. Boken i hennes drömmar skulle vara sliten och välläst av den närmast utmanande ickeatletiske drömkillen, han som istället är intellektuell och tänkande. Vad vill du ska hända om du verkligen träffar den här killen, frågade jag Emma. Då kan han få bjuda på en kopp svart kaffe, svarade hon, sedan vet jag inte.

Vår tids samhälle beskrivs ofta som sexualiserat, eller till och med som översexualiserat. Att vara sexig är ett positivt omnämnande och allt från företag till föremål kan omtalas som sexiga. Och vem minns inte Mona Sahlins famösa uttalande om att det ska bli

sexigt att betala skatt? Ingen kan heller ha undgått att notera hur vårt offentliga rum numera till stor del präglas av att sexualiteten blivit alltmer synlig. Tidningarnas löpsedlar flaggar med braskande rubriker där kändisars sexliv, människors sexvanor eller svenskarnas påstådda otrohet lyfts fram som sensationella nyheter. I tv:s dokusåpor har människor sex inför både kameror och tv-publikens nyfikna blickar. Inte minst i reklamens bilder ska allt från bilar till deodoranter säljas med hjälp av sexualitet. Dagligen och stundligen blir gammal som ung översköld av ett mer eller mindre sexualiserat tilltal. Men kanske gäller detta i allra högsta grad ändå de unga. I tidningar riktade mot den yngre läsarkretsen, i musikvideor och på nätet glorifieras och exponeras den fasta, glättade och ungdomliga kroppen. Överallt flimrar det av roterande tungor, naken hud och menande ögonkast.

Paradoxalt nog gör detta sexualiserade samhälle ett märkligt litet avtryck på våra museer. Som om det sexuella på något sätt gjorde halt och stannade på trappan till de institutioner som är avsedda att visa upp och kommentera vårt kulturarv. För den som släntrar mellan salarna i något av våra större kulturhistoriska museer är det vanligen långt mellan de föremål som andas något om sexualitet. Möjligen finns här plats för det sinnliga, för kläder och dräkter som är uppenbart skurna för att visa upp och framhäva, för att verka utmanande eller lockande. Men den direkta och oförmedlade sexualiteten lyser med sin frånvaro. Köttets lustar får snällt stanna utanför de museala räjongerna, om de inte fåsts på en målarduk eller ges en allegorisk framställning i en eller annan staty.

Om inte förr så insåg jag detta när jag för några år sedan på Nordiska museet i Stockholm sökte efter föremål som på något sätt kan relateras till sexualitet och lust. Det jag fann, efter att ha grävt djupt och grundligt i de museala samlingarna, var preventivmedel som samlats in på 1970-talet, ett antal kondomer från 40-talet och

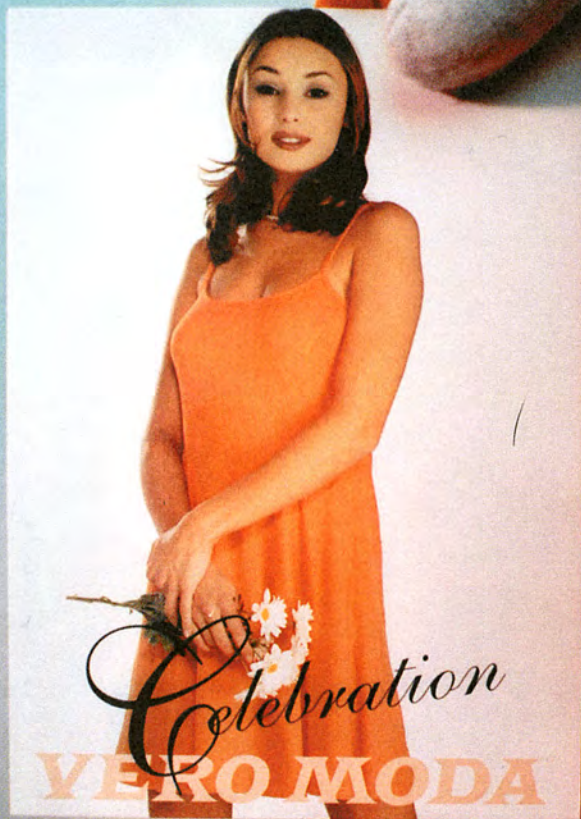

HENNES

STAY - UPS

SIZE
M

HENNES & MAURITZ

Celebration
VERO MODA

framåt, några kondom- och pornografiannonser från 70-talet samt två kyskhetsgörddlar av äldre och mer osäker härkomst. Även bland frågelistor och folkminnen var det påfallande knapphändigt med upplysningar om sådant som rör människors sexuella liv och villkor, både i historisk tid och idag.

Vi beslöt då på museet att jag skulle genomföra en begränsad och riktad föremålsinsamling, en dokumentation som skulle fokusera på ungdomars sexuella världar. Det var ett uppdrag som också innebar att jag själv snabbt blev varse det problem som den sexuella frånvaron på våra museer samtidigt vittnar om. För det handlar nog inte bara om äldre tiders museitjänstemäns olust inför lusten, om deras medvetna bortväljande av kroppen och köttet ur det som ska bevaras och visas upp i det publika rummet. Är det egentligen möjligt att samla in en så immateriell företeelse som sexualitet? Hur fånga sinnlighetens och kåthetens materiella uttryck? Var ska man leta, och hur ska man veta att man funnit något? En pocketbok i en monter riskerar onekligen att bli rätt stum. Få skulle ana de bultande förhoppningar, eller den ihopsamlade känsla av utanförskap och revolt, som en Kafkapocket också kan förmedla.

Sexualitetens föremål

Emma och hennes bok ska nu få en bättre introduktion; att de båda figurerar i denna text har att göra med den insamling jag genomförde. Till sist blev min lösning på det ovannämnda dilemmat – var söka, finna och fästa den materiella aspekten av den immateriella sexualiteten – att tala med ett antal gymnasieungdomar kring begreppet ”sexig”. Våra samtal, bedövande heteronormativa kan jag tycka idag, utspann sig kring vad de fann upphetsande eller sexuellt tilltalande, om handlingar och föremål som hade en sexuell innebörd för dem själva. Men de rörde sig också kring sådant som hade en motsatt effekt, vad som talade ett ickesexuellt språk, vad som var

osexigt eller direkt avtändande. Som avslutning fick var och en av ungdomarna välja och tillsammans med mig köpa ett föremål som de ansåg vara sextigt eller som på något sätt symboliserade sexualitet i positiv mening för dem.

Vilka föremål valde då ungdomarna? Blev det stringtrosor, porrfilmer och jättedildos? Jag blev själv överraskad. De valde inte alls sådant jag hade trott. Rickard, till exempel, visste direkt att han ville köpa en vit t-shirt. Han berättade för mig att det sextigaste han kunde tänka sig var en tjeji i vit tröja.

Sexigt? En tjeji i vit t-shirt, blöt, på en segelbåt nere i Grekland, då skulle jag bli tokig. Tröjan ska vara halvblöt, tight, halvlång, och hon ska inte ha någon BH, däremot trosor. Det är jäkligt sextigt. Det avslöjar lite men inte allt, man ska ana liksom, fantisera lite och så. Jag tänker ofta på den här bruden, tunga dagar, wooosh, det vore här- ligt typ. Då drömmer man sig bort litegrann.

När Rickard svarar på frågan vad han tycker är sextigt, blir sexualiteten, i den vita tröjans skepnad, för honom också en lustfylld drömvärld, en hemlig utgång att ta till när vardagen är alltför grå. I likhet med Emmas Kafkapocket blir tröjan samtidigt en illustration till hur tingen inte nödvändigtvis, om ens någonsin, är bärare av en given mening. Lika gärna är de objekt som vi fyller med våra egna betydelser.

Därmed blir det också tydligt hur något som är tabu i ett sammanhang kan vara fullständigt harmlöst i ett annat. Och omvänt, att något som är oförargligt i en viss miljö med en annan inramning kan tangera det oberörbara. De flesta föremål betyder inget utan sin historia. Utan den blir de bara döda ting, artefakter berövade sin mening och de innebörder vi som människor tillskriver dem. Blicken måste därför riktas inte bara mot det samlade utan också mot samlaren. Är en vit t-shirt ett praktiskt klädesplagg, en fräsch och funktionell tröja, eller något kittlande och upphetsande,

en genväg till en sexuell dagdröm om ett annat liv? Frågan är lika öppen som den sexuella museimontern är tom.

Drömmar, fanstasier, känslor

Men vad är det som gör sexualiteten så frånvarande i en tid när det tvärtom borde vara så möjligt att samla in den, när sexualiteten framstår som närmast genomfetischerad, när minsta mobiltelefon lanseras som vore den Amors gåva till den trängande och längtande konsumenten? En orsak, som jag redan varit inne på, är ju att mycket av sexualiteten faktiskt är immateriell till sin natur, är något som rör drömmar, fantasier, känslor. Även de fysiska akter den kan ge upphov till är av flyktig art, inget som lätt och smidigt låter sig samlas in på museer. Blickar, beröring, lust och kättja låter sig helt enkelt svårligen samlas in eller visas upp. Återstår då människors berättelser, som ändå skulle kunna tänkas innehålla moment av detta. Visst, men det gör de alltså bara i påfallande liten utsträckning. Kanske har man från museets sida inte velat fråga. Kanske har människor inte velat berätta. Kanske, och mest troligt, har det varit lite av båda.

Visserligen har de kulturhistoriska museerna gjort en dygd av att samla in det unika, enskilda och individuella människoödet. Men individen i all sin skröplighet, och all sin köttslighet kan tilläggas, har mestadels ändå uppfattats som alltför privat för att passa det folkbildande allmänintresse som museerna är tänkta att underhålla.

Något av samma dubbelhet, viljan att både tiga och förmedla, återkom i flera av mina samtal med de tjejer som ingick i dokumentationen. De såg ofta på sig själva med andras sexualiserade blickar. De upplevde kort sagt upphetsning när de tänkte på sig själva som tilltalade för andra. Spontant kom de in på vad som skulle få dem att känna sig sexiga, inte vad de själva tänker på. ”Sexigt på mig är underkläder, snygg BH och trosor under alla vinterkläder, helst

en genväg till en sexuell dagdröm om ett annat liv? Frågan är lika öppen som den sexuella museimontern är tom.

Drömmar, fanstasier, känslor

Men vad är det som gör sexualiteten så frånvarande i en tid när det tvärtom borde vara så möjligt att samla in den, när sexualiteten framstår som närmast genomfetscherad, när minsta mobiltelefon lanseras som vore den Amors gåva till den trängande och längtande konsumenten? En orsak, som jag redan varit inne på, är ju att mycket av sexualiteten faktiskt är immateriell till sin natur, är något som rör drömmar, fantasier, känslor. Även de fysiska akter den kan ge upphov till är av flyktig art, inget som lätt och smidigt låter sig samlas in på museer. Blickar, beröring, lust och kättja låter sig helt enkelt svårigen samlas in eller visas upp. Återstår då människors berättelser, som ändå skulle kunna tänkas innehålla moment av detta. Visst, men det gör de alltså bara i påfallande liten utsträckning. Kanske har man från museets sida inte velat fråga. Kanske har människor inte velat berätta. Kanske, och mest troligt, har det varit lite av båda.

Visserligen har de kulturhistoriska museerna gjort en dygd av att samla in det unika, enskilda och individuella människoödet. Men individen i all sin skröplighet, och all sin köttslighet kan tilläggas, har mestadels ändå uppfattats som alltför privat för att passa det folkbildande allmänintresse som museerna är tänkta att underhålla.

Något av samma dubbelhet, viljan att både tiga och förmedla, återkom i flera av mina samtal med de tjejer som ingick i dokumentationen. De såg ofta på sig själva med andras sexualiserade blickar. De upplevde kort sagt upphetsning när de tänkte på sig själva som tilltalande för andra. Spontant kom de in på vad som skulle få dem att känna sig sexiga, inte vad de själva tänder på. ”Sexigt på mig är underkläder, snygg BH och trosor under alla vinterkläder, helst

som ingen vet om”, sade till exempel Marie. Erika funderande i liknande banor: ”När jag står och duschar och helst är lite brun, så att man ser att det glänser på kroppen, och är lite blöt i håret, då ser man lite vild och fräsch ut, då känner jag mig sexig.”

Inte visa för mycket

Lätt skulle man härav kunna dra slutsatsen att för tjejerna blev den sexuella lusten naturlig och tillåten när de tänkte på sig själva som sexobjekt, som objekt för någon annans åtrå och sexualitet. Men jag tror snarare att det var just frågan ”vad är sexigt?” som gav tjejerna en möjlighet att formulera sig kring sin sexualitet på ett mindre självutlämnande sätt än att tala om sig själva som uppeggade eller tillfredsställda. Tove gled exempelvis från att tala om det neutrala ”vad är sexigt”, till att tala om vad hon själv faktiskt upplevde som upphetsande.

Om man ska ha sexiga underkläder själv så ska de inte visa för mycket, då är det ju ingen idé att ta av BH:n sedan liksom. Det ska vara så att han inte vet vad det är som döljer sig, jo man vet, men det blir lite spännande. Det tror jag att alla tycker är mer spännande! Att om man har på sig en t-shirt och inte bara sliter av den direkt, utan ta på t-shirten utanpå först, och sedan innanför med händerna, inte se liksom, kanske bara känna först och sedan långsamt... Det blir som ett förspel, när man klär av varandra, så man får längta efter något.

De föremål Marie och Tove till slut valde att köpa åt museet var ett svart ”raff-set”, push-up-bh, trosor, strumpbandshållare och stay-up-strumpor. Kläder de själv skulle vilja bära för att hetsa upp sina pojkvänner. Erika valde en vit frottéhandduk, en sådan hon skulle svepa in sig i när hon kom ut ur duschen, för att sedan låta falla till golvet.

När Oskar och jag ett par dagar senare skulle handla en sexig klänning gav vi oss tillsammans med hans kompis Henrik på måfå ut i förortens affärscentrum. Vi gick runt i flera affärer men ingenstans hittade vi en klänning som motsvarade förväntningarna. Såg de inte ut som tält så var de alldeles för utsmyckade med rysch och psych. Oskar ville ha en enkel klänning, gärna med knappar fram. Han berättade för mig att det

sexiga är att kunna öppna den med knapparna på framsidan. Killarna gick före mig in i en av gångarna. I en affär hängde det en affisch med en bild av en mörk tjej i orange kort klänning med tunna axelband. Båda killarna stannade upp när de fick syn på affischen och sade med en mun att den var jättesexig. Vi gick in i affären för att leta reda på klänningen, och hade tur, det fanns några orangefärgade klänningar kvar. Oskar förklarade att det är häftigt att den är orange, den gör att man ser tjejen på en gång, ”pang, som en lyssignal!”. Det är sexigt med tjejer som syns, fortsatte han. Han valde storlek, ville att den skulle vara i medium. Det är intressant, reflekterade jag, att alla killar hittills valt storlek medium i de sexiga kläderna. Alla verkar vilja att den tilltänkta partnern ska vara mellanstor, lagom, varken för stor eller för liten.

Men alla val var inte lika lagom. En av killarna gick helt klart över gränsen till det som skulle kunna tänkas utmana såväl min som kompisarnas konformitet. I samma stund som han också tänjde på gränsen för vad det är för sorts föremål som ska ha rätt att inför-livas i en museisamling.

Svårt på museum

Sexualitet på museer kan på goda grunder antas vara något svårt för museerna att hantera, därav den påtagliga frånvaron. De flesta svåra saker som museerna hittills uppmärksammat, diskuterat och därmed förhållit sig till, är vad som också kan beskrivas som hemska saker, plågsamma, sorgliga, förnedrande eller våldsamma. Men den museala svårigheten att finna rum och utrymme åt sexualitetens olika uttrycksformer antyder att det finns företeelser som är svåra på andra sätt än de som bär på berättelser om sorg, olycka eller våld; som är svåra fast de egentligen ofta uppfattas som lustfyllda,

positiva och livsbringande. Någon form av tabu svävar tydligen ännu över de salar som har så förtvivlat svårt att införliva sexualitetens såväl materiella som immateriella yttringar.

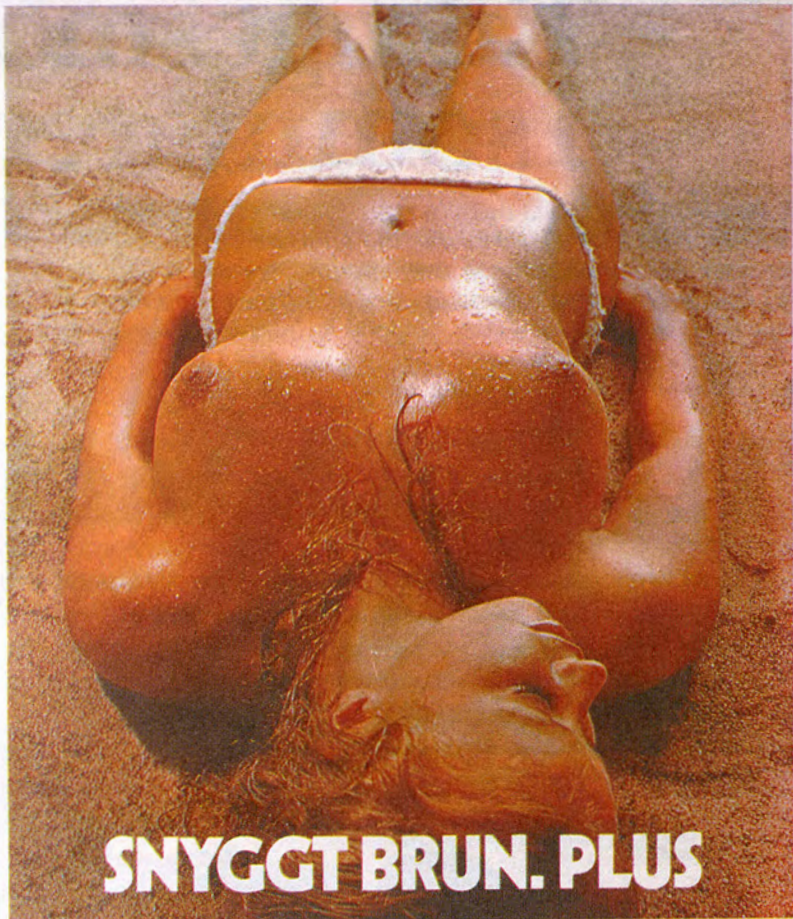
Men är det verkligen meningsfullt att tala om något sådant som sexuella tabun i en samtid som berömmar sig av att ha löst upp så många förbud och befriat så många avgrundsmärkta sexualiteter ur historiens unkna giftskåp? Det tror jag att det är, och för att inse det behöver vi knappast gå till de sexuella handlingar som har få tillskyndare, men desto fler belackare, som våldtäkt, incest, pedofili eller nekrofil. Det räcker med att en sista gång återvända till Nordiska museets insamling av sexiga föremål. För även här fanns det sådant som tangerade gränsen för vad museimannen i mig kunde hantera.

Palle var den enda av ungdomarna som i sitt val av föremål tog upp dubbelheten i sexualiteten, det vill säga att sexualiteten inte enbart är lustfylld eller estetiskt tilltalande, utan att den också kan vara kraftfylld, obehaglig och äcklig. Palle berättade för mig att han inte ville köpa något till museet, han ville istället skänka museet en tavla han hade gjort. Den var målad någon dryg månad innan vårt samtal, på natten. Palle började med att skissa en naken kvinna, men blev upphetsad och onanerade. Sperman blandade han sedan med färgen som kvinnan målades med. För att det ska synas på tavlan, valde han sedan att droppa vit stearin på den, som alltså ska se ut som sädesvätska.

Jag visste inte riktigt hur jag skulle förhålla mig till vare sig berättelsen eller gåvan, omgiven som jag var av både givarens och dennes båda kompissars allvarligt betraktande blickar. Min ambivalens inför föremålet byggde delvis på att den inte var den typ av föremål jag hade förväntat mig. Jag hade helt enkelt svårt att passa in den i de kategorier jag tänkt mig skulle finnas till hands. Men jag hade också, och framförallt, svårt att hantera att bildens tillkomst var sprungen ur en direkt sexuell situation. Jag blev osäker på om han försökte provocera mig. Dessutom, kunde jag heller inte befria mig från känslan av att det hela var ganska äckligt. Hur

gör man med en tavla som delvis består av en annan individs kroppsvätskor? Med vilka argument skulle jag hala fram den här bilden inför kollegerna på museet och därefter propsa på att den skulle ingå i min dokumentation? Men samtidigt var ju tavlan ett uttryck för en mycket mer direkt sexualitet är något av de andra föremålen. Palle hade ju verkligen försökt materialisera sin egen sexualitet, kapslat in sin egen sädesvätska i färgerna och fångat sina erotiska fantasier i bilden. Själv sade han att han såg tavlan som en urladdning, som "ett sexuellt uttryck". Men han lade också till att han själv upplevde bilden som något motbjudande. Att han kände lite äckel över att kvinnokroppen är så exponerad, över sädesvätskan som han visste finns i färgen, och över stearinet som ser mer ut som sperma än sperman själv.

Så nu ligger tavlan där, tillsammans med en intervju märkt D372:15 i Nordiska museets förteckning över dokumentationen Sexiga föremål. I sällskap med en Kafkapocket, en handduk, ett par kalsonger av boxermodell, en piercingring, ett par jeansshorts, ett plektrum, en orange klänning, en vit t-shirt och två uppsättningar raff-set med lämpliga tillbehör. ■

SNYGGT BRUN. PLUS

En del sommarminnen består, en del bleknar bort. Därför kan det nu vara hög tid för en kort repetition av Plus:

Det finns fem Plus att välja mellan, varav fyra skyddar mot skadlig ultraviolett strålning.

Solmjölken är allroundmedlet, den använder du över hela kroppen och den är lätt att stryka ut.

Solgelen är gjord för dig som är mer för sol än för bad. Den kladdar inte eftersom den är fettfri och vattenlöslig, men tar du ett dopp måste du stryka på nytt.

Sololjan kommer bäst till sin rätt när du redan fått en fin färg, även om många använder den från första stund.

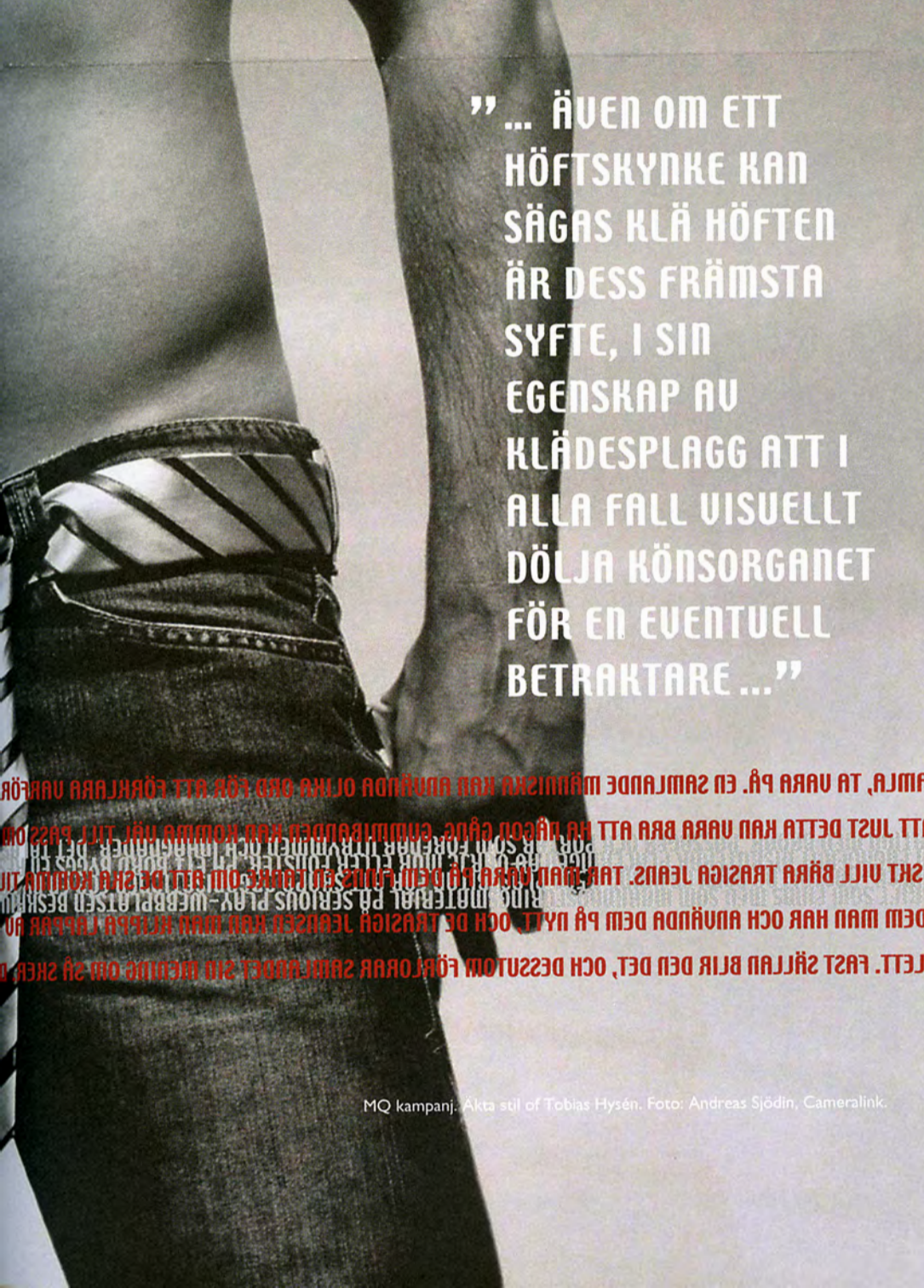
Den innehåller hela 95 % fett för att skydda huden mot uttorkning och fjällning.

Solcremen slutligen kan man behöva på ställen där huden lättast torkar ut, ansiktet, händerna, armbågarna, knäna.

När du sen solat och badat färdigt är det dags för *Plus Ester-Sol*. Den är inte bara en utmärkt hudcreme, den ger också en snygg lyster åt din solbränna — en bra början för nästa dag i solen.

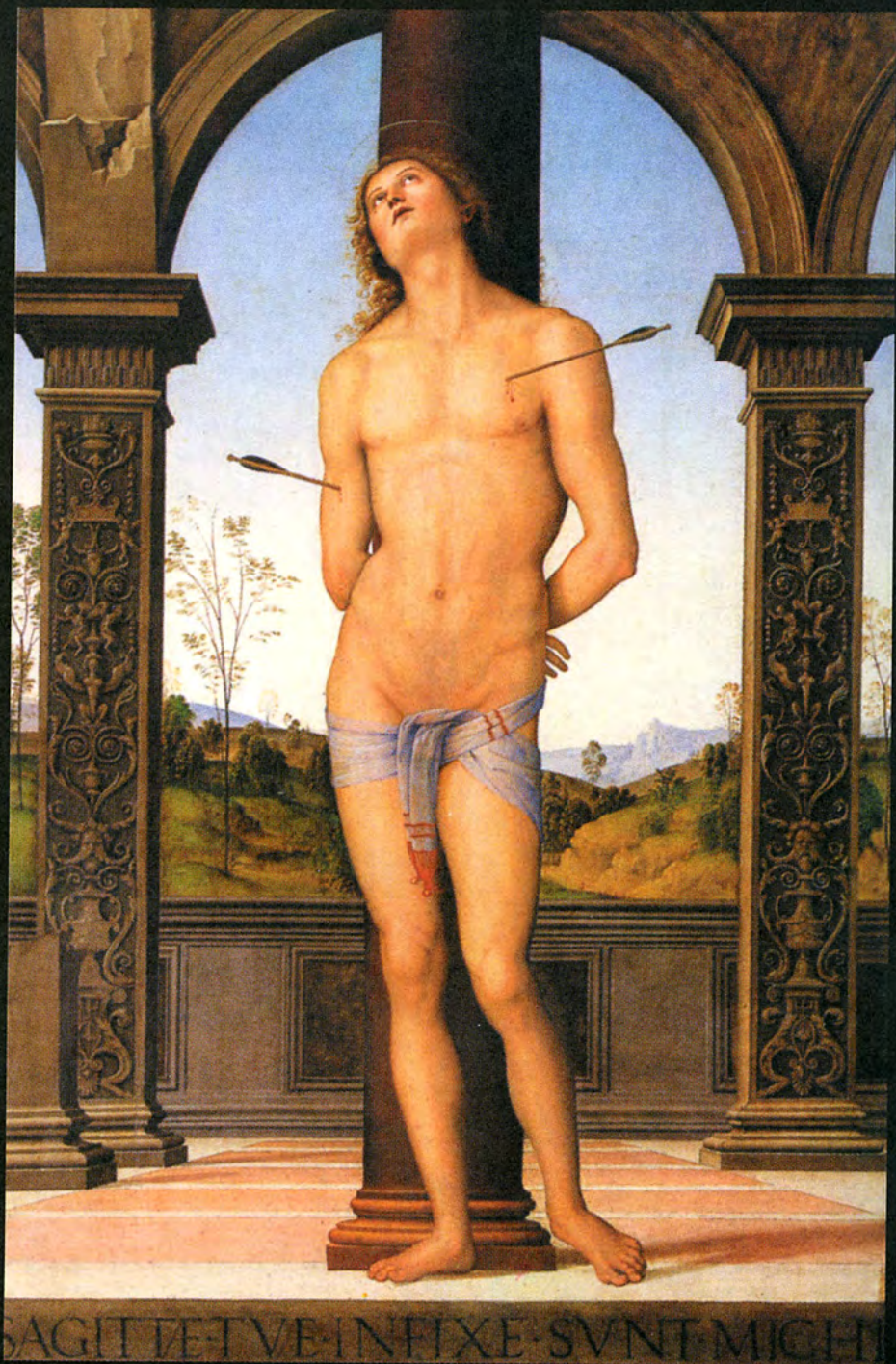
Barnängen, Stockholm 12

◀ Bilden, som gör reklam för solkräm, föreställer en passiv, avklädd kvinna. Den nakna kvinnokroppen är inget nytt motiv i bildhistorien, tvärtom. Afrodite, Venus – för att inte nämna alla nakenstudier av Matisse, Picasso och andra modernister. I den västerländska bildhistorien agerar kvinnor vanligtvis passiva objekt (som betraktas) och män aktiva subjekt (som betraktar). Varför är det så? En förklaring är att sedan urminnes tider har konstnärer, beställare och konstköpare varit män. Bild- och konstvärlden var, liksom resten av samhället, mansdominerad. Detta maktförhållande speglades också i de bilder som skapades. Idag är det relevant att fråga sig hur skildringar av sexualiserade kvinnokroppar (som exempelvis denna) inte bara speglar utan också är medskapande i att befästa samhälleliga strukturer och värderingar; synen på kvinnor, män och sexualitet.

” ... ÄVEN OM ETT
HÖFTSKYNKE KAN
SÄGAS KLÄ HÖFTEN
ÄR DESS FRÄMSTA
SYFTE, I SIN
EGENSKAP AV
KLÄDESPLAGG ATT I
ALLA FALL VISUELLT
DÖLJA KÖNSORGANET
FÖR EN EVENTUELL
BETRAKTARE ... ”

MQ kampanj. Åtta stil of Tobias Hysén. Foto: Andreas Sjödin, Cameralink.

SAGITTE ET VE IN FIXE SVNT MICH

Ett tvetydigt höftskynke

Om du varit på Musée du Louvre i Paris har du kanske stannat till vid den italienske konstnären Pietro Peruginos (1450–1523) målning S:t Sebastian (bild 1). För en modern betraktare är det möjligen främst glorian och målningens namn som avslöjar att det rör sig om en religiös andaktsbild. Att det är pilarna som tränger in i hans kropp som avslöjar att det är just S:t Sebastian, och att han troddes ge skydd mot pesten, är idag inte lika självklart som när bilden målades. Självklart är inte heller att motivet kommit att associeras till ett homoerotiskt gestaltande. Ändå har motivet en rik homoerotisk tradition som vi kan spåra tillbaka till renässansen, när konstnärer välkomnade motivet som ytterligare ett tillfälle att visualisera den ideala bilden av den mänskliga kroppen – genom den manliga fysiken.

Min upplevelse av målningen är att den just förmedlar den här traditionen och inbjuder till en homosensuell avläsning. Det som främst bidrar till upplevelsen är den sensualitet han utstrålar där han ensam och stolt står och lockar vår blick med sin kropp. Det är en sensualitet som rör

Bild 1) S:t Sebastian (Louvren) av Pietro Perugino (1450–1523). Olja på träpannå, 176x116 cm, 1493–1497. Legenden om Sebastian och upprinnelsen till hans martyrskap berättar att han var officer i den romerske kejsaren Diocletianus livgarde under 200-talet. Trots en nära och speciell relation till kejsaren blev Sebastian straffad med döden när det uppdagades att han i hemlighet hade konverterat till kristendomen och därmed avsvagt sig tron på de romerska gudarna. Bunden, beskjuten med pil och lämnad att dö lär han mirakulöst nog ha överlevt eftersom inga vitala organ blivit beskjutna. Efter att ha tillfrisknat och återigen vägrat avsäga sig den kristna tron blev han med påkar slagen till döds och härmed en kristen martyr. Tron att han skyddade mot pesten har att göra med föreställningen att sjukdomar orsakades av Apollons pilar. Pesten och pilar hade därför också ett symboliskt samband.

sig i gränslandet mellan vad vi lärt oss att lätt särskilja som typiskt kvinnliga eller manliga drag. S:t Sebastian representerar här den vackre och åtråvärde ynglingen och införlivar även den klassiska Apollongestaltens homoerotiska uttryck. De karakteristiska mjuka och passiva dragen är typiska för hur motivet kom att utvecklas under renässansen och går hand i hand med tolkningar av honom som förmedlande ett homoerotiskt begär.

Här står han idag i Louvren, halvt blottad, med armarna bakom ryggen lutad mot en kolonn, endast iförd ett vackert dekorerat blått höftskyнке, och verkar för en modern betraktare helt oberörd av pilarna som skjutits in i hans ungdomliga kropp. Han blickar uppåt och inviterar, inte bara med exponeringen av den sårbara halshalsen utan genom hela sin vackra kropp, betraktarens blick. Vi får inte glömma att S:t Sebastian är en religiös bild, och vi kan endast föreställa oss hur den ursprunglige betraktaren kan ha upplevt hans nakenhet i en tid då man ganska nyligen lärt sig avbilda verkligheten på ett trovärdigare sätt än tidigare. De nya landvinningarna inom måleriet genererade en skicklighet i avbildandet av nakna kroppar som ledde till en större efterfrågan av bilder som förmedlade det attraktiva i avklädda gestalter. Även tidens litteratur avslöjar en tilltagande efterfrågan av erotiskt laddade berättelser med psykologisk trovärdighet, och vittnar om en större sexuell självmedvetenhet. Man bör vara medveten om att bildkonsten var det medium där människor nu på ett helt annat sätt än tidigare kunde få sina sexuella fantasier väckta genom de realistiska avbildningar som de konfronterades med, speciellt nu när konstnärerna dessutom använde sig av sexuella undertoner för att fånga betraktarens intresse. I San Marco-kyrkan i Florens togs till exempel en bild av S:t Sebastian ned när kvinnor i bikten berättat att de syndat genom att titta på den; orsaken lär just ha varit bildens realistiska avbildning. I dag vet man också att katedraler och kyrkor, där naturtrogna och gudom-

ligt sköna bilder fanns tillgängliga, tillhörde de offentliga platser i Florens som i så pass hög grad fungerade som plats för sexuella förbindelser mellan män, att det blev en offentlig angelägenhet i Florens.

Samtidigt med renässansens ökade sexuella medvetenhet ser vi under hela 1400-talet hur moralister motsatte sig den florentinska kulturens sinne för det erotiska, och det faktum att Florens inte bara blivit ökänt för sin utbredda "homosexuella" kultur utan även kommit att associeras som sodomins huvudstad i Europa. I dåvarande Tyskland användes till och med ordet Florenzer för att beskriva sodomiten. Samtidigt som erotiska relationer mellan män inte tillhörde de ovanliga utan var en del av den florentinska kulturen, bemöttes de under hela 1400-talet med mycket motstånd och nådde sin kulmen under 1490-talets religiösa diktatur. Tankeväckande här är att det fanns, de grava restriktionerna till trots, en parallell kulturell acceptans i samhällsstrukturen, inte minst i litteraturen och bildkonsten som förhärlogade och idealiserade kärleken mellan män, vilket genererade ett minst sagt splittrat förhållningssätt till männens homoerotiska erfarenheter. I det här sammanhanget bör vi därför fråga oss hur den här ökade sexuella medvetenheten avspeglade sig i efterfrågan på bilder med erotiska undertexter, och hur erotiken mellan män kunde avspegla sig i konsten när den inte alltid var offentligt välkommen? Jag vill därför rikta våra blickar mot höftskynket i S:t Sebastian (bild 2).

Min första upplevelse av bilden koncentrerade sig just till denna vackert utsmyckade detalj, som man kan tänka sig är ditsatt för att dölja hans kön – eller vid närmare granskning kanske inte. Tittar vi på hur tygändarna faller ner mellan låren ser vi hur Perugino på ett anmärkningsvärt sätt låtit höftskynket likna formen av penis. Formen accentueras ytterligare genom dekorationen på tyget där fransarna och de parallella röda linjerna kompletterar och på ett iögonenfallande sätt bidrar till likheten med penis. De hopknutna fransarna i änden bildar dessutom en form som onekligen påminner om ollonet och skapar på detta sätt också illusionen av förhud. Tillsammans förstärker detaljerna varandra och accen-

tuerar formen av penis anatomi där både penisskaft och ollonparti tydligt träder fram. Den här detaljen är slående och motsägelsefull eftersom den skapar ett överraskande moment, där Sebastians kön istället för att genom höftskynket helt undvikas istället framhävs, inte minst genom det stora formatet det framträder i. Även om uppvisandet av könet genom höftskynket på detta sätt kan tyckas ekivokt räcker det med en snabb genomgång av renässanskonst för att inse att det inte varit helt ovanligt (bild 3).

Även om ett höftskynke kan sägas klä höften är dess främsta syfte, i sin egenskap av klädesplagg, att i alla fall visuellt dölja könsorganet för en eventuell betraktare för att motverka icke önskvärda sexuella anspelningar. I stället för att hindra betraktarens blick kan vi fråga oss om utformningen av det här höftskynket snarare inbjuder till, och söker föra betraktarens tankar bakom höftskynkets annars förbjudna region – inte desto mindre med tanke på hur lågt ner det faktiskt sitter. Det går inte att undvika att S:t Sebastian här har fått ett abnormt stort penissubstitut; vad ska vi annars kalla det för? Vad betyder då detta höftskynke och vad har bilden att berätta om den tid då den gjordes?

Tittar vi närmare på 1490-talet, den period då bilden målades, ser vi att det rör sig om en omtumlande tid för florentinerna. Stadens nya ledare, den diktatoriske munken och reformatorn Girolamo Savonarola (1452–1498), ville omvandla staden till det Nya Jerusalem. Bekämpandet av sodomien blev för honom en nyckel i reformationen av stadens moral i strävan att förverkliga visionen om Florens som den nya heliga staden. För att Florens skulle bli Guds stad var florentinerna inte bara tvungna att ångra sina synder utan även överge den typ av manlig erotisk socialitet som tillät sodomi.

För att hindra ungdomen från fördärv skapade Savonarola 1496 en militant pojkrupp på flera tusen unga pojkar kallad Fanciulli (it., ung. de små gossarna). Syftet var att de skulle sprida och verk-

ställa den nya moralen. Genom denna lyckades Savonarola skapa en trupp mot sodomi som spred rädsla och terror i staden. Både i Consiglio maggiore (Högsta rådet) och på stadens gator växte oron för Fanciullis framfart och 1497 organiserades den unga anti-Savonarolagruppen Compagnacci, (it., ung. dåligt sällskap). Motståndet stöddes av ett hundratal ungdomar från alla samhällsklasser och av ett antal vuxna män. Med tiden blev gruppen djärvare och våldsamare, de avbröt Savonarolas predikningar och terroriserade Savonarolas egen ungdomstrupp Fanciulli, som kollapsade 1497.

Forskning visar idag tydligt att den manliga sexualiteten i re-nässansens Italien definierades på ett helt annat sätt än vad vi är vana vid idag. Det handlar om en kultur som upphöjde kärleken mellan män, många gånger främmande för en modern betraktare. Vi ser en känslomässig tillgivenhet mellan män, som mycket väl kunde ha erotiska undertoner. Intressant här är också att det erotiska och det politiska under 1400-talet inte bara var nära varandra, utan också fungerade ihop. Är man medveten om det utbredda manliga samkönade umgänget i Florens under 1400-talet och att kärlek mellan män sågs som högre stående än kärleken till kvinnor, är det också lättare att förstå varför många bilder är av homoerotisk karaktär.

I Marsilio Ficinos (1433–1499) tolkningar av Platons sokratiska kärlek kan vi se hur idéklimatet närde det manliga samkönade beteendet. Den sokratiska kärleken beskrevs som en finkänslig och raffinerad form av relation mellan högt kultiverade individer, dock endast mellan män. Enligt honom kunde man genom människokroppens skönhet beundra Guds egen skönhet, genom kärlek kunde man komma nära Guds väsen. Ficino menade att vissa män också var bättre rustade att nå denna andliga gudsbefruktning via själen medan andra nådde den via kroppen. Därför skulle också vissa män, i längtan efter att komma nära Gud, vara mer benägna

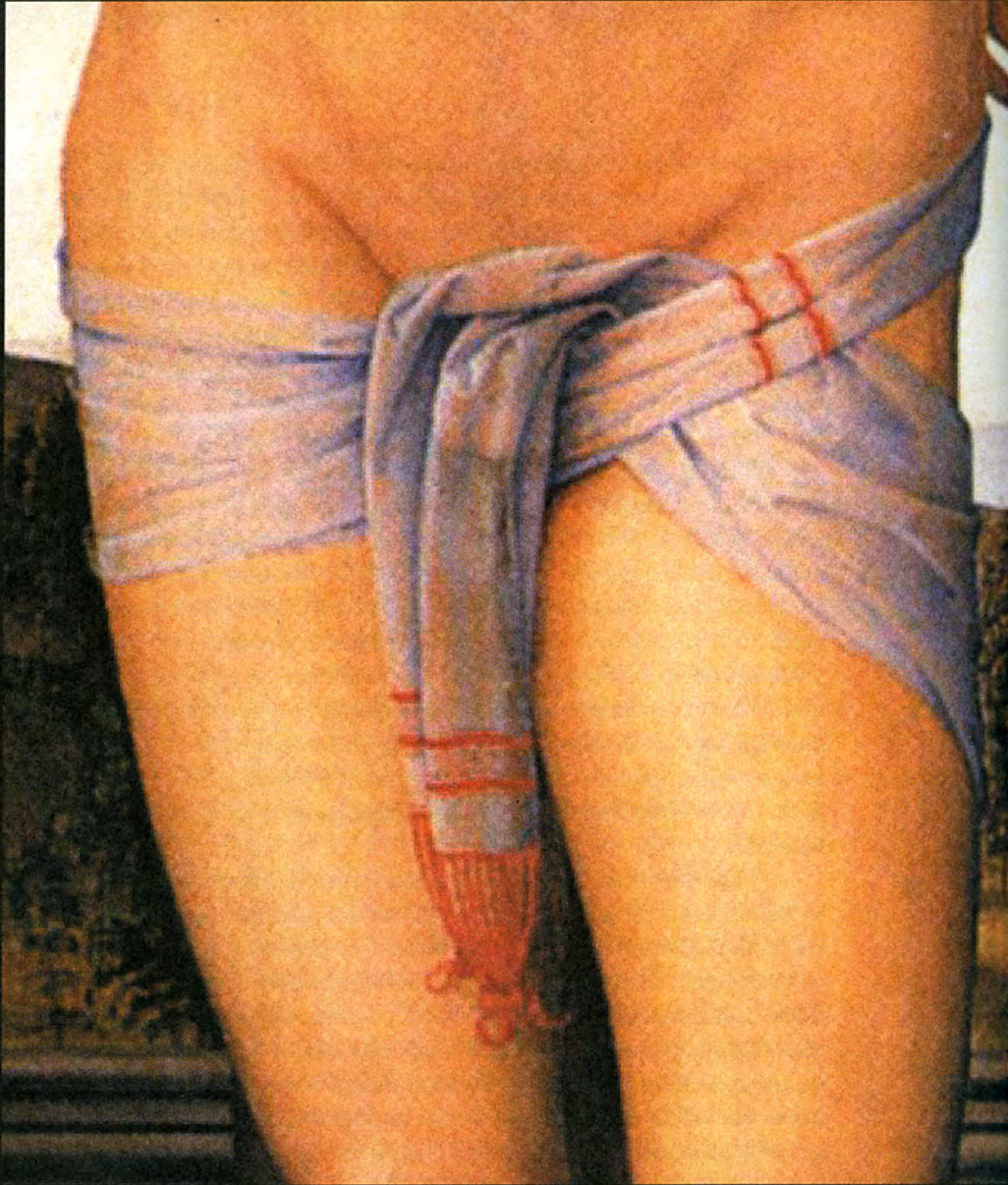

Bild 2) Detalj av bild 1.

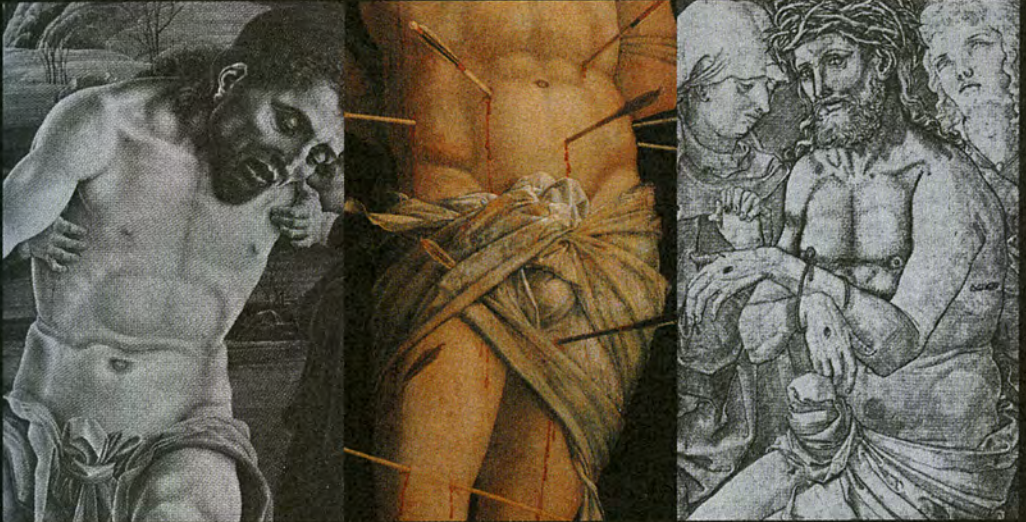

Bild 3) Från vänster:

- Detalj av Cosimo Turas Den döde Kristus, stöttad av änglar, ca 1474, Kunsthistorisches Museum, Wien.
- Detalj av Andrea Mantegnas St Sebastian (San Sebastiano), ca 1490, Venezia Galleria Franchetti alla Ca'd'Oro.
- Med medgivande av Ministero per i Beni e le Attività Culturali.
- Ecce Homo, The man of sorrows, with Mary and St. John av Ludvig Krug (beskuren), gravyr, 11,8x7,8 cm, ca 1520. Tagen ur Hollstein's German Engravings, Etchings and Woodcuts 1400–1700, volym XIX, red. Anzelewsky, Amsterdam, 1976.

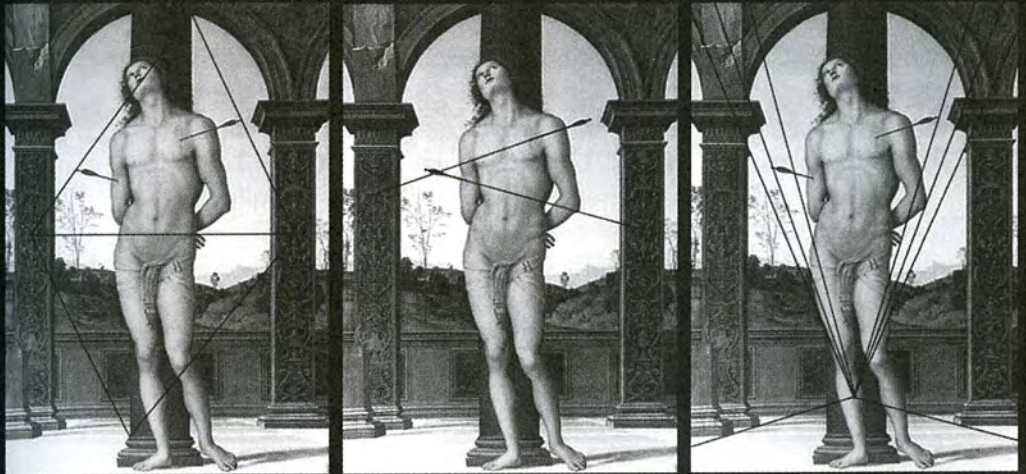

Bild 4)

att rikta sin kärlek mot en fysisk kropp, självfallet då en person av samma kön. Argumentet höjde dock inte det homosexuella samlaget över det heterosexuella. Den ursprungliga tanken var snarare att män essentiellt ansågs stå över den sexuella lusten även när den var riktad mot kvinnor. Om män endast älskade varandra skulle de inte dras ner i den köttsliga lustens fördärv.

Anledningen till varför det sexuella beteendet mellan män var något som man tog avstånd från var det faktiska och vanligt förekommande faktum att män hade sexuellt umgänge med varandra. Mellan 1432 och 1502 hade 17.000 pojkar och män ställts inför rätta anklagade för samkönade relationer, varav nära 3.000 blivit dömda. Räknar vi ut ett genomsnitt har vi ca 242 fall per år, varav minst 42 dömdes, och detta endast i Florens, som under perioden hade en befolkning på ca 40.000 invånare. Utifrån den här statistiken ser vi tydligt att en förbluffande stor mängd florentinska män någon gång under sin livstid hade delat sexuella erfarenheter med någon av samma kön och att det bland männen fanns en tradition av homoerotik. Både i tankarna om den sokratiska kärleken och i den kristna doktrinen, ser vi principer där kärleken män emellan värderades som ett ideal, vilket gjorde de homoerotiska övertonerna ständigt närvarande. Hur kom då denna homosociala sfär att manifesteras sig i konsten?

Återgår vi till själva bilden och till det stora fallosliknande höftskynket bör man fråga sig hur män avbildats när det kommer till just könet. Peniserna är oftast liten, och avbildas inte som en mans fullvuxna lem. Anledningen var att stora lemmar ansågs fula och grova och användes därför i karikatyrer, i avbildandet av satyrer och barbarer. Hur kommer det sig då att S:t Sebastian förärats med en så stor fallos?

Tittar vi på ornamentiken i pelarna på var sida om S:t Sebastian hittar vi två par satyrer. Hur kommer det sig att en sådan hed-

nisk figur, så ofta förekommande i satiriska skildringar, finns med i bilden? Satyren som – till hälften människa och hälften djur – ociviliserat och brutalt hänger sig åt erotik och våldtäkter. Satyrens sexualiserade innehåll, och det faktum att de ofta förses med stora manslemmar, gör att vi bör reflektera över varför figuren finns representerad i bilden. Här avslöjar bildens komposition en genomtänkt placering av satyrerna som tydligt indikerar att de utan tvekan finns där av en bestämd anledning. Försöker vi hitta de mått och strukturer Perugino använt sig av i kompositionen av bilden ser vi hur satyrparen fått en betydande roll avseende bildens tyngd. I bild 4 ser vi hur Perugino strukturerat bilden. Det vi ser är hur Sebastians kontrapost med hjälp av trianglarna balanserar och ger bildens komposition harmoni. Det anmärkningsvärda är just att Perugino har valt att placera satyrerna vid vinklarna (på pelarna) där trianglarna möts. Här ser vi tydligt hur uttrycket är inkorporerat i bilden. Trots att satyrerna befinner sig i bildens periferi speglar deras position en central roll för det vana ögat att orientera sig i bilden och upptäcka dess olika berättelser. Satyrerna är närvarande i bildens meningsbildning, och genom bildens uppbyggnad har de förärats en betydande plats. Utgår vi från pilarnas ändar och följer linjerna in i Sebastians kropp och hela vägen ut ur honom hamnar den högra pilen på änglarna ovanför satyrparen, och den vänstra pilen på satyrerna under änglaparen. Det är lockande att tro att Perugino här på ett sofistikerat sätt förmedlar den dubbla betydelse som S:t Sebastian-motivet många gånger tillskrivs i den moderna upplevelsen och tolkningen. Är det detta vi ser, den religiösa bilden i symbios med det homoerotiska begäret? Änglarna och det religiösa för den heliga bildens skull och satyrerna som en indikation på en medvetenhet om det profana som bilden genererade, det vill säga en sexualiserad blick. Kanske är de två sfinxliknande figurerna på pelarna där för att göra betraktaren uppmärksam på att det finns

Bild 5) Krucifix, träskulptur av ek, Ignaberga, Skåne, höjd 1130 mm, 1200-talets andra fjärdedel, Lunds universitets historiska museum, inv.nr 16937.

en gåta att lösa, att det finns ett medvetet dolt innehåll att ta fram – för dem som vill se. Även centralperspektivet vägleder betraktarens blick att fokusera på höftskynket. Den här låga punkten gör att vi läser av bilden nerifrån och upp. På vägen passerar ögat därför också naturligt över skynket som genom detta får en central plats i bildfältet. Som vi ser bidrar de linjer vi kan dra med hjälp av kapitälens utstickande delar till en fokusering på Sebastians höftskynke. I detta sammanhang blir dock effekten närmast ekvok, i synnerhet med tanke på höftskynkets utseende och det faktum att det rör sig om en andaktsbild.

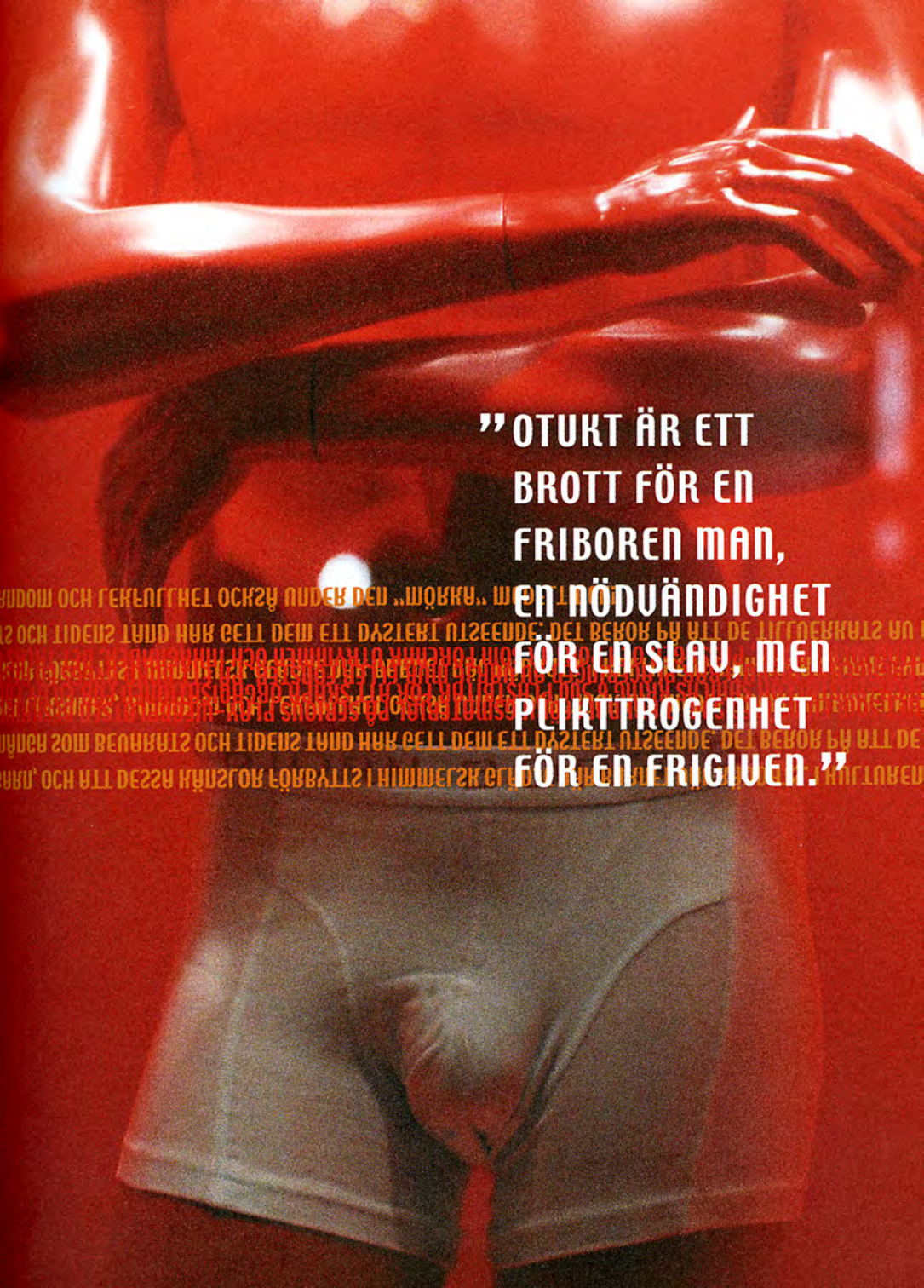
S:t Sebastian handlar om att titta på det förbjudna. Bilden leker med våra sexuella känslor och fantasier. Här blir det tydligt varför man ofta i bilder av S:t Sebastian upplever pilarnas penetration som en tänkt sexuell penetration. Vill han bli penetrerad? Leder pi-

Bild 6) Krucifix, träskulptur av ek, Bösarps, Skåne, höjd 1020 mm, 1200-talets andra hälft, Lunds universitets historiska museum, inv.nr 24195.

larnas penetration av hans kropp till extas och vad betyder i så fall denna extas. Är det en gudomlig extas eller en sexuell extas, eller kanske både och?

Vi kan inte med säkerhet säga att accentueringen av penis i höftskynket var en för tiden uppskattad och kanske till och med eftersökt effekt, men hur man än väljer att tolka höftskynkets uttryck i S:t Sebastian kvarstår det att höftskynket finns där synligt för oss att se – det vi egentligen inte ska se. Det vi ser är ett spel, en sannolik medveten ursprunglig intention med syfte att illustrera och fånga betraktarens intresse med alla medel. Om inget annat så kräver Sebastians höftskynke uppmärksamhet oavsett om det handlar om Peruginos omsorgsfulla behandling av uttrycket eller höftskynkets egen förmåga att, än idag, när du ser det på Louvren, stjäla hela föreställningen. ■

”OTUKT ÄR ETT
BROTT FÖR EN
FRIBOREN MAN,
en nödvändighet
FÖR EN SLAV, MEN
PLIKTTROGENHET
FÖR EN FRIGIVEN.”

MEN
INTERNATIONAL

» Vad herrn befäller är aldrig skamligt »

Begrepp kan vara bedrägliga och vilseledande. De skiftar betydelse under olika epoker och kulturer; den betydelse vi lägger in i ett ord behöver inte nödvändigtvis vara densamma som man gjorde för femtio, hundra eller tusen år sedan. Detta blir särskilt tydligt när vi använder moderna begrepp för att beteckna företeelser i det förflutna, eller för den delen i för oss främmande kulturer. Låt oss se närmare på ett sådant exempel med stor relevans för studiet av antiken – perioden 700 f.Kr. till 500 e.Kr. – nämligen heterosexualitet respektive homosexualitet.

Heterosexualitet och homosexualitet – moderna begrepp?

Trots att ordet "sexualitet" härrör från latinets ord för kön – *sexus* – saknas en exakt motsvarighet till vårt ord "sexualitet" i de antika språken. Åtskilliga ord med betydelsen åtrå, lusta och begär förekommer däremot i såväl latinets som grekiskan, vilket knappast förvånar eftersom den klassiska litteraturen formligen flödar av erotiska skildringar. Sin klassiska klang till trots förekommer således inte heller orden "heterosexuell" respektive "homosexuell" i nämnda språk, utan utgör förhållandevis moderna språkliga skapelser.

Om vi lämnar orden för att istället fokusera på begreppen, kan heterosexualitet och homosexualitet och den innebörd vi lägger i dessa i förstone synas så självklara att man förleds tro att de ägt allmän giltighet över tid och rum. Men frånsatt sin mest grundläggande betydelse, olikkönad respektive samkönad sexualitet, saknade dessa ord relevans för människorna under antiken.

Den som först myntade begreppet homosexuell var den ungersk-österrikiske journalisten och rättsaktivisten Karl-Maria Kertbeny (K-M. Benkert). I en pamflett till försvar för män som hade sex med andra män utgiven år 1869, sökte denne efter en neutral term för att ersätta den då allmänt brukliga beteckningen pederast – ett negativt och i högsta grad nedlåtande epitet. Intressant nog var detta ord inlånat från den klassiska grekiskans paiderastia – av paides: pojkar och erast: älskare, de som ägnade sig åt gossekärlek, ett begrepp som var positivt ladat och som avsåg män som hade sexuella relationer med ungdomar.

På motsvarande sätt använder vi sedan 1800-talet begreppet lesbianism för att beteckna förhållanden mellan två kvinnor, syftande på skaldinnan Sapfo som levde på ön Lesbos omkring 600 f.Kr. Under stora delar av antiken – före andra århundradet e.Kr. – avsåg lesbisk kärlek något helt annat, nämligen oralsex. Antingen såg Sapphos tidiga läsare inget märkligt i det vi skulle kalla kvinnlig homoerotik, eller så såg man helt enkelt inget homoerotiskt i hennes skaldekonst, som är tämligen återhållsam och sinnlig till sin karaktär:

*Den sköna daggen faller,
rosorna blommar och mjuka körveln
och den mångblommiga honungsklövern.*

*Ofta när hon vandrar fram och åter
minns hon den ljuva Atthis
och hennes blida hjärta förtärs av längtan.*

Sapfo, fragment 96, övers. V. Papageorgiou & M. William-Olsson

Aktivt och passivt – den grekiska och romerska sexualsynen

Ur grekisk synvinkel skulle indelningen i heterosexuella och homosexuella förhållanden sannolikt ha tett sig fullständigt obegriplig. Det normala och naturliga för män, åtminstone män ur eliten, var att man hade relationer med såväl ynglingar som kvinnor. Kvinnor som hade sex med andra kvinnor tycks man under antiken ha ägnade föga intresse. Antalet passager som nämner detta i de antika texterna är förhållandevis få. I ljuset av att man hade en sexualsyn som skiljer sig från vår på en rad väsentliga punkter, är det knappast förvånande att det inte går att finna några motsvarigheter för dessa båda begrepp i vare sig grekiskan eller latinet – det behövdes helt enkelt inga. Men om man i de antika kulturerna hade en helt annan syn på sexualitet, vad kännetecknade då denna?

Den klassiska grekiska kulturen var utpräglad mansdominerad och kan i många stycken sägas vara uttalat misogyn. Det är därför inte förvånande att den dominerande synen på sexualitet utgick från manliga normer. Medan våra moderna begrepp heterosexualitet respektive homosexualitet nästan ensidigt fokuserar på kön, utgick den antika sexualsynen från en persons kön, ålder och inte minst samhällsstatus.

I det sexuella förhållandet mellan man och kvinna skulle mannen alltid vara aktiv och kvinnan passiv. Motsvarande situation gällde den sexuella relationen mellan en vuxen man och en yngling i åldern tolv till sexton år. Där intog mannen den maskulina rollen och var därför den aktiva parten och ynglingen den feminina rollen som alltid var passiv. Vuxna män som föredrog att vara den passiva parten – så kallade kinaidoi – var starkt socialt stigmatiserade och sålunda marginaliserade i samhället.

Förhållandet mellan den vuxne mannen och ynglingen uppfattades som en del av den sistnämndes fostran till en god medborgare. Paiderastia handlade således om långt mer än sexualitet. På ett plan var båda parter jämställda då båda var fria medborgare, i vissa fall förmögna. I alla andra hänseenden var relationen ojämlig – statusmässigt, sexuellt och

känslomässigt. Medan den vuxne mannen fick lov att känna åtrå, vara förälskad och uppleva sexuell njutning, skulle ynglingen enbart hysa respekt och vänskap och förväntades inte bli sexuellt upphetsad.

Förflyttar vi oss framåt i tiden till den romerska kejsartiden, ett samhälle som lagt under sig de grekiska områdena och som till vissa delar tagit upp den grekiska kulturen, ser vi åtskilliga likheter med förhållandena i denna. Huruvida en man föredrog att ha sex med pojkar eller kvinnor framstod i romerska sammanhang som likgiltigt, så länge han var den aktiva parten, det vill säga den som penetrerade. Det var däremot inte oväsentligt vilken form av sex han ägnade sig åt. Oralsex sågs exempelvis som en smutsig handling. I så måtto liknar den romerska sexualsynen den grekiska.

Men det fanns en del avgörande skillnader. Förhållanden med fria pojkar var strängeligen förbjudet i lag och sågs som djupt moraliskt förkastligt. Att utnyttja slavar sexuellt – för den delen även frigivna slavar – var lagligt och ansågs fullt legitimt till skillnad från förhållanden med någon annans hustru, vilket var straffbart. Detta utnyttjande var så utbrett att det fanns ett talesätt bland slavar: Vad herrn befäller är aldrig skamligt (Petronius, *Satyrica*, 75.II, övers. Maria Plaza). Samma andemening finner vi i ett citat hämtat från Seneca den äldre (55 f.Kr.–37 e.Kr.):

Jag minns att han sade, när han försvarade en frigiven som anklagades för att ha varit sin herres älskare: "otukt är ett brott för en friboren man, en nödvändighet för en slav, men plikttrogenhet för en frigiven".

Seneca den äldre, Controversiae, 4 preaf. 10, övers. Pär Sandin

Med en syn på sexualitet som byggde på att den ena parten måste vara aktiv och den andra passiv – eller om man så vill: vara man respektive kvinna – framstod samkönad kärlek och sex mellan två kvinnor som svårförståeligt och naturvidrigt. De antika författarna, som nästan undantagslöst utgjordes av män, föreställde sig att den ena parten alltid måste spela den

aktiva, maskulina, rollen och den andra den feminina. I de förhållandevis fåtaliga romerska skildringarna av tribader – i moderna termer homo- eller bisexuella kvinnor – förekommer det som bland vår tids människor inte kan uppfattas som annat än groteska vanföreställningar:

*Pojkars stjärtar Philaenis tar, tribaden
och med vildare brunst än äkta maken
hon avverkar om dagen elva flickor.*

Martialis, Epigrammata, 7.67, 1–3, övers. Pär Sandin

Tanken på aktivt–passivt genomsyrade synen på sexualitet så starkt att man tänkte sig att dessa tribader i vissa fall inte endast agerade som om de vore män, utan att de rent av var försedda med en så stor klitoris att den i det närmaste var som en manslem. I sanningens namn skall det sägas att författaren varifrån citat är hämtat – Martialis, ca 104 e.Kr. – hade föga förbarmande med någon i sina skrifter. Likafullt ger dessa rader uttryck för en utbredd syn bland elitens män. Låt oss därför som motvikt ta ett annat exempel på samkönad sexualitet mellan kvinnor, denna gång dock inte hämtat från litteraturen utan ur verkliga livet.

Kärleken mellan två kvinnor – ett exempel hämtat ur kärleksmagin

Dessbättre är litteraturen inte det enda skriftliga källmaterial som står forskaren till buds. Olika exempel på kärleksmagi, i somliga fall nedtecknad på papyrus, i andra fall på tunna blytavlor, har överlevt tidens tand. I dessa texter finner vi uttryck för ett brett spektrum av amorösa känslor och sexualitet – vanvettig förälskelse och okontrollerbar åtrå, ångslan över att inte vara älskad, svartsjuka och rent av hat. I källorna finns ett rikt vittnesbörd om den antika kärleksmagins art och användningsområden, inte minst som ett sätt att han-

Den sovande Hermafroditos. En romersk kopia från andra århundradet efter Kristus av en hellenistisk originalskulptur från andra århundradet före Kristus. Hermafroditos var enligt den grekiska myten son till Hermes och Afrodite, och föddes som en skön yngling. Men efter att ha avvisat vattennymfen Salmakis sexuella inviter då han badade i en källa, förvandlades denne till ett tvekönat väsen genom att de båda smälte samman till ett. Det som först möter betraktaren är en typisk kvinnokropp: lockigt, långt hår, rundade höfter och mjuka drag. Men då man som betraktare rör sig runt skulpturen får man se att det inte är en kvinnofigur, utan att den försetts med både bröst och penis. Med andra ord är det en skulptur som ställde den antika människans föreställningar om kvinnligt respektive manligt på sin spets.

Foto: Martine Castoriano.

*Baden, kärlek, och vin fördärvar kropparna våra,
Men våra liv utgör baden, kärlek, och vin.*

Corpus Inscriptionum Latinarum 6.15258; övers. Pär Sandin

tera stormiga och starka känslor. Dessa känslor återspeglas inte sällan i ett våldsamt språkbruk, som ingalunda inskränker sig till kärleksmagin utan som i lika hög grad återfinns i samtidens kärlekspoesi.

Även om källmaterialet rörande kärleksmagi under den romerska eran kan sägas vara förhållandevis omfattande, är det endast en ytterst liten del av detta som med säkerhet kan tillskrivas kärleken mellan kvinnor.

Följande exempel utgör ett av dessa få. Det handlar om Sophia och föremålet för hennes passionerade kärlek, Gorgonia. De båda kvinnorna levde i provinshuvudstaden för det Övre Egypten, Hermopolis Magna (nuv. al-Ashmunayn), någon gång kring tredje eller fjärde århundradet e.Kr. Här, liksom på andra orter i det romerska riket, försörjde sig professionella magiker bland annat på att hjälpa klienter i kärleksnöd. Som de företagsamma entreprenörer de var, hade de färdigskrivna förbannelsetavlor där bara namnen behövde fyllas i. Huruvida det var Sophia själv eller någon annan som lät skriva namnen på denna tavla lär vi aldrig få veta – även om den dåliga stavningen skulle kunna tyda på att det förra var fallet – men att hon bekostat det hela är tydligt:

Antänd genom denna lik-demon hjärtat, levern och anden på Gorgonia som Nilogenia fudde, med kärlek och vänskap till Sofia som Isara fude. Tvinga ner Gorgonia som Nilogenia fude, att kasta sig till badhuset för Sofias skull som Isara fudde, och bliv du bad-föreståndarinna. Bränn, älda, antänd själen, hjärtat, levern och anden med kärlek till Sofia som Isara fude. Driv Gorgonia som Nilogenia fudde, driv henne, plåga hennes kropp natt och dag, twigga henne att rusa från varje plats och varje hus med kärlek till Sofia som Isara fudde och ge upp sig själv, prisgiven som slavinna.

Supplementum Magicum 1.42; övers. Pär Sandin

Låt oss dröja vid en detalj i texten, nämligen platsen för deras tänkta kärleksmöte: badet. Badkulturen – som romarna i likhet med mycket annat tagit upp från grekerna och vidareutvecklat – var en grundläggande del

av den romerska kulturen. I nära nog varje samhälle i det väldiga riket kunde man finna åtminstone ett bad, av vilka många var offentliga och öppna för allmänheten. För flertalet som levde i rikets mera centrala delar ingick badet i den dagliga rutinen. Men badandet handlade om långt mer än hygien. På badet mötte man vänner och stiftade nya bekantskaper. I ett samhälle där merpartens bostäder var trånga, för att inte säga torftiga, utgjorde de påkostade och inte sällan luxuösa badanläggningarna en naturlig mötesplats för människorna. Här möttes män och kvinnor, vilka nakna eller nödtorftigt skylda av handdukar tog del av bastu- och bassängbad. Det är således inte märkligt att baden inte endast förknippades med kroppslig sinnlighet utan också med kärlek och erotik. Ett välbekant latinskt talesätt – i detta fall från en gravsten – bär tydligt vittnesbörd om detta:

*Baden, kärlek, och vin fördärvar kropparna våra,
Men våra liv utgör baden, kärlek, och vin.*

Corpus Inscriptionum Latinarum 6.15258; övers. Pär Sandin

Ovidius (43 f.Kr.–ca 17 e.Kr.) beskriver baden som en utmärkt plats för hemliga kärleksmöten, vilket kanske var det som Sophia hade i åtanke. Exemplet med Sophia och Gorgonia understryker att vi ständigt bör ha det starkt snedvridna källäget – där nästan allt författats av män – i minnet då vi försöker skapa en bild av förhållandena i det förflutna. På baden, liksom på barer och självfallet även bordeller, förekom prostitution. Låt oss se närmare på ett sådant exempel, denna gång hämtat ur Catullus (ca 84–ca 54 f.Kr.) skaldekonst.

Mästertjuven Vibennius son – en manlig prostituerad

Badhustjuvar återkommer gång på gång i de skriftliga källorna, mest känd är kanske Catullus skildring av mästertjuven Vibennius,

som levde på att stjäla från folk vid baden, och vars son med föga framgång försökte försörja sig som prostituerad vid samma badinrättning:

*Du Vibennius, mästertjuv bland alla
badhustjuvar och du, hans son, ditt homo –
alltuppsnappande hand den gamle äger,
alltuppslukande ändalykt den unge –
varför ger ni er inte av så långt som
vägen bär, då varenda mänska känner
gubbens knep, och på dina ludna skinkor
ej ett öre, o son, du längre tjänar.*

Catullus Carmina (Dikter) 33; övers. Elias Janzon 1889; moderniserad av Pär Sandin

Catullus skildring av mästertjuvens son framstår som svartsynt – något som föga förvånande ofta även gäller skildringar av kvinnor som sålde sex – det viktigaste bakomliggande skälet till denna negativa syn är emellertid att mannen ifråga betraktades som överårig.

Detta leder oss tillbaka dit där vi började – att begrepp som homosexualitet och heterosexuallitet, som kan tyckas så självklara och urgamla – faktiskt är förhållandevis moderna och inte utan vidare kan appliceras på det förflutna. Det är nämligen när man utgår från det moderna begreppet homosexualitet som man låter sig luras och förvirras. Synen på gossekärlek var positiv medan synen på sex och kärlek mellan vuxna män däremot var genomgående negativ. Det är först när man utgår från den antika tanken om aktivt-passivt i sexuella sammanhang som det hela blir begripligt. Föraktet för Vibennius son förklaras av att han förblev den passiva parten också i vuxen ålder. ■

YOU NEVER KNOW WHERE YOU MIGHT END UP. IN YOUR OWN BED OR IN YOUR NEIGHBOURS.
AT A POOLPARTY OR IN A HOSPITAL. SIMPLY STAY CLEAN AND FRESH DOWN BELOW.

FRANK DANDY SUPERWEAR
EXPECT THE UNEXPECTED

◀ **En stadigt bredbent brandman tittar ned på oss. Ansiktet utstrålar en jägares stolthet efter lyckad jakt. Bytet? En kvinna som verkar avsvimmad, räddad till livet av honom. Hennes liggande, smala, ljusa, passiva kropp är i stark kontrast till hans stående, stora, mörka, aktiva. Han är fullständigt oberörd trots eldhavet bakom. Mission completed – nu väntar belöning i form av sex. Texten lyder: "You never know where you might end up. In your own bed or in your neighbour's. At a poolparty or in a hospital. Simply stay clean and fresh down below. Frank Dandy superwear. Expect the unexpected." Sex verkar i denna värld ständigt väntande bakom nästa hörn och då gäller det att vara beredd – med rena underkläder. Håller du på att dö i en eldsvåda? Spelar ingen roll – det viktigaste är att ha sexiga underkläder för att tillfredsställa brandmannen. Eller är det hans underkläder som åsyftas?**

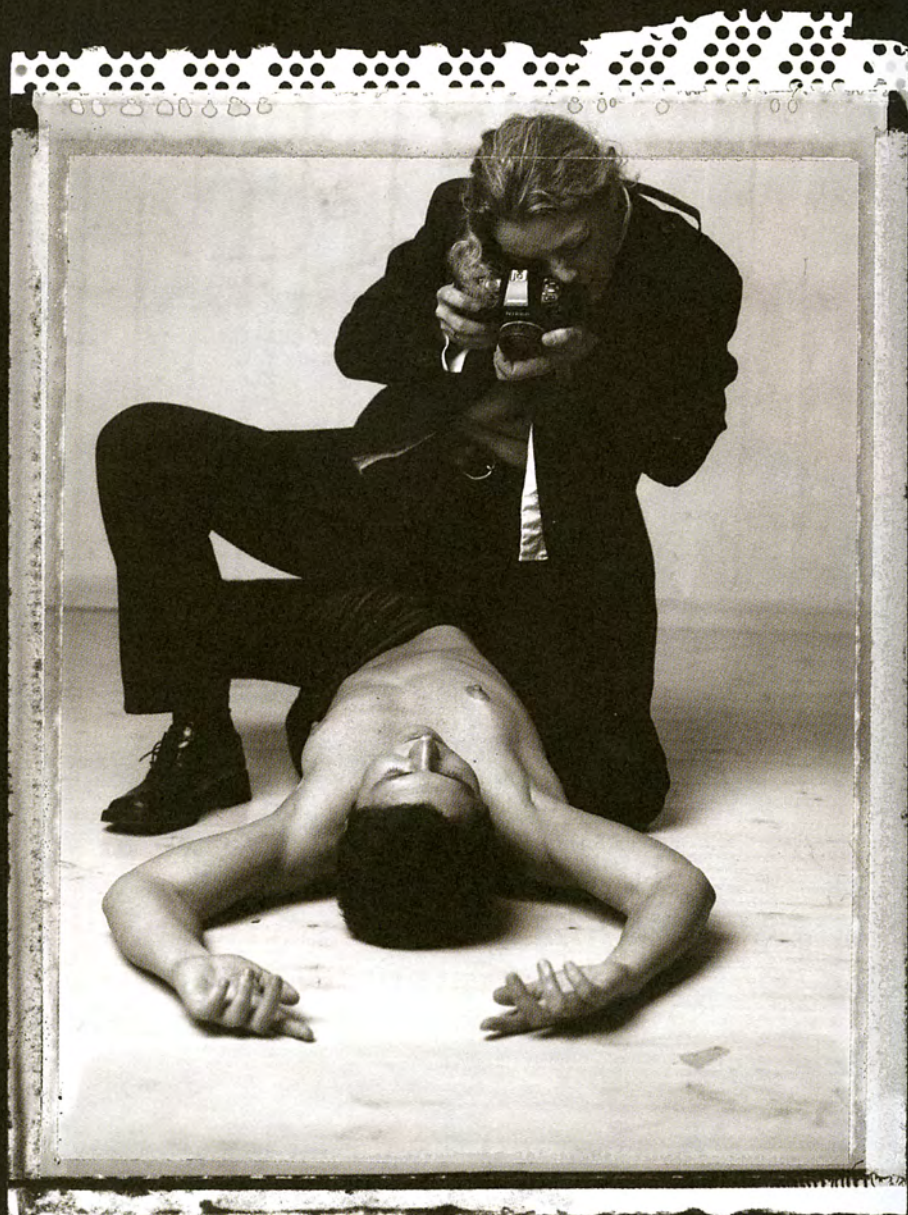
SOXY

KENTON

**”I DEN PATRIARKALA
HETEROSEXUELLA
ORDNINGEN FINNS ETT
HAT INBYGGT MELLAN
KVINNOR OCH MÄN.”**

Gender Warrior – Könskrigare

För ett tag blir jag nästan besatt av bilden, dess explosiva kraft är total. Den fascinerar och irriterar i en skön blandning, och den väcker funderingar hos mig om roller, sexualitet, kärlek, pornografi, tabun, homo–hetero, manligt–kvinnligt, dominans och underkastelse. Ingen av de pornografiska bilder jag sett har påverkat mig så starkt. Ändå ingår inte de tecken som vanligtvis bygger upp den typen av bilder i just detta fotografi. Möjligtvis den nakna överkroppen med styvnade bröstvårtor. Inga kön visas, en av de två kvinnorna på bilden är helt påklädd och den kroppsliga beröringen mellan dem är minimal. Bilden är inte pornografisk i den meningen, men dess sexuella laddning tar jag inte fel på. Kanske är det också något annat som gör att bilden berör mig så starkt. Möjligen har det att göra med att den har skapats utifrån ett kvinnligt seende och att den för mig så tydligt berättar om kvinnors sexualitet. Det pornografiska fältet domineras annars nästan helt av ett manligt seende där kvinnor reduceras till objekt, och där berättelsen i huvudsak handlar om en ganska stereotyp patriarkal heteronormativ sexualitet.

Hur spännande vore det inte, om kvinnliga bildskapare oftare gav sig in i detta tabubelagda område med sina visualiseringar och bilder. Jag leker med tanken. Men de bilder som dyker upp i min fantasi tillför just nu inget och är dessutom sorgligt macho. Att hitta sitt eget språk i den genren, låter sig inte göras i en handvändning.

Så för tillfället låter jag mig hänföras av Elisabeth Ohlson Wallins bild, som jag vet skapades för en annan genre och hör hemma i en helt annan kontext än den pornografiska.

Bilden är svartvit och medvetet estetiskt rå. Den visar två kvinnor som är intensivt upptagna i en fotosession. Eller är det en kärleksakt. Bilden kan läsas i flera nivåer och jag funderar på varför jag så tydligt känner att det är det senare som är den egentliga berättelsen. Naturligtvis avgör mina egna referenser och fantasier hur jag tolkar bilden. Just i denna bild handlar det kanske om båda sakerna eller så är det rent av samma sak.

Kvinnorna i bilden är fullt koncentrerade på varandra och laddningen mellan dem är stark. Bilden har en kraftig rörelse, vilket förstärks av det råa i bildkompositionen. Fotografen har lämnat den aningen formmässigt ofullständig, precis så mycket att jag som betraktare gärna fyller i det som saknas, och dessutom skapar mitt eget före och efter exponeringsögonblicket. Därmed blir jag betraktare och medaktör på samma gång. Fotografen, som bokstavligen har klivit in i sin bild och skapat ett slags självporträtt, blir genom sin kamera också betraktare och medaktör i bilden. Genom kameran fokuserar hon, har kontroll och distanserar sig samtidigt.

Kamera står för makt, kontroll och fokus, men också för närmande, nyfikenhet och intresse.

Genom sin kamera skapar hon sin bild av världen, hon tolkar den och lyfter fram det som hon finner väsentligt att berätta för mig som betraktare. Sin berättelse gör hon tydlig både som fotografen i och utanför bilden. Genom att gå in i sitt eget bildverk förstärker hon dessutom sin berättelse och gör den mer personlig. Hon blir, genom att involvera sig själv i bilden, tydligare som upphovsman och gör därmed ett kraftfullt statement.

Den svartvita tekniken i bilden signalerar anknytning till tidig fotohistoria. Genom att använda den sällar fotografen sig till en i raden av fotohistoriens kvinnor som vid sidan av sitt kommersiella bildskapande också skapade sina egna bilder, drivna av lusten att berätta antingen om sig själv eller kanske använda fotografen som

ett inlägg i en för sin tid pågående debatt. Namn som dyker upp från tidigt 1900-tal är Marie Höeg och Bolett Berg från Norge, porträttfotografer som också bröt mot konventioner och gick sina egna vägar. Mest kända har de blivit för en serie porträtt som man har funnit i några privata askar, långt efter att de båda kvinnorna gått bort. I dessa bilder har fotograferna lekt med tecken för kön i kläder och kroppshållning. Dom har bytt ut kvinnligt mot manligt.

Den svartvita tekniken utgör också en av de starka koder som ingår i den dokumentära traditionen. Kännetecknande för den dokumentära traditionen är att bilden ses som ett referat av själva händelsen och bildens förmåga att registrera vad som faktiskt utspelar sig framför objektivet. I detta avseende utgör den dokumentära bilden ett fryst ögonblick av en verklig sekvens. Fotografiet som sanningsmarkör har i stort sett giltighet även idag, och numera har vi en tendens att se bilder som verkligare än verkligheten. Andra vanliga tolkningar av koderna för dokumentära bilder är närhet, inlevelse och rörelse, vilket också är användbara koder om man vill skapa en stark känsla av privat sfär och intimitet.

För mig uttrycker kvinnorna på bilden styrka och aktivitet. Jag upplever dem som helt öppna inför varandra. Ur deras kroppsspråk läser jag både dominans och underkastelse, liksom tankar om att ge och att ta. Det är för mig en naken och mer levande bild av kvinnors sexualitet, långt från den passivitet, moderskap och barnafödande som den gärna annars kopplas till. Sex för njutningens skull, en vuxen lek mellan kvinnor, där rollerna möjligtvis snart kommer att bytas. Som en tango där båda för och låter sig föras. Även deras kläder talar om ombytta roller, eller erövrandet av nya sådana. Svart kostym, blank herrsko och bar överkropp. Det är manliga tecken typiska för butchflator och crossdressing, som nyttjas av kvinnor för att uttrycka sin identitet eller för att provocera och utvidga rådande könsstereotyper. Butchflata kallas de lesbiska

kvinnor som bryter könsnormen genom att byta uttryck för kön i uppträdande och i klädsel. Eller så är kvinnorna på bilden bara sig själva, inför varandra och inför mig som betraktar utan att för ögonblicket ha tankar på politiskt ställningstagande. Även om jag är helt säker på att fotografen utanför bilden arbetar fullt medveten om det och om att det personliga också är politiskt.

I vilket fall som helst bryter den här bilden kraftigt med hur kvinnor vanligtvis framställs på bild. Och den sätter snabbt igång mina funderingar kring tecken för kvinna, hur vi framställs och påbjuds att vara. Den får mig att tänka på kvinnors eviga kamp för att få utnyttja hela sitt register och för att nå samma positioner i samhället som män. Och för att kunna bryta fångenskapen i ett fortfarande ganska trångsynt könsrollsmönster. Inte minst i bilder av sexualitet, där kvinnors erfarenheter och berättelser fortfarande är näst intill osynliggjorda.

Fotografen och berättelsen om bilden

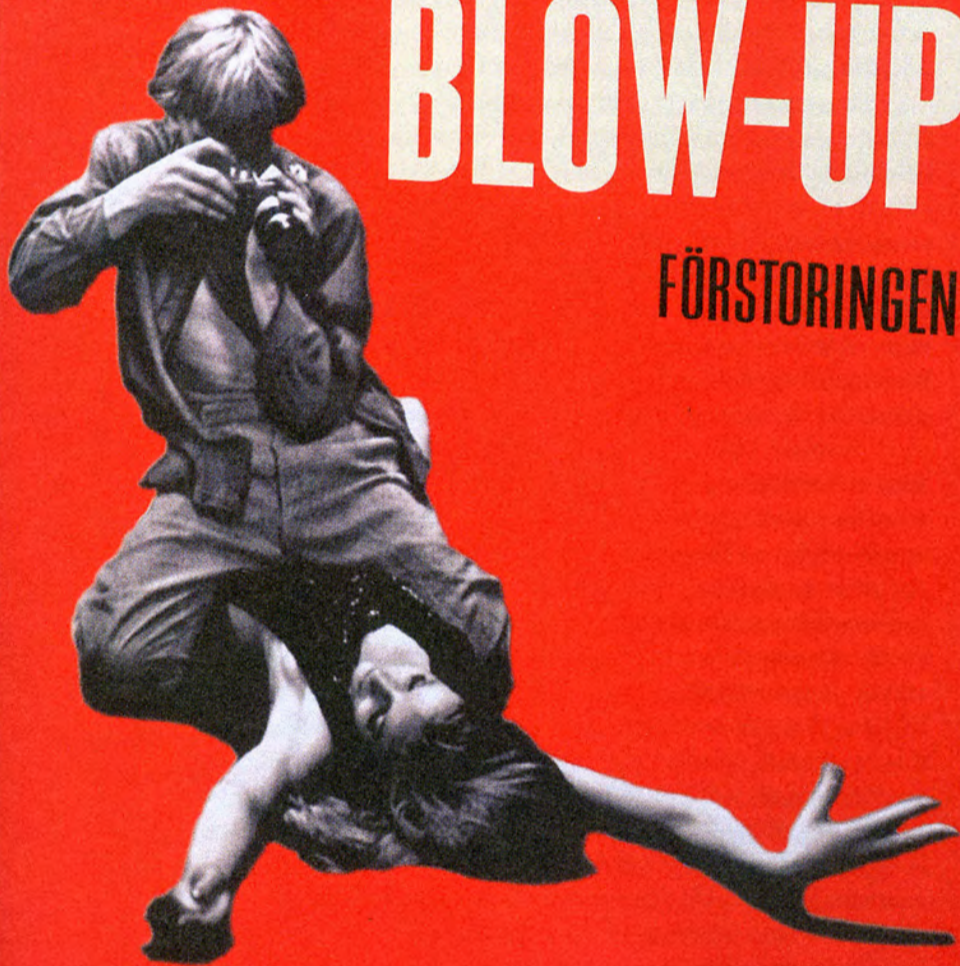
Elisabeth Ohlson Wallin är utan tvekan en av våra stora bildkonstnärer som arbetar fotobaserat. Med sin bildsvit *Ecce Homo* fick hon ett enormt genomslag. Utställningen där fotografen omskapar bilder av Jesu liv och gör en ny berättelse som handlar om homosexuell situation idag, lämnade inte ens påven i Rom oberörd. Den premiärvisades 1998 och debatten kring bilderna med det centrala budskapet att Guds kärlek omfattar alla, pågår än idag. Fenomenet som uppstod kring *Ecce Homo* lever idag nästan sitt eget liv, skilt från utställningen och bilderna, och används ofta när man vill exemplifiera situationer där bild varit ett starkt inlägg i en pågående debatt. Eller rent av har satt igång en debatt.

Elisabeth Ohlson Wallin är autodidakt med många år bakom sig som press- och frilansfotograf. Hon är en skicklig porträttfotograf med huvudsakliga uppdragsgivare inom näringslivet. Kännetecknande är att hon i sina utställningsprojekt ofta arbetar utifrån sin egen livssituation som öppet homosexuell. Vanligare är att man berättar om "den andra", då man inte bara skyddar sig själv utan också lätt bidrar till att förstärka positionerna vi och de. Att arbeta

EN FILM AV MICHELANGELO ANTONIONI

BLOW-UP

FÖRSTORINGEN

VANESSA REDGRAVE

DAVID HEMMINGS

SARAH MILES

DVD
VIDEO

som Ohlson Wallin med sitt eget liv som utgångspunkt, ger en mer utsatt position och för det krävs stort mod. Hon bor med hustru och dotter i Stockholm och är en självklar frontperson inom det homosexuella och lesbiska kollektivet i Sverige.

Som ansvarig för utställningen South Africa Via Dolorosa på Kulturen 2006 kom jag i kontakt med Elisabeth Ohlson Wallin, och bilden ur serien Gender Warrior – Könskrigare, såg jag första gången på hennes hemsida. Jag försöker under en tid få ett "livesamtal" i Stockholm, om Gender Warrior-serien, men lyckas inte komma närmare det än att bli inbokad i den hårt pressade kalendern. När jag slutligen når henne per telefon i sommarhuset någonstans i Mellansverige är hon generös, vänlig och lugnet själv, trots att hon ständigt får svara på frågor kring de teman hon arbetar med och de konflikter och frågeställningar de väcker.

Elisabeth Ohlson Wallin berättar om sin bild: Under 2000–2001 genomfördes projektet Gender Warrior – Könskrigare som är en serie svartvita porträtt på lesbiska kvinnor som orienterar sig som butchflator. Begreppet butchflata innebär lesbiska som utseendemässigt positionerar sig genom maskulina tecken, och därmed utmanar könsmaktsordningen. Dessa kvinnor är könskrigare med styrkan att bryta ett kraftigt tabu. Utgångspunkten för arbetet var att göra osynligt synligt. Det fanns vid den tidpunkten inga eller få bilder som visade butchflator i Sverige. Serien Gender Warrior består av ett antal porträtt tagna med lådkamera, storformat i svartvitt. Genom att arbeta med svartvitt ville fotografen knyta an till de tidiga fotografiska teknikerna, liksom också genom sättet att ställa upp porträtten. Elisabeth Ohlson Wallin arbetar ofta med redan existerande konst- eller fotografiska bilder som förlagor och skapar utifrån dem nya omladdade bilder. Hon gör en ny berättelse och kommenterar samtidigt en redan existerande berättelse.

Affischbilden för Michelangelo Antonionis film *Blow Up* (Förstoringen) fanns sedan länge i fotografens huvud. Filmen som skildrar 60-talets London med mode, fester, musik och som innehåller en av filmhistoriens mest kända scener: en fotosession som mer ter sig som en älskog mellan filmens huvudkaraktär, den sexistiska och nonchalanta fotografen Thomas och modellen Veruscha. Just den scenen visas som bild på filmaffischen och kom att bli förlaga till självporträttet i *Gender Warrior*-serien. Elisabeth Ohlson Wallin hade funderat över hur det skulle fungera att byta ut den manliga fotografen mot en kvinnlig och bestämde sig för att göra om bilden men med två lesbiska kvinnor. Resultatet har enligt fotografen blivit en bild fri från sexism där den patriarkala ordningen har brutits. I den patriarkala heterosexuella ordningen finns ett hat inbyggt mellan kvinnor och män. Enligt Ohlson Wallin finns det inte på samma sätt mellan kvinnor, en vacker tanke som jag gärna delar.

Elisabeth Ohlson Wallin berättar att *Gender Warrior*-bilderna togs under en period då hon umgicks med och lärde känna de kvinnor som är modeller, vilket var en förutsättning för att kunna bygga det förtroende som behövdes för att kunna ta den typen av nära och utlämnande porträtt. Efter att ha tagit porträtten kände fotografen att hon ville ge något tillbaka genom att göra ett självporträtt tillsammans med en av modellerna. Hon gick helt enkelt in i en av bilderna och blev därmed också en av modellerna. Avsikten var att skapa en sexuellt laddad bild som visar kärlek mellan lesbiska kvinnor.

Elisabeth Ohlson Wallin är en eftertraktad föreläsare och hon brukar vid föreläsningstillfällena visa bilder från sina olika projekt. Frågorna och diskussionerna kring hennes bilder är oftast livliga och många. Hon berättar att just bilderna på *Könskrigarna* för det mesta lämnas utan kommentarer från åhörarna. ■

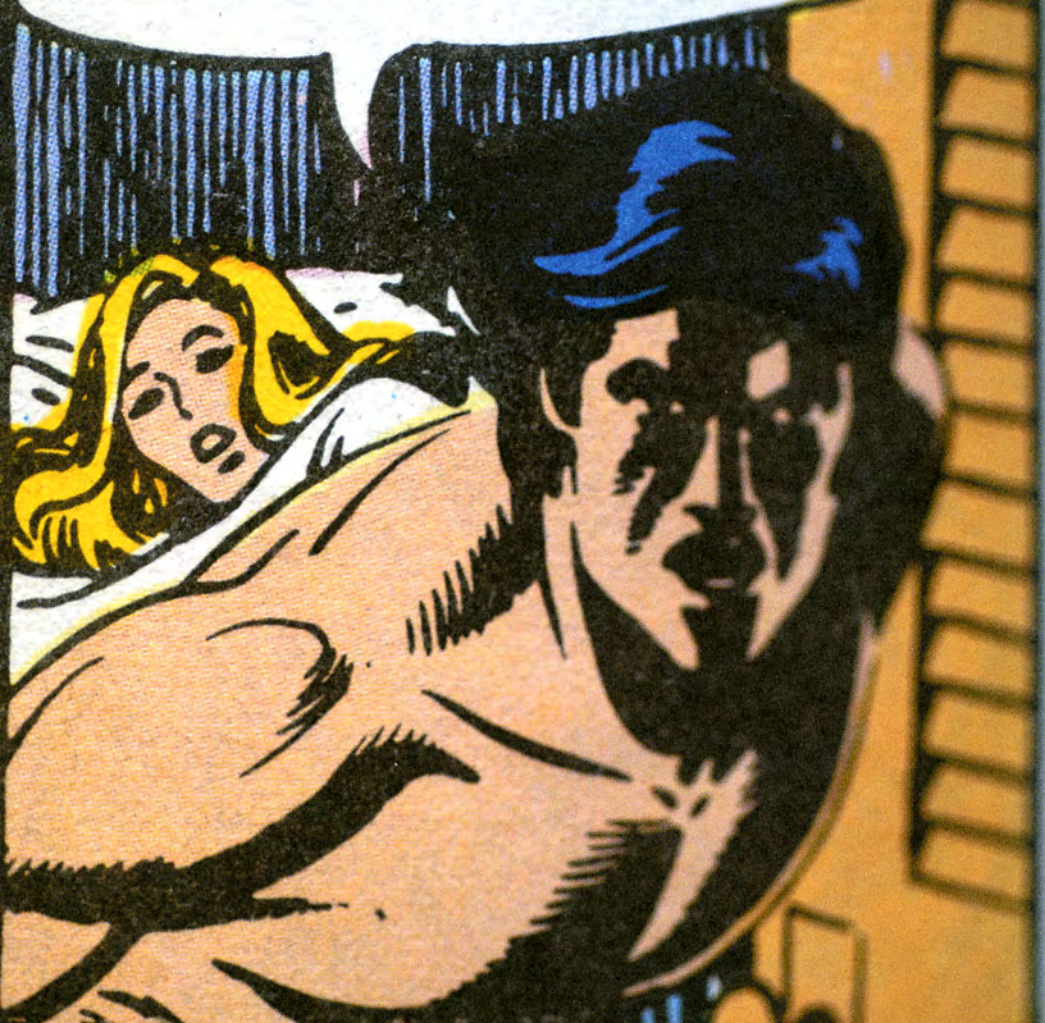

ISKT SETT HAR PLATTFORMEN EN NÄRA SLÄKTING I LÖUKOJAN, EN VARIANT AV PLATTFORMEN SOM
HÖJD, DÄR SEDAN EN PLATTFORM BYGGDES SAMT FÖRSÅGS MED SKYDDANDE RÄCKE OCH EN TRAPP
HÖJD, DÄR SEDAN EN PLATTFORM BYGGDES SAMT FÖRSÅGS MED SKYDDANDE RÄCKE OCH EN TRAPP
RUMMER TÅR ÄR UPP MÅRGA TÄRNER SIG SAM DEN ESBETLIGA TRÄDKOJAN, PLATTFORMEN VAR N
SÄR I DENNA KONSTRUKTIONEN TÄRNER SIG SAM DEN ESBETLIGA TRÄDKOJAN, PLATTFORMEN VAR N
STRÅ. DENNA KONSTRUKTIONER ÄR OFTA BYGGDA AV TRÄ OCH LÄTT METALL, SOM TRÄ OCH LÄTT METALL
OM EN NY BALKONG ELLER ETT NYTT RUM SKA BYGGAS KRÄVS OFTA ATT NÅGON ANNAN DEL AVS
KRÄVER OFTA DIPLOMATI BARNEN EMELLAN, FINNS DE

VID FÖRRA SEKELSKIFTET, OFTAST FÖR VURENBRUK OCH FÖRDÄMLIGAST I EN ASK. TRÄDET SÅGADES
HÄMTAR SIG ASKEN FRÅN STAMPNINGEN OCH NYA GREDAR BÖRJAR BYTA FRÅM. DESSA BILDAR
HÄMTAR SIG ASKEN FRÅN STAMPNINGEN OCH NYA GREDAR BÖRJAR BYTA FRÅM. DESSA BILDAR
MED BÅDE HÄGGAR OCH TÄL. KÖLLEN BLIR MER IRRVISSKNODAD OCH RUMSLIG. ATT SÄTT STÄLLE BEF
SÄRSLIGT I DEN FÖRSTA DELEN AV DEN I SÄTTEN JÄMFÖR TILL FÖRNINGEN I DEN FÖRSTA
SÄRRE IN SÄKEN FÖRSTÅS SIKTIG ÖVERST. ENDA MEN MED FLERA BÅDE INKLUDERADE OCH SITT
IT UTRYMMET ÄR BEGRÄNSAT, UTAN OCKSÅ FÖR ATT SPÄNN OCH ÅTKÄNDBARDA MATERIA. SÄDAN
GGARE ÄR SÄKEN FÖRSTÅS SVART ÖVERSPELAD, MEN MED FLERA BÅDE INKLUDERADE OCH SITT

” ENA DAGEN
SKA HAN VARA
NEANDERTALARE,
EN ANNAN DAG
SKA HAN SJUNGA
OPERA, ELLER
BLI OMPYSSLAD AV
KVINNAN ... ”

**LAS DORREN,
JANE !!**

Oceaner och kaptener

”Det passar kanske också vårt temperament bättre, att sitta på de bakersta raderna”, säger en kvinna till sin man, efter att hon har undersökt ett par platser närmare scenen. Det är den 13 oktober 2005 och jag sitter på en föredragskväll om parförhållanden med den danska sexologen och mediedarlingen Joan Ørting. Titeln på aftonens föredrag är formulerad som en fråga: Har du lust?

Folk har köpt biljetter, intagit sina platser och köpt kaffe eller vin i baren. Runt omkring mig sitter par – män och kvinnor. Nu sitter de två och två, mannen med armen om kvinnans axel. Någon har anteckningsblock med och låter pennan vila mot pappret. Andra ser lite beklämda ut, ytterligare andra ser ut som om de har parkväll ute på stan tillsammans. För dem är det läge för underhållning. Ett segment av den köpenhamnska befolkningen som använder sig av stadens kulturella utbud är på plats. Med en åldersspridning från 20 till 70 år och en liten överrepresentation av kvinnor (med eller utan män där hemma?) väntar de på att föredraget ska börja.

”Parförhållandets sexliv måste skilja sig från vardagslivets jämställdhet”, säger sexologen och förklarar: ”jämställdhet är bra, men

i sexlivet ska det vara skillnad på män och kvinnor”. Kvällen antar geografiska dimensioner. Kvinnan är oceanen och mannen är kaptenen över skeppet. De ska inta varandras sydpoler och nordpoler. Föredraget handlar om magnetism och spänningsfält. Jag får lära mig att kvinnan i egen-skap av havsväsen är ”vild och energisk. Hon styrs av sina känslor och ju mer feminin hon är, desto mer förändras hennes känslor”. Omvänt lär jag mig att mannen ”som kapten alltid har ett mål och en kurs. Han ska ta som sin uppgift att få kvinnan att ge upp, att överlämna sig. Ju mer maskulin han är, desto mer kontroll över mål, kurs och uppgift har han”. Ett par reser sig, de har kommit fel. En kvinna smiter ut samtidigt, hon skulle visst också ha varit i en angränsande lokal. Sexologen fortsätter:

Den stora, kvinnliga oceanen vill gärna fyllas med barn, choklad, prylar på hyllorna och prat med väninnorna. Hon ska vara öppen, skicka strålar, visa att hon åtrår livet. Kvinnan som tänker för mycket, blir inte åtrådd. Kvinnor skapar drama, när de saknar uppmärksamhet och mannen ska se kvinnans kjol och skor och fråga; hur mår du? Ställa intresserade frågor och säga ”om du inte fanns i mitt liv, vet jag inte vad jag skulle ta mig till”. Mannen ska hålla fast och stanna kvar, så att hon kommer ut från sin vågdal och känner att hon befinner sig i centrum.

Jag får också lära mig att ”det maskulina vill ordna, men en man som hellre vill vara i hobbyrummet får fler konflikter än han började med. Kvinnor som inte har tillit till män, hittar män som de kan kontrollera. Han går ned i tvättstugan och doftar av honung – han är säkert en bra samtalspartner men man vill nog inte se honom utan kläder. Ena dagen ska han vara neandertalare, en annan dag ska han sjunga opera, eller bli ompysslad av kvinnan”.

Sexologen förklarar: ”det är en god idé att schemalägga sexlivet. Det tycker män är tråkigt, men det känns som om man är nyförälskad när man har ett hemligt avtal tillsammans. Man ska stänga av teven och rulla sig ut ur yllefilt. Flytta godiskålen – så sitter han ju där! Kvinnor ska också ta ansvar”.

En timme har gått och när publiken kommer tillbaka från pausen får de tillfälle att ställa frågor. En man säger: "Det låter på mig som om det är jag som ska lära in teaterpjäsen. Varför är det hon som ska skapa dramat och jag som ska tolka det?"

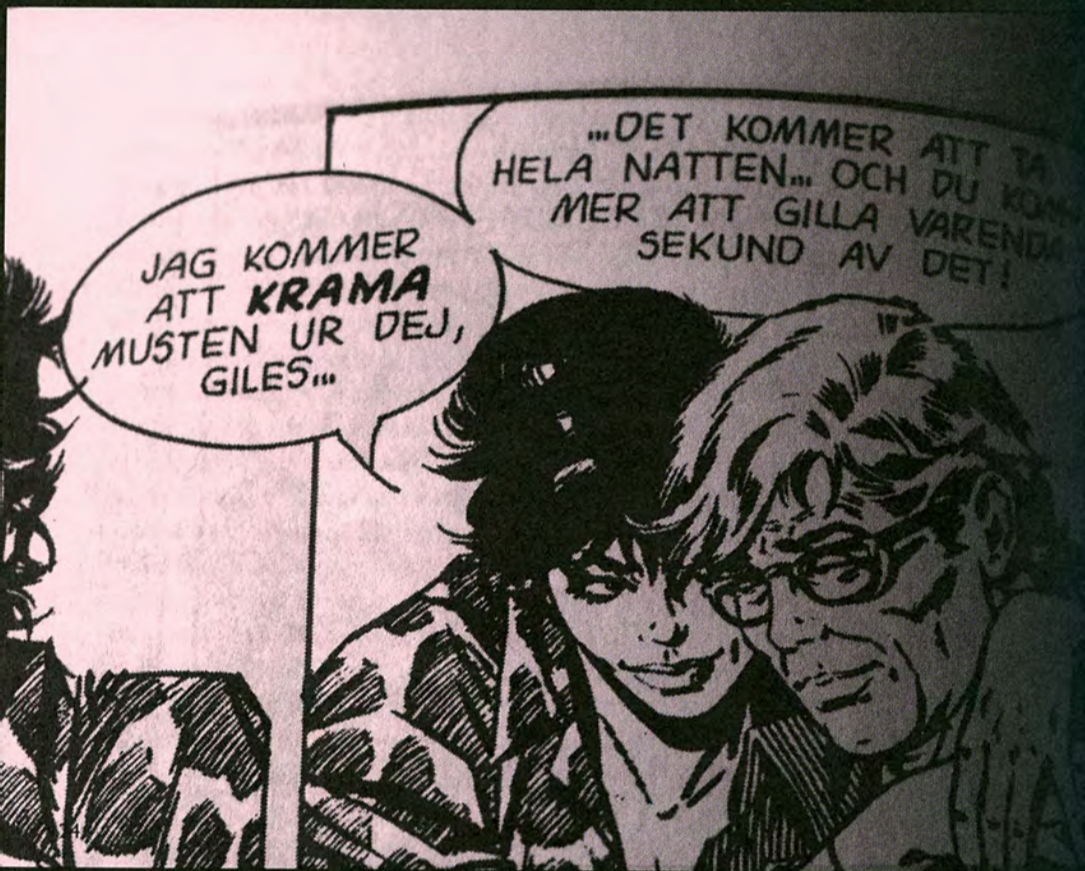
Denna artikel handlar om hur parförhållanden och sexliv förbinds med varandra och dramatiseras genom populär sexologi. Sexologiska framställningar, som föredraget, handlar om föreställningar om mannens och kvinnans relation, kulturella normer, vetenskapliga metoder, men också om förväntningar på vardagslivets parförhållanden, dess kvaliteter och möjligheter till förbättringar.

Estetik och metaforik

Några psykologiska undersökningar visar att män och kvinnor delar samma idéer och förståelse av kärlek och närhet till varandra, samma tankar om vad känslor betyder i ett parförhållande, samma hållningar till faktorer som får en relation att lyckas eller misslyckas, och samma kriterier för valet av partner (Fletcher 2002:35). Andra psykologiska studier visar att det är större skillnader i attityder mellan olika grupper i samhället än mellan män och kvinnor som delar samma grupp (Magnusson 2001:33). Varför, kan man fråga sig, frammanade sexologen i föredraget en estetisk stil och metaforik som underströk skillnader mellan män och kvinnor?

Geografin som estetisk dimension och metaforik dramatiserar mannens och kvinnans "karaktärsegenskaper" och relation. Föredraget etablerade en lång rad saker som man ska lära sig och avlära sig innan man kan ingå i ett "riktigt" slags spänningsfält med de "riktiga" motpolerna i parförhållandet. Skilda element, iscensättning, rekvisita och roller ska älskas fram så att de med den rätta sammanställningen får ett bestämt uttryck. Godisskålen och hobbyrummet får lämna plats för den riktiga mannens och kvinnans drama.

Etableringen av skillnader mellan man och kvinna romantise-

rades i föredraget: kvinnor som oceaner, tillskrivs en sorts kaotiskt känsloliv, där de inte ska tänka för mycket, inte får kontrollera, utan istället ska vara upptagna av sina känslor. De dramatiserar när de inte får uppmärksamhet. Män som kaptener, däremot, tillskrivs ett annat känsloliv, där de inte får vara undflyende och försvinna in i hobbyrummet, eller vara kontrollerade av kvinnan och gå ned i tvättstugan, utan de ska i stället vara fokuserade på kvinnans känslor, stå kvar och hålla kursen. En sådan dramatisering är en klassisk framställning av ”män” och ”kvinnor”, där män och kvinnor övergeneraliseras och där könsroller sexualiseras positivt till bestämda tillfällen. ”Sexlivet” fungerar, i synnerhet i parförhållandet, som en kulturellt accepterande plats där man, i en jämställd värld, gärna får vara olika. Olikhet verkar faktiskt vara en förutsättning för att uppnå det ideala sexlivet.

Alla paradoxer som framförs verkar vara problemfria; exempelvis att det goda sexlivet behöver schemaläggas samtidigt som kvinnan inte tillåts kontrollera samtidigt som hon ska låta sig styras av sina kaotiska känslor. Eller att mannen inte bryr sig om schemaläggning samtidigt som han ska ta kontrollen och åta sig en uppgift. Dessa paradoxer och idiosynkrisier kan just rymmas i en dröm om könen, en kulturell fantasi.

Könsdrömmar

Könsdrömmen kan kanske förefalla verklig och relevant eftersom sexologen använder sig av kroppslig realism som skulle kunna handla om oss, man och kvinna, han och hon. På vilket sätt vi blir ett ”vi” i sexologens framställning drar dock in mannens och kvinnans relation på ett särskilt sätt, som har sin utgångspunkt i klassiska teorier.

Den mest framträdande könsdrömmen inom ramen för 1800-talets medicinska kvinnovetenskap tilldelade, enligt idéhistorikern Karin Johansson (1995), mannens och kvinnans könsroller som passade till medicinens huvudintresse – fortplantningen. Kvinnan var mottagare i könsakten och därmed passiv. Hon förbands med kropp, materia och natur medan mannen var givare och därmed aktiv och associerad med ande, intellekt och

kultur. Kvinnan befann sig alltså kroppsligt närmare naturen än mannen och var därmed – för sin egen skull – beroende av mannens ansvar för och kontroll över henne. Det fanns alltså en biologisk och ”naturlig” dimension i karaktäristiken av skillnaderna mellan mannen och kvinnan, skillnader som hörde samman med att kvinnan var födande och mannen inte var det (1995:26).

På liknande sätt framställs kvinnor i föredraget som ätande, födande och pratande medan män framställs som ordnande, problemlösande och med den extra detaljen att de samtidigt ska förfina konsten (sjunga opera) och vara urtidsmänniskor (neandertalare). Det ställs med andra ord krav på att mannen ska göra saker medan kvinnan ska sluta göra saker och istället vara den kropp ”hon är”.

Oceanen och kaptenen är metaforer – den ena naturlig, den andra teknisk – [är] en förlängning av teorin: Om kvinnan är kontrollerande och tänkande beger hon sig in på mannens område och fjärrar sig därmed från den natur hon befinner sig i i kraft av sin kropp. Om mannen omvänt låter sig kontrolleras och styras istället för att själv göra det, lämnar han både den rationalitet som han tillhör i kraft av sin ”icke-kropp” och den ”urtidskropp” han har fått av sexologen. Kvinnor och män får alltså inte använda sig av varandras tilldelade egenskaper eftersom det gör dem mindre kvinnliga respektive mindre manliga, samtidigt som det förstör en större hierarkisk ordning där kvinnan står närmare naturen och mannen närmare kulturen.

Den medicinska kvinnovetenskapen definierade, i detta tidsrum, skriver Johannisson, kvinnan som styrd av sin kropp och förklarade hennes känslor som en förlängning av könsorganen. Äggstockarna uppfattades till exempel som en ”hysterogen zon” varifrån, via nervsystemet, hysteri och galenskap överfördes till hjärnan och styrde humöret. Hysteri var ett uttryck för ett lidande och kroppslig störning som, med läkarens hjälp, kunde behandlas med gyne-

kologiska ingrepp. Det var upp till läkaren att ställa diagnos och bota lidandet. Kvinnan skulle vara vild, men inte för mycket och heller inte för lite. För lite vildhet betydde att hon föll in i kategorien blodfattig, nervös och visnande och att hon därmed var olämplig för äktenskapsmarknaden (1995:34, 75).

Kvällens föredrag har paralleller till denna 1800-talets utläggning om kvinnans kroppsbestämda humör, känsloliv och läkarens diagnos och behandling. Medan kvinnan framställs som "ett vilt känslöhav" bör mannen ställa "intresserade frågor" om hur hon mår. På detta sätt blir han diagnostiker och uttolkare medan hon blir patient/kvinna eller, som sexologen säger, "ju mer feminin (dvs. kvinnlig) hon är, desto mer förändras hennes känslor". Mannen ska alltså, i enlighet med idén om patient-läkarrelationen, tolka kvinnans drama samtidigt som hon ska reglera sig själv för att inte bli för vild och därmed störd. Hon ska också "ta ansvar".

Sexologen ger i sitt föredrag alltså en rad anvisningar om hur man ska göra och inte göra, och hur man ska "tänka" sitt parförhållande. Den sexologiska dramatiseringen associerar dock inte nödvändigtvis till parförhållandet utan snarare till sexologin själv och den medicinska 1800-talstraditionen.

Parsex

Den amerikanska sociologen John Burnham (1993) skriver om hur parförhållandets sex i början av 1930-talet i den västliga världen blev en sexologisk och vetenskaplig kategori som inte bara skulle avslöja vanliga människors sexualvanor utan också tillförde sexuallivet andliga och romantiska dimensioner.

Enligt Burnham var det sexologins syfte att argumentera för "ett parets kärleksspel" som skulle provoceras fram med en arbetsetik där man så samvetsgrant och korrekt som möjligt skulle lära sig utföra detta spel, denna kärlek. Att mekaniskt kunna bemästra sina känslor blev en teknik som, om den användes ofta nog och höll en viss standard, skulle leda till äktenskapslycka och tillfredsställelse. Lust och sexuell virtuositet blev

betydelsefullt för att bevara ett parförhållande. Målet var att skapa stabila, sociala enheter, det vill säga familjer och par. Tanken var att uppnådd äktenskapslycka skulle avhålla folk från utsvävande och "onyttiga" liv. Samtidigt lugnades rädslan för kaotiska och röriga sociala relationer som inte hade något "förnuftigt" ändamål. Det fanns alltså en god portion förnuft i att formulera kärleksspelet som något alla borde uppnå en viss standard i, när partnern var på plats, inom räckhåll, och äktenskapslyckan var priset. Med den rätta tekniken, romantiken och känslan skulle alla parförhållanden kunna bli lyckliga (1993:184).

Parsex hade – och har – alltså ingen mening i sig själv och är inget man gör för dess egen skull. I stället uppfattas det som något man kan arbeta på och förfina i syfte att förbättra sitt parförhållande och därmed förbättra sig som man och kvinna. Meningen var, att sexologin skulle påverka den enskildes upplevelse genom att den egna relationen kunde ställas mot de kvaliteter som på förhand var definierade för parsex – hur ofta, hur innehållsrikt, hur relationellt. Nu kunde människor jämföra sig med en "vetenskaplig standard". Standardiseringen föreföll neutral och hantade också eventuell blygsel och kulturell tabuisering. Vetenskapen låg å ena sidan utanför vardagslivet, å andra sidan kunde den dras in i vardagen. Genom en modell sökte vetenskapen således definiera vilka parametrar som krävdes och hur omfattande de borde vara för att uppnå den efterfrågade äktenskapslyckan.

Äktenskapslycka

Modellen för äktenskapslycka hette – och heter fortfarande – "Relationship Happiness". Den amerikanska socialpsykologen Garth Fletcher (2002) förklarar hur relationslycka uppnås på ett inre och yttre plan.

På det inre planet värderar två partners varandra med utgångspunkt i handlingar. Nuvarande handlingar sätts i relation till tidigare handlingar. På så sätt kan man värdera var man befinner sig i förhållandet och var man har varit. Lycka definieras här som en hög grad av "tillfredsställelse,

HAN LYFTE UPP MIG SOM OM JAG VAR
ETT BARN OCH BAR MIG IN I DJUNGELN!

MEN HAN
HADE KÄM-
PAT FÖR MIN
SKULL... OCH RÄD-
DAT MIG! EN KÄNSLA
SOM INTE KAN BESKRIVAS
SKÖLDE ÖVER MIG!

passion och sex, tillit, täthet/intimitet och kärlek". Tillfredsställelse och lycka, menar Fletcher, uppstår bara, när det finns ett logiskt sammanhang mellan nuvarande, förbättrade handlingar och tidigare handlingar. Man ska alltså kunna förklara och förutse sin partners handlingar. Överraskningar, det vill säga handlingar som inte kan förklaras med tidigare handlingar, till exempel oväntade kursändringar, bidrar däremot till misstänksamhet och skapar otillfredsställelse.

På det yttre planet värderar två partners varandra i förhållande till kulturella normer om hur ett parförhållande bör se ut för att vara optimalt och lyckligt. Om det således uppstår ett orsakssamband mellan partners handling och en kulturell norm för lycka och glädje har man lyckats med att bidra till den gemensamma äktenskapslyckan. Partners oväntade kursändringar kan alltså (nästan) uppvägas om det föreligger en handling präglad av kulturella normer som båda parter upplever som lyckobringare. Ekvationens problem visar sig dock när en kulturell norm inte är tillämplig eller relevant för parförhållandet eftersom parförhållanden är olika och för att det skiftar vad som uppfattas som betydelsefullt för äkteskapslyckan, eller om den kulturella normen rätt och slätt är atypisk för den person som utför handlingen (2002:28-29, 37).

Det råder emellertid kvällens föredrag bot på. De yttre, kulturella normerna – här de populärsexologiska anvisningarna – ska, särskilt när paret har kommit i kontakt med dem tillsammans som par, förbättra mängden äktenskapslycka. Om partnern plötsligt ändrar kurs och kanske blir mer, mindre eller annorlunda "oceanisk" eller "kaptensk" än han eller hon var förr, är "förbättringarna" mer logiska och mindre oväntade om de kommer utifrån som tips och råd och är produkten av en gemensam upplevelse.

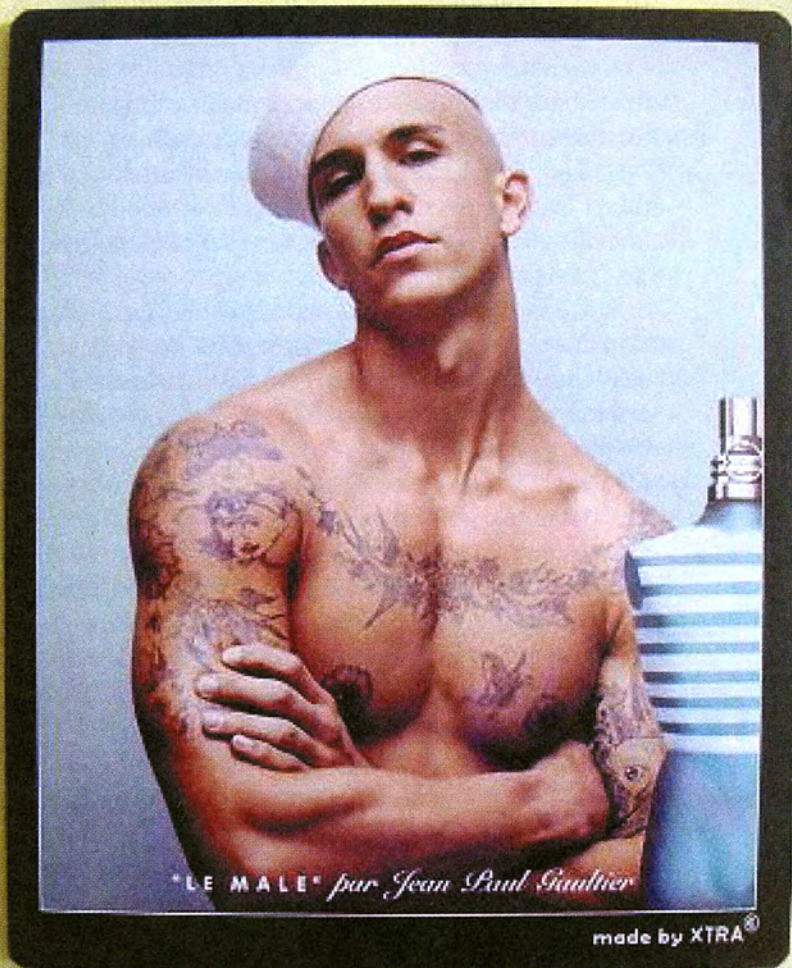
Nostalgi

Föredragskvällen visar upp, för att sammanfatta, en särskild form av nostalgi, nämligen "resultat-nostalgin" där man ska "göra" det goda parförhållandet. Folkloristen Ulrika Wolf-Knuts (1995) definierar nostalgi som

en känsla som för oss till en sägenomspunnen tid som vi inte nödvändigtvis själva har upplevt eller som inte nödvändigtvis har funnits, men som vi kulturellt sett förstår som lycklig. Det är en idyllisk tid när allt var enkelt, äkta, spontant och naturligt och där, nu försvunna, ideal kring sanning, sammanhållning och trivsel var "verkliga". Resultat-nostalgin hänvisar till att man, i motsättning till att bara fantisera, kan aktivera och återuppliva det svunna genom att återigen följa och använda gamla, mera "naturliga och äkta" recept (1995:187, 189, 211).

Genom att använda de nostalgiskt laddade kroppsmetaforerna aktualiserar föredragshållaren en klassisk könsdröm om mannens och kvinnans relation. Metaforerna inte bara renodlar, förenklar och kontrasterar mannens och kvinnans karaktersegenskaper utan indikerar också att parförhållandet kan förbättras om man känner till äktenskapsspelet, lär sig den rätta tekniken och är idog.

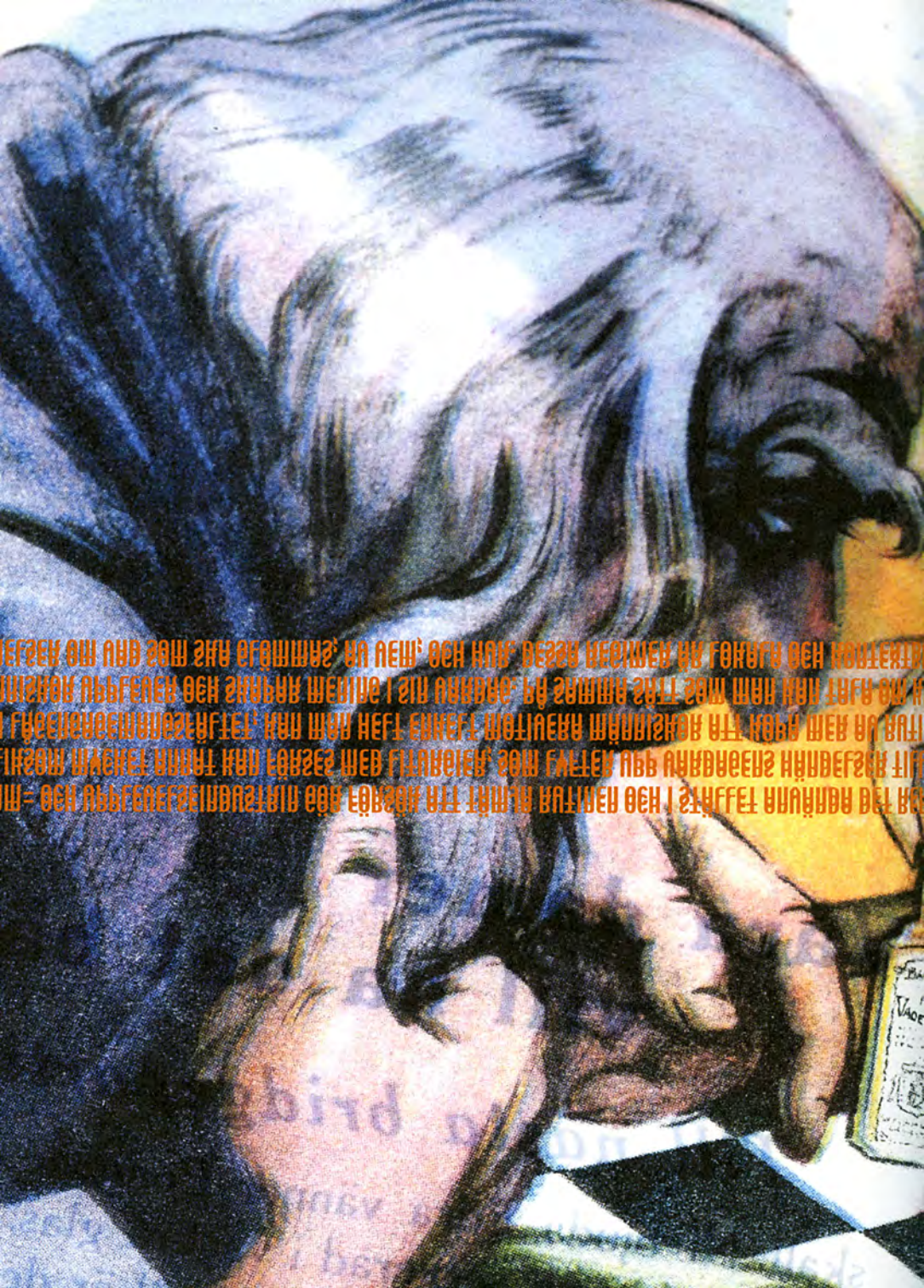
Den "riktiga" relationen mellan man och kvinna med den rätta dosen parsex kan alltså förfinas med hjälp av könsdrömmarnas "mer naturliga tider". Förutsägbara handlingar, förbättringar och resultat förväntas leda fram till äktenskapslyckan och det ideella parförhållandet. Förutsatt, naturligtvis, att både kvinnan och mannen uppfattar könsdrömmen på samma sätt, vill passa in i de nostalgiska karaktersegenskaperna och har samma förhållningssätt till hur äktenskapslycka genereras. ■

"LE MALE" par Jean Paul Gaultier

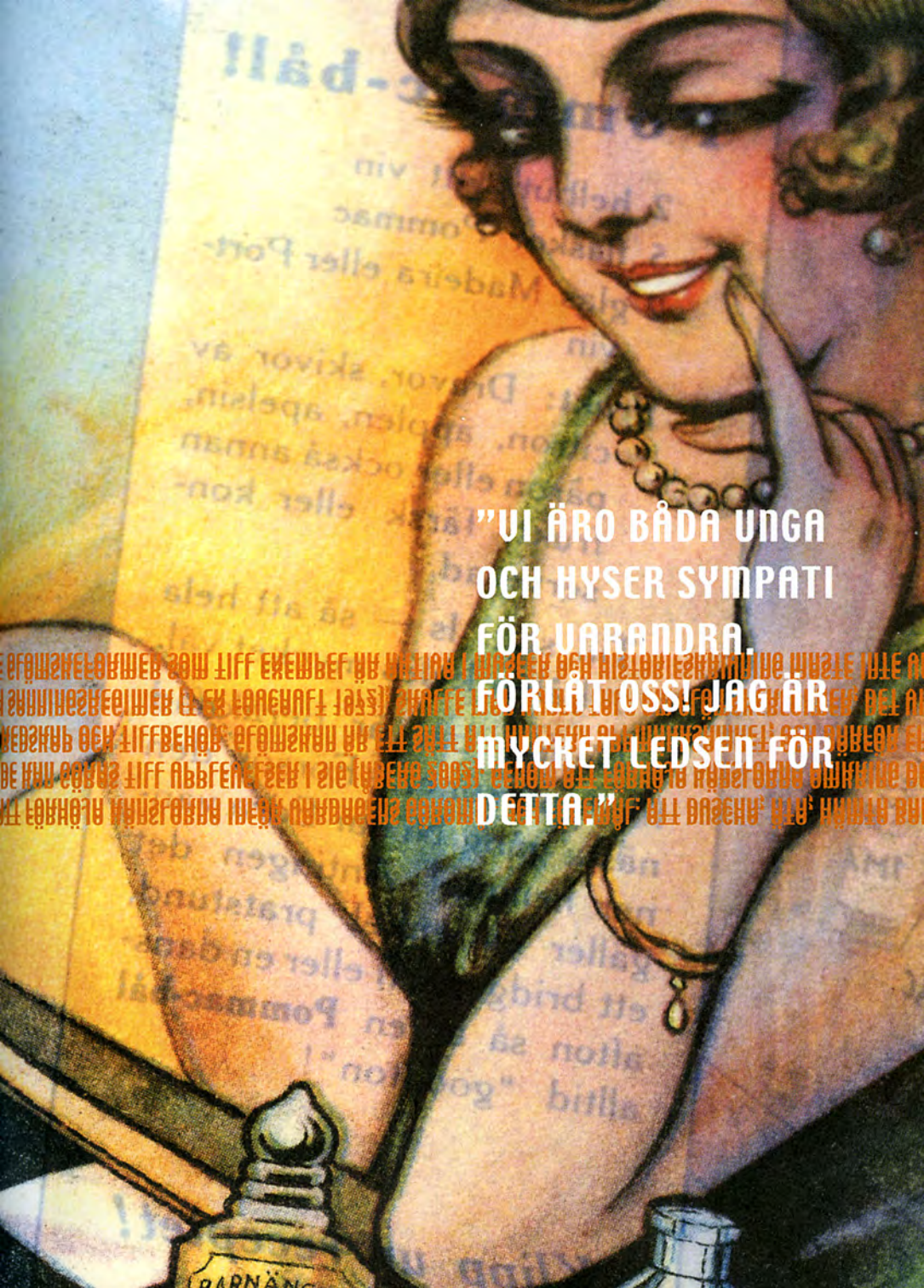
made by XTRA®

◀ **En muskulös bringa, senig och bred hals, rakat huvud, överlägsen blick och bestämt knutna armar: se där sinnebilden för en riktig macho-man. Men se efter en gång till. Denna man har blomstergirlanger tatuerade på bröstet. Och fjärilar i sällskap med graciösa svalor. Bröstvårtorna har kronblad. Den dekorerade, utsmyckade och sexualiserade manskroppen förekommer numera i reklambilder som riktar sig både till en manlig och kvinnlig publik, såväl heterosexuell som homosexuell. Här är det den franske modeskaparen Jean Paul Gaultier som både i bild och rent konkret låter manskroppen vara ett objekt; en parfymflaska att krama i handen, kanske låta fingret smeka den lilla glaskroppen ...**

BESEEN OM AND SOM SKU OGSÅ VÆRE: EN NEM OCH HAN BESSER MEDEN EN FÖRSTO OCH KONTER
KUNDEAN AFFELEN OCH SKYLLA MENNE I SIN ANKOR: EN SKYLLA SATT SOM MAN KAN TÄG OCH K
I FÖRSTOENNINGEN SATT EN MAN HETT ENNET MOTIENEN SKYLLA OCH EN MAN EN VÄR
IKSOM WACKEL NUNDT MAN LÖSES MED STÄNDEN SOM FÄLLEN PÅ ANKORENS HUNDEN TIL
SI - OCH AFFELEN ENKORSTIL OCH LÖSEN ATT TÄNNA KÄLNEN OCH I STÄLLET ANKOREN DET

Fra
Væde
...

"VI ÄRO BÅDA UNGA
OCH HYSER SYMPATI
FÖR VARANDRA.

FÖRLÅT OSS! JAG ÄR
MYCKET LEDSEN FÖR
DETTA."

Beslagtagen lust

En novemberdag 1935 satt Yvonne Martinsson med penna och papper i en av salarna på S:t Lars sjukhus. Dagen innan hade hon blivit tagen på bar gärning för att i smyg ha brevväxlat med en manlig patient. Nu hade hon fått sin frigång indragen. Inlåst på avdelning skrev hon ett brev till överläkaren där hon försökte förklara sig. Hon bad den "högt ärade doktorn" att inte döma henne och hennes vän för hårt. "Vi äro båda unga och hyser sympati för varandra. Förlåt oss! Jag är mycket ledsen för detta."

Brevväxlingen mellan Yvonne Martinsson och hennes manliga medpatient fick sjukhuset att reagera. Den för hennes del mest påtagliga åtgärden var förmodligen att hon kom att hållas inlåst på avdelningen för en lång tid framöver. Det kan tyckas vara en sträng åtgärd för en, åtminstone med dagens ögon sett, harmlös och oskyldig handling som en brevväxling mellan en vuxen kvinna och man. På 1930-talets sinnessjukhus såg man något anorlunda på saken. Sjukhusläkaren menade att Yvonne genom de otillåtna breven försökte få till stånd ett kärleksmöte med en manlig patient.

På de stora sinnessjukhusen var vårdtiderna långa. Många patienter var flera år på sjukhuset, en del flera decennier. Sinnessjukhuset var vad

man brukar kalla en total institution och grep in i och reglerade i stort sett varje aspekt av den intagnes tillvaro. Denna kontrollerande ambition gällde också de intagnas könsliv. Hur hanterades den intagne som sexuell varelse? Hur såg den psykiatriska anstalten på patientens sexualitet?

Att utestänga lusten

Yvonne Martinssons brevväxling hotade ett av anstaltens fundament – den strikta åtskillnaden mellan manliga och kvinnliga patienter. Till skillnad från flera andra anstalter, som till exempel fångelser, hyste de stora sinnessjukhusen både kvinnliga och manliga patienter. Därför var sjukhusen både byggda och organiserade så att kvinnliga och manliga patienter hölls isär. I praktiken var ett sinnessjukhus kluvet i två delar – en mans- och en kvinnosida samtidigt som vardagslivet ordnades så att öövervakade sammanträffanden mellan könen skulle bli så sällsynta som möjligt. Förutom att män och kvinnor hölls på skilda avdelningar så var det mer eller mindre obligatoriska patientarbetet ordnat så att kontakterna könen emellan skulle minimeras. Männen sattes att arbetet i verkstäder och i jordbruk, med vedhuggning och liknande. Kvinnorna vävde, sydde och sysslade med handräkning och andra traditionella kvinnosysslor.

Innanför sinnessjukhusets stängsel, dörrar och lås var sexuella aktiviteter förbjudna. Man skulle kunna säga att anstalten – idealt – skulle var ett slags reservat från vilken lusten och det sexuella könslivet var förvisat. För en sådan ordning kunde flera motiv redovisas.

Ett av dem, som främst kom att aktualiseras under mellankrigstidens arvs hygieniska projekt, var av befolkningspolitisk art. Anstaltsvistelse framhölls som ett nära nog fullgott alternativ till sterilisering av personer som ansågs vara bärare av psykiska, sociala eller moraliska defekter. Inlåsning i en enkönad miljö förhindrade dessa att skaffa barn. Anstalten var i detta avseende ”ett oerhört

Sexualnöden på våra anstalter

Tre veckor på stormen för en lördagsdans

Marionne, 23, är patient på S:t Lars sjukhus i Lund. En lördag blev hennes längtan ut för stark. Hon smet iväg till en dans. För detta tillfog straffas hon nu. Tre veckor har hon suttit inlåst på en avdelning tillkomna med en grovt mentalsjuka kvinnor. Hon vet inte hur länge hon kommer att få sitta av sitt straff.

Jag kom till sjukhuset i mitten Pilestrådet på en öppen avdelning men värdarna påstod att jag inte hade någon med mig. Under denna processundersökning tillfogades jag Åke som utvald av patienter här. Vi tycker om varandra och han berättade besökta mig. Klammiga tror jag inte att det är glädde det något vidare men vi vill hopp ändå.

Ville veta alla detaljer

När övervakaren fick veta att jag hade kommit blev jag inbjudad till förhör. Här ville veta alla detaljer. Här vill skrivas, vilket varann.

Men så kom vi till slut fram om vad som var skäl till mina åtal.

När fanns inte en enda plats där man kan få vara ensam om de andra patienterna har samma problem och bevakarna av det på avdelningen är det vara bättre. Då kan patienterna gå ut bakom någon huske eller kraspa in i någon kuller. Men på vintern är det för kallt.

Men egentligen är det förbjudet för de årlig kvinnlig patienter har på sjukhuset har blivit till för mitt och andra året blev förskickad i en manlig patient. En dag blev de övervakade i parken De gjorde vad man inte får göra här. Följden blev att hon för det första blev in på avdelningen till förhör. Sedan marschvänder hon och efter den handbojen har hennes frägn dragits in.

Måste ut

— Hon vill fortfarande inlåst och jag tror aldrig att hon kommer ut. Källa har varit i den sjukhuset i 23 år. Jag såg aldrig att hon hade något besök här. Jag tror fortfarande om världen.

— Den tordag jag stack kante jag att jag måste få komma ut. Jag hade fört brett om personerna och fått och jag drömde sjukhuset på söndagen. Ingenting märkligt om alla hade hänt. Jag hade bara bestämt lite.

— När jag kom tillbaka till avdelningen fick jag ordet att alla

av mig. Jag skulle undvika att bli sjukhuset. En av de andra patienterna skulle jag inte ha varit. Därför blev det förbjudet. Jag hade jag gjort och varför hade jag gjort så?

— Men faktum är att jag inte längre är kvar på den vanliga avdelningen och han fick reda på det. Det var som några veckor och om jag har varit på mig har också. Det är skönt att jag har blivit utlåst. Det är bevakade. Att jag ska i läroplanen för min utbildning har de sedan väntat på mig. Det har varit skönt att det var som det. Men aldrig kunde jag bli utlåst. Sträffet skulle bli så långt väntat.

Sjukhusen byggs och planerar för kontösa individer. Sin sexuella längtan får patienterna tillfredsställa på skumroskniv.

Övervakare Hans Elmer & p. Detta Märks sjukhus.

En här får inte föraktade några människor inte gå omkring på ett mentalsjukhus.

'Jag var förälskad i vår 50-åriga, tjocka husmor'

Tera, 28, har många år på köken och två spruckna ökenskop bakom sig. Vid senaste smek stödde bussiga ömsändskor upp. Hjälpte honom med bestad, jobb, um

gånge. Saxproblemen måste hon dock klara själv. Där gick gränsen.

Jag fick också upp "ovärldskärnan" för att klara om dristigen och där tar man en vil annan.

Därför dröjde det heller inte så länge förstås jag var tillbaka på Malmö-fängelset igen. Men det är inte bristen på en normal arbetsplats på avdelningen som är värst. Jag menar att när vi kommer ut så kan vi inte leva ett normalt liv.

De sexualfantasier man har på en anstalt blir med tiden allt särare. Det finns ju likaså inget utrymme för hel och embel. Och någonstans föds något släp på till kvinnan.

Pluss det kvinnlig personal på fängelset, blir man väldigt intresserad. Det spelar i stort sett ingen roll hur de ser ut. När jag var 13 år och satt på läroanstalten blev jag väldigt förälskad i vår tjocka 50-åriga husmor som var allt annat än fager. Hon skulle bara vara vilka nattliga fantasier jag hade.

Och då pratade som bäljar goda hänsyn till ett mycket modvitt och var sexuell svält. Och de utnyttjar den hämningssamt. När jag var så att förtärligt kyrkligt ofta är fullständigt. Ja, inte är det av intresse för prästerna prästerna. Men däremot vill ingen missa alla de stora flickorna i kenen som prästerna ploraka med sig.

Nils, 81: Jag tycker om att läsa om våldtäkter

Ni! Det sköter prästerna inte om här, säger Nils, 81, vid 80.

norma eller bara och yrker bula därarna. Och kvinnor har här ja så stora flödar är här på bevakning för det mesta och här är till en.

Gamla får inte svara på frågor om sex

Du som är på anstalt, vilka möjligheter har du att tillfredsställa din sexuella längtan? För de åldsta enbart är det som kommer på besök? För de låga pornoaffärer och kan de fungera sexuellt eller du lämnar anstalten?

Vi tillhör den egentligen, det vill vi veta först. — Nej, papperet är rot med svarta bukter. Det har de skrivit i alla fall inte läsa. — Nej, det är för dåligt förmodligen. — Nej, när har snuck sig de gamla inte tillbaka på. På kvinnofängelset Håneberg har de tagit en 181 ta emot. — I sådana. Men när förut det var för stort att svara på dem. Men 15 man skulle bli utlåst till exempel vara samvård. Den 16-åring de kvinnor längtan till 2014.

Det finns tidnings "R" i ett utdrag till landets värdstare på fängelser, men inget om andra övervakare. De övervakare som brukar vara på anstalten är till exempel en övervakare i ett

skarpt vapen” i kampen mot de dåliga anlagens reproduktion, framhöll psykiatriprofessorn Viktor Wigert. En förutsättning var givetvis att könsumgänge mellan män och kvinnor försvärades till det yttersta.

Men det vore fel att se hanterandet av de intagnas sexualitet enbart ur ett befolkningspolitiskt perspektiv. Samlag och sexuella aktiviteter av vilket slag som helst, oavsett om resultatet blev barn eller inte, var oönskade handlingar som skulle förhindras. Snarast var det så att anstalten tack vare den strikta könsuppdelningen kunde användas som ett redskap i detta syfte. Könsuppdelningen hade genomförts vid mitten av 1800-talet under intryck från den moderna sinnessjukvård svenska läkare tagit del av på kontinenten. Motivet var i första hand att etablera en sedlig miljö lämpad för moralisk fostran och där anstalten gavs möjligheter att utöva kontroll och förhindra att sexuella möten mellan manliga och kvinnliga patienter ägde rum.

Under loppet av 1800-talet kom människans könsliv i allt högre grad att bli en fråga för den medicinska vetenskapen. Där religionen tidigare hade pekat ut vissa beteenden som syndiga kom läkarna i stället att tala om sjuka, onormala och skadliga aktiviteter. Sexualiteten framställdes som en naturlig drift och ett starkt begär som måste ställas under den sedliga viljan och självkontrollens domän.

Inom 1800-talets psykiatri sågs inte sällan häftiga sinneshörelser tillsammans med så kallade sensuella orsaker, som onani och ”öfverdriven könstillfredsställelse”, spritmissbruk och vad som i sjukdomsstatistiken kallades ”oordentligt lefnadssätt i flera riktningar” ligga bakom en hel del av sinnessjukdomarna. Vid sidan av ärftliga orsaker ansågs sinnessjukdomarna i huvudsak orsakade av ett felaktigt och mot naturen stridande lefnadssätt. Sinnessjukhuset skulle därför upprättas som en modell av det rätta och korrekta livet – en plats där man med vetenskapliga anspråk konstruerade en

tillvaro och miljö där patienten blott genom sin vistelse skulle fost-
ras och återföras till det goda och önskvärda sättet att leva.

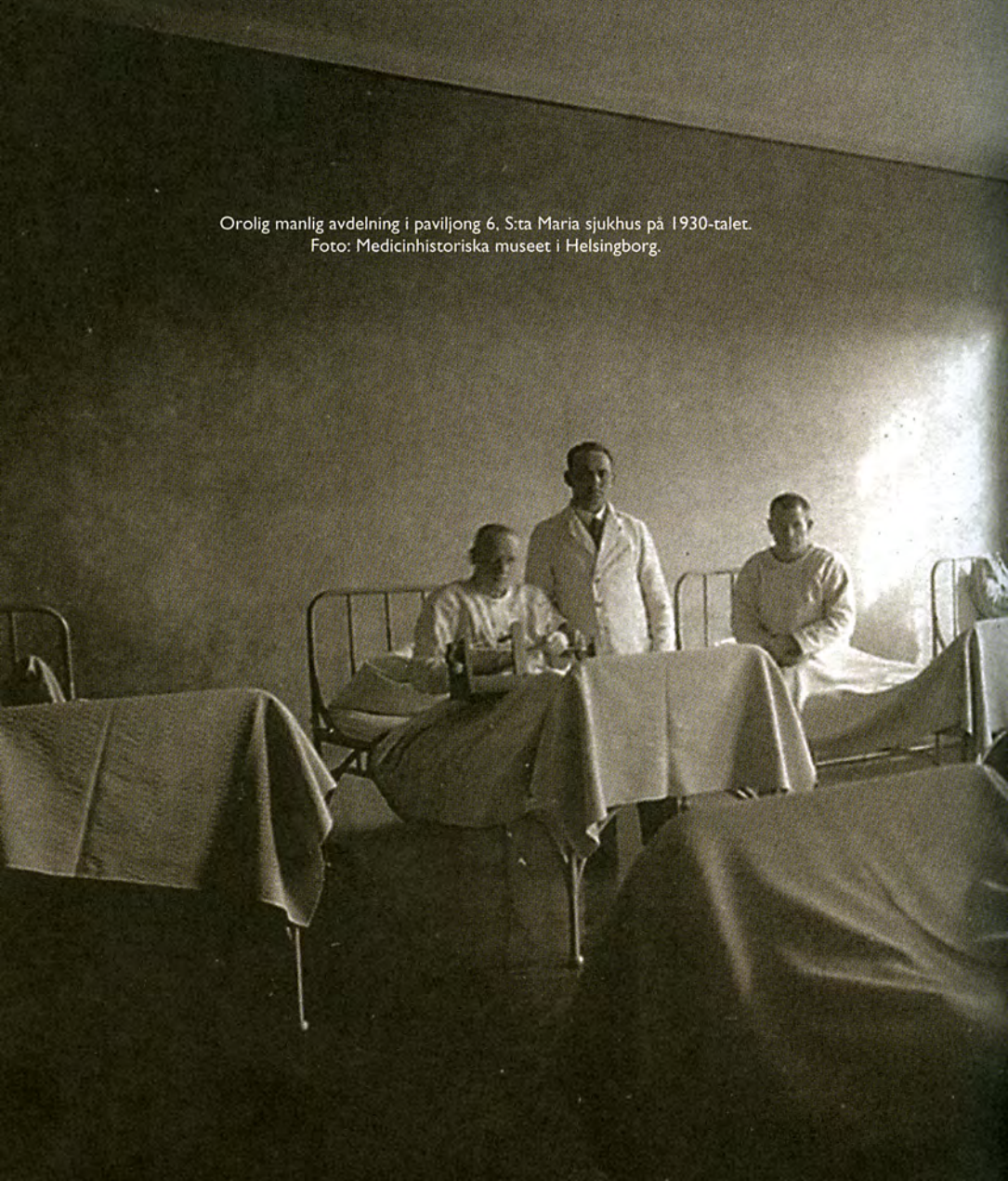
Till den medicinska standardretoriken kring sekelskiftet 1900 hörde att peka ut det moderna stadslivets miljöer som ett hot mot denna så väsentliga självkontroll. Faran låg i att staden med sin anhopning av människor, allmänna osundhet och nöjesliv, sina trånga bostäder och överflöd av alkohol ansågs försvaga människans motstånd mot frestelser av olika slag, inte minst de som hade med den sexuella njutningen att skaffa. På sinnessjukhusen skulle det moderna livets moraliska fador hållas på avstånd. Kroppslig arbete, fasta rutiner och en tillvaro där helst ingenting skulle väcka de intagnas sexuella lustar.

Den osedliga kvinnan

När Yvonne Martinssons brevväxling uppdagades miste hon den frigång hon hade belönats med för att hon skött sig väl och arbetat flitigt på sjukhuset. Efter att hon hade skickat breven bedömdes hon som "sexuellt opålitlig" och tilläts därför inte längre den dagliga frigångstimme under vilken hon kunde röra sig fritt på sjukhusområdet.

Denna åtgärd från sjukhusets sida ska betraktas med utgångspunkt i den sedlighetsproblematik som knöts till de kvinnliga patienterna. Intagna mäns heterosexuella handlingar betraktades ytterst sällan som en sedlighetsfråga. Det fanns en viss förståelse – så gott som alla läkare var ju män – för att en manlig patient kunde lida av den otillfredsställda sexualitet som ett långvarigt och påtvingat celibat kunde medföra. Vid ett av landets sinnessjukhus noterade överläkaren att den könsseparerade miljön framkallade en viss erotisk abstinens som kunde vara svår för en man och som kunde leda till att han föll för "frestelsen". Det var oönskat och klandervärd, men förståeligt. För att ändå undvika att så skedde beskrivs i sjukhusets årsberättelse hur man lät frigången bli en "förmån för ena köns-

Orolig manlig avdelning i paviljong 6, S:ta Maria sjukhus på 1930-talet.
Foto: Medicinhistoriska museet i Helsingborg.

sidan medan den andra – som här kvinnosidan – blir utan”.

Det var kvinnorna som framställdes som sexuellt opålitliga och ett hot mot anstaltens celibatära ordning. Det var kvinnorna som vid intagningen till sjukhuset regelmässigt fick sin sexuella vandel granskad och dokumenterad; hur hade hon egentligen levat och skött sig före intagningen? Var hon begiven på ”manligt sällskap”? Hade hon varit ”ute med pojkar” och ägnat sig åt ”nattspring”? Var hon gift eller inte? Kort och gott – var hon sexuellt pålitlig?

Det var också ytterst sällan som manlig heterosexualitet fördes in som ett sjukdomssymtom eller problematiserades i det vardagliga hantandet av patienten. Så skedde inte heller för alla kvinnliga patienter. Men det var betydligt vanligare och när en kvinna hade haft kontakt med en man så sades hon inte ha fallit för frestelsen utan att hon hade uppvisat sedliga och moraliska defekter.

För kvinnor med frigång fanns outtalade men självklara sedlighetsföreskrifter. På den kvinna som klev ut från sin avdelning och trädde in i ett både mer offentligt och könsblandat sammanhang ställdes krav på sedlig kompetens och framförallt – att alla inviter från manliga patienter skulle avvisas.

Attacker mot celibatet

Hur fungerade då ambitionen att lägga beslag på de intagnas köns- och kärleksliv i praktiken? Lyckades sjukhuset etablera en värld där köttets lustar stängdes ute? Läser man i källor från sinnessjukhusens verksamhet så verkar det inte vara så. Tvärtom ser vi i journaler och årsberättelser att de intagna ständigt och på flera olika sätt utmanade den önskvärda ordningen. Och i takt med att allt flera patienter efter hand beviljades frigång ökade möjligheterna att kringgå anstaltens kontroll. Att skogsdungar, toaletter, undanskymda ekonomibyggnader, skrymslen i den underjordiska kulverten och andra mer eller mindre undagömda platser var ställen för hemliga sexuella möten hör till sinnessjukhusens muntliga traditioner.

Västra Marks sjukhus i Örebro öppnades 1931. Det var ett specialistsjukhus för kvinnor som sorterats in under samlingsdiagnosen ”asociala imbecilla”. Detta sjukhus var, till skillnad från övriga sinnessjukhus, enkönat. Här vistades enbart kvinnor.

På Västra Mark spelade könslivet en central roll i den problembild som fästes vid patienterna. I journalerna beskrevs de regelmässigt som sexuellt opålitliga och med ord som erotiserade eller sexualiserade. Sjukhuset låg centralt i Örebro och avgränsades mot stadsmiljön endast av ett högt staket. Detta, menade överläkaren, bidrog till att kvinnornas isolering från manfolk blev bristfällig. Män lockades till sjukhuset och träffade intagna med frigång längs staketet och den täta vegetationen i sjukhusparken gjorde övervakningen extra besvärlig, klagade överläkaren. Här togs kontakter som han ville karaktärisera som just ”erotiska” och kel, kyssar och smekningar hade rapporterats förekomma. Dessutom menade han att dessa kontakter lockade patienterna till ideliga rymningar eftersom lusten till manfolk aldrig fick någon ro. Och när kvinnor rymde från sjukhuset var det, enligt överläkaren, i första hand för att komma ut på ”sexuella äventyr”. Ökad övervakning, indragna frigångar och förbud för patienter att vistas inom vissa områden längs staketet var åtgärder som vidtogs för att råda bot på den otillåtna trafiken.

Ensamlasten

Alla sexuella aktiviteter krävde emellertid inte att den intagne hade en partner. En sådan aktivitet var onanin. Idag uppfattas onani som en självklar del av sexuallivet. Men enligt 1800-talets läkarvetenskap handlade det om ett allvarligt hot mot utövarens själsliga och kroppsliga hälsa och kunde i värsta fall resultera i en rad sjukdomstillstånd. Ett av dem var sinnessjukdom. I början av 1890-talet hävdades att drygt tio procent av de manliga och tre procent av de kvinnliga fallen av sinnessjukdom var orsakade av onani. Övningen beskrevs som en naturvidrig handling utan något som helst annat mål än vällust hos utövaren. Den praktiserande visade

prov på bristande moral och självkontroll och tilläts det hela pågå för länge var han eller hon snart "förslavad" av ensamlasten. På sinnessjukhuset var det förstås en självklarhet att bevaka och hindra patienterna från denna aktivitet.

I april 1890 skrevs arbetaren Mårten Olsson in på Stockholms hospital. Han var 24 år och i journalen noterade läkaren att han förmodligen mist förståndet på grund av flitigt deltagande i Frälsningsarméns verksamhet i kombination med ett intensivt onanisera-
rande. För att hindra dessa övningar sattes han direkt i arbete och nattetid fick han finna sig i att händerna fixerades runt kroppen i en tvångströja. Tröjan var nattens redskap. På dagen skulle övervakning och hårt fysiskt arbete hindra den förbjudna njutningen. Hårt arbete skulle tömma kroppen på sexuell energi, tänkte man, och dessutom distrahera de liderliga tankarna.

Flyttar vi oss ett tiotal år framåt i tid till början av 1900-talet, så behandlades onanisten fortfarande med hårt kroppsarbete men vanligtvis hade natten i tvångströja ersatts av ständig bevakning på en övervakningssal. Vid denna tid började man också avskriva onani som en sjukdomsalstrande handling och efterhand verkar åtgärderna för att hindra den oönskade aktiviteten ha blivit mindre handfasta. Kanske kan man med tiden tala om en viss acceptans även om handlingen länge kom att betraktas som en onaturlig "sexuell oart" och på sinnessjukhuset dessutom i många fall som ett sjukdomssymtom.

Samkönat sex

Var då inte systemet med enkönade avdelningar ett sätt att skapa förutsättningar för den sexuella aktivitet som sjukhuset kanske allra helst ville undvika – den samkönade eller homosexuella?

Från psykiatriskt håll drevs sedan tidigt 1900-tal linjen att homosexuella handlingar skulle avföras från strafflagen, vilket kom

att ske 1944. I stället menade man att det rörde sig om en somatisk och psykiskt betingad rubbning av det normala driftlivet. Det rörde sig alltså om ett psykiatriskt och medicinskt problem, men skulle den homosexuelle behandlas på sinnessjukhus? I praktiken tycks man haft stora problem med att ringa in och avgränsa den homosexuella sjukdomsbilden. Var till exempel en man som i brist på kvinnlig sexualpartner sökt sig till en man att betrakta som homosexuell i medicinsk mening eller var han enbart asocial? Det framfördes dock synpunkter, som här i en läkarartikel från 1935, att det var en medicinsk angelägenhet att bekämpa homosexualiteten i syfte att "omstämna den abnorma könsdriften så att den söker ett normalt objekt" (Wigert 1935:112).

Hur hanterades då samkönade handlingar som ägde rum mellan patienter på sinnessjukhusen? När det gällde heterosexuella relationer så var kvinnan det problematiska könet, såväl ur ett medicinskt som ett moraliskt perspektiv och det ständiga hotet mot sedlighetens upprätthållande. När det gällde samkönade handlingar var förhållandet tvärtom. Kvinnliga homosexuella aktiviteter beskrevs förvisso som oönskade, osunda och otrevliga, men de betraktades inte som direkt hotfulla eller som sjukdomssymtom.

I journaler beskrivs kvinnliga patienter "vara vänner" eller vara "kladdiga, smeksamma och kärvänliga". Ibland, men inte alltid, benämns sådana handlingar som homosexuella även om inte direkt könsumgänge hade dokumenterats. Det hände att kvinnor flyttades från medpatienter de fattat särskilt tycke för, men i stora drag tycks sinnessjukhuset lämnat ett visst manöverutrymme för denna kvinnliga vänskap och intimitet, även om den stundom uppfattades som utslag av homosexualitet.

På de manliga avdelningarna var det något annorlunda. Här igenkändes homosexuella handlingar i det direkta könsumgänget patienter emellan och dessa uppfattades uppenbarligen som mer

problematiska än på kvinnoavdelningarna. När man inom psykiatrin och medicinen talade om homosexualitet i termer av abnorma rubbningar eller som ett psykopatiskt drag var det också i allt väsentligt manlig homosexualitet som avsågs. Medicinen låg här för övrigt nära det juridiska synsättet. Med några få undantag var det i Sverige enbart män som hade straffats för homosexuella handlingar fram till avkriminaliseringen 1944.

Den homosexuella kvinnan utgjorde, skrev den tongivande psykiatern Bror Gadelius, inte samma hot mot anständigheten som den homosexuella mannen. Den kvinnliga sexualitetens väsen var skyggare, vilket gjorde samkönade handlingar kvinnor emellan mindre oanständiga än motsvarande manliga handlingar som enligt Gadelius var mer orienterade till direkt könsumgänge och därför mer sedlighetssårande.

Man skulle kunna säga att kvinnors intima beröringar inte uppfattades vara något direkt hot mot kvinnlig sedlighet. Kvinnan hotade i stället denna gräns med att överträda kulturella normer inom det heterosexuella området. Sådana överträdelser problematiserades och fogades inte sällan in i sjukdomsbilden. För män var det tvärtom. Manliga heterosexuella handlingar sattes ytterst sällan in i ett sedlighets- eller sjukdomsperspektiv. Den osedlige mannen var i stället den som ägnade sig åt samkönade handlingar.

Självdisciplin och samlagsrum

När frigång hade blivit vanligare på 1940- och 50-talen blev det allt svårare att upprätthålla den fysiska separeringen av könen. Både manliga och kvinnliga patienter rörde sig på sjukhusområdena och könens totala isärhållande var inte längre en möjlig eller ens önskvärd modell. Vid flera sjukhus "övades" patienter att umgås över könsgränserna. På Mariebergs sjukhus i Kristinehamn gick dessa tillsammansövningar under begreppet rekreationsterapi och inne-

bar att man bjöd varandra på kaffe med dopp. Dans blev en vanlig aktivitet och rekommenderades i läroboken Psykiatrisk sjukvård från 1957 som "lämplig sexuell avspänning".

Från Västra Marks sjukhus noterades 1961 att patienterna som var avstängda från "normal kontakt" med personer av motsatt kön fick tillfälle att träffas under "hyfsade och trevliga" former. En kontrollerad samvaro tänktes minska den sexuella frustration som den totala separationen antogs skapa. Sexuella relationer på sjukhuset skulle inte längre förhindras med murar och fysisk åtskillnad utan upprätthållas genom patientens självdisciplin.

Sommaren 1971 gav Pockettidningen R ut ett nummer med titeln Sex, ömhet, utarmning som handlade om "100 000-tals anstaltsintagna svenskars möjligheter att fungera sexuellt". Här talades om sexuell och känslomässig nöd och om villkor som för många intagna upplevdes förnedrande. På anstalterna, menade de kritiska rösterna, härskade en gammal och unken sexualmoral som låg i otakt med villkoren utanför institutionerna. En ny tid var kommen, tycktes man vilja säga och bland annat framfördes önskemål om att trevliga samlagsrum skulle inrättas på sjukhusen.

Anstalter som de stora sinnessjukhusen kan på många sätt uppfattas som isolerade från det omgivande samhället. I någon mening var de ju också det. Samtidigt vore det ett misstag att se sinnessjukhuset som en plats "utanför" samhället. Tvärtom så finner vi i sjukhusmiljön ett koncentrat av samhällets grundläggande normer kring kön, kropp och sexualitet. ■

SKT SETT HAR PLATTFORMEN EN NÄRA SLÄKTING I LÖUKOJAN, EN VARIANT AV PLATTFORMEN SOM O
HÖJD, DÅR SEDAN EN PLATTFORM BYGGDES SAMT FÖRSÅGS MED SKYDDANDE RÄCKE OCH EN TRAPPA
SKT SETT HAR PLATTFORMEN EN NÄRA SLÄKTING I LÖUKOJAN, EN VARIANT AV PLATTFORMEN SOM O
HÖJD, DÅR SEDAN EN PLATTFORM BYGGDES SAMT FÖRSÅGS MED SKYDDANDE RÄCKE OCH EN TRAPPA
NUMMER TUA ÄR VAD MÅNGA TÄNKER SIG SOM DEN EGENTLIGA TRÄDKOJAN. PLATTFORMER HAR HÄ
TRA. DESSA KONSTRUKTIONER ÄR OFTA BYGGDA AV BESTÅRTERIAL SOM PLÅT, GIPS, BEGLAR OCH K
OM EN NY BALKONG ELLER ETT NYTT RUM SKA BYGGAS KRÄVS OFTA ATT MANO, VÄRMAN OCH AVS
OM EN NY BALKONG ELLER ETT NYTT RUM SKA BYGGAS KRÄVS OFTA ATT MANO, VÄRMAN OCH AVS

KRÄVER OFTA DIPLOMATI BARNEN EMELLAN. FINNS DE

”KARL MARX
BESKRIVER
LIKANDE
TÄNKEGÅNGAR
DÄR HAN I DAS
KAPITAL TALAR
OM VARAN SOM
FETISCH.”

VID FÖRRA SEKELSKIFTET, OFTAST FÖR UUXENBRUK OCH FÖRNÄMLIGAST I EN ÅSK TRÄDET SÅGADES
OG HÄMTAR SIG ÅSKEN FRÅN STYMPNINGEN OCH NYA GRÄNA. I DEN FÖRSTA BILDEN S
VID FÖRRA SEKELSKIFTET, OFTAST FÖR UUXENBRUK OCH FÖRNÄMLIGAST I EN ÅSK TRÄDET SÅGADES
OG HÄMTAR SIG ÅSKEN FRÅN STYMPNINGEN OCH NYA GRÄNA. I DEN FÖRSTA BILDEN S
MEN BÅDE HÅGAR OCH TÅL. KOTAN BLIR MER IJSVÄSSKYDDAD OCH RUMSÖNS. ELLER EGET STÅL OCH
GER KOTAN SIE. MYCKET FÄRSTEDEN LA UTTRYCK. MED ÅVÅK OCH TÅL. HÅG OCH TÅL. HÅG OCH TÅL
DET ÖVERVÄGANDET ÄR BESÄMNINGEN OCH ÅSKEN OCH DEN IER ÅSKER. BÅRD INVOLVERA DET FÄRSTEDEN OCH TÅL
GGARE ÄR SÅKEN FÖRSTÅS SNART ÖVERSPELAD, MEN MED FLERA BIKRI HUV. BEKÄNDE BLIR SITUATIO

Sex and the City

Teveserien Sex and the City handlar om några kvinnor som försöker finna sej själva och gärna någon annan på köpet. Serien bygger på att man tar ett lättsamt grepp på diverse olika västerländska storstadstrender som många kan känna igen oavsett om man bor på Manhattan eller i Öresundsregionen. Huvudpersonerna har hyfsat välbetalda arbeten och två teman som ständigt återkommer är dels sex, dels shopping. Intrigerna i avsnitten har ingen särskilt sofistikerad dramaturgi, utan dess popularitet bygger främst på att man fångar en modern tidsanda. Samtidigt sätter serien kanske ändå fingret på något som skulle kunna sägas vara eviga karaktärstecken för städer.

Städer, sex, synd och flärd har haft en nära koppling i människors medvetande ända sedan biblisk tid. Det finns för all del heliga städer, som Jerusalem och Mecka, som har blivit nav i religiösa föreställningar, men de metropoler som ansetts vara syndens nästen räknas trots allt i större flertal. Sodom, Gomorra och Babylon är bara några av de städer som kopplas samman med lyx, kättja och dekadans i Bibeln. Rom, den eviga staden, har under historiens gång varit sinnebild för både det helgade och det ogudliga. Då Martin Luther var i Rom förfasade han sig mer över det utsvävan-

de sexlivet i staden än han imponerades av prakten och ståten kring påven Leo X. Leo X var en sann ättling av den florentinska bankirfamiljen Medici, som i mecenatrollen var av central betydelse för renässansens utveckling i Italien. Florens och Rom var viktiga centra under en av konsthistoriens mest dynamiska tidsperioder. Luther ansåg sig se ett samband mellan den konst han kunde betrakta i Roms kyrkor och den livsstil han fördömde. Martin Luther använde sig i sina predikningar av Rom som metafor för en kristendom som urartat och som måste reformeras tillbaka till de ursprungliga evangeliska idealen. De mer asketiska idealvärden som Luther och andra av 1500-talets reformatorer framhöll kom också att avsätta sig i stadsbilden i de länder som kom att bli protestantiska.

Äta för att leva

Protestantismen framhöll en puritansk livsstil som föredömlig. Individen skulle hålla sina lustar i strama tyglar. Om man lät begären styra viljan så riskerade man slarva med plikter som Gud ålagt människan i livet här på jorden. Man skulle äta för att leva, inte leva för att äta. Sexualitetens syfte var att inom äktenskapet alstra barn. Barnlöshet ansågs som något misstänkt, en indikation på homosexualitet. I de katolska länderna, där celibatet framhölls som ideal och där prästerna inte fick gifta sig, ansågs inte barnlöshet lika suspekt. Återhållsamhet och anspråkslöshet i levnad skulle vara ledstjärnor för både rik och fattig.

Dessa sedesamma normer påverkade naturligtvis livet i de städer som under 1500- och 1600-talen blev protestantiska. Byggnaderna från denna tid speglar dessa ideal. Den renässansstil som utvecklades inom arkitekturen i Nederländerna, norra Tyskland och Danmark under senare halvan av 1500-talet har ett annat uttryck än den italienska. Kyrkorna kännetecknas av en avskalad och stram enkelhet, som skulle svara mot den evangeliska lärans strävan efter renhet. Renässansarkitekturen kom i Nordeuropa också att under lång tid behålla flera äldre drag som hade rötter i medeltida byggnadstraditioner.

De profana borgerliga byggnaderna fick också ett nytt uttryck i de protestantiska köpmannastäderna. Den evangeliska läran hade sina ivrigaste anhängare i städernas borgerskap. Borgarhusen präglades till det yttre av samma anspråkslöshet som kyrkorna, men i det inre kunde man ofta finna påkostade miljöer med det senaste av moderna bekvämligheter. Denna arkitektur kan ses som ett uttryck för hur man ville visa att Gud belönade den idoge och sparsamme med välstånd, det vill säga om man inte förhävde sig. Karl XII-huset på Stora Södergatan i Lund är ett hus från 1500-talet som bevarat stora delar av sina renässansdrag i fasaden. Rosenvingehuset i Malmö, uppfört redan 1534, då Malmö var centrum för den protestantiska rörelsen i Danmark, har bevarat mycket av sin praktfulla renässansinteriör. Ett annat hus som är bevarat från den tidiga reformationens tid i Malmö är Niels Kuntzes hus. Vad man slås av när man studerar huset är dess likhet med funktionalismens byggnader med sin invändiga höga komfort och yttre avskalade enkelhet. Folkhemmets skötsamhetsideal med dess normer ligger i sin grundton inte heller långt från de puritanska. Protestantismens ideal som utvecklades under 1500-talet utgör fortfarande en stark underström i västerlandets kultur även om vi tror oss vara sekulariserade. Modernismens svala och kontrollerade minimalism är elegant, men inte så upphetsande. Man kan undra om vi tycker om den för att den hjälper oss att dämpa våra lustar.

Sedesammare städer?

Blev då de nordeuropeiska städerna så mycket sedesammare genom reformationen och de nya idealen om renlevnad, vilka satte sina arkitektoniska spår i städerna? Svaret på den frågan får nog bli ett högst tveksamt – nja. Reeperbahn i Hamburg, Red Light District i Amsterdam och Istedgade i Köpenhamn är områden som visar något annat. De mest beryktade glädjekvarteren i Europa finns i städer som har haft en stark protestantisk tradition. Religionshistorikern och sociologen Max Weber visade att protestantismens etik var central för utvecklingen av kapitalismens anda. Weber

visade att Luther och flera av de andra reformatörerna strävat efter att hela samhället skulle omfattas av de pliktideal som funnits i klostren. Den nordeuropeiska industrikapitalismen befordrade, enligt Weber, en särskild arbetsmoral sprungen ur dessa protestantiska existentiella moraliska värden.

En oförutsedd konsekvens av detta var emellertid samtidigt en allmän sekularisering av samhället. Könshandel skulle ur ett strikt renodlat sekulariserat och liberalt perspektiv kunna ses som en industri bland andra. I Europa finns idag också väldigt olika syn på prostitution. I länder som Tyskland och Nederländerna, där prostitution är legal, är argumentationen just att könshandel är att betrakta som en affärsrörelse. Sverige har antagit en helt annan hållning i frågan. Här betraktas prostitution som förkastligt människoförtryck. Båda dessa ställningstaganden, som sinsemellan är diametralt olika, skulle kunna böttna i värderingar som utvecklats ur 1500-talets idévärld. Kapitalismen och den därur sprungna industrialismen har kanske påverkat sexlivet i städerna på flera sätt?

Städer har genom tiderna fungerat som knutpunkter för kommunikation. Mötet med främlingar har med andra ord alltid varit en del av stadens natur. Då man ställs inför det som är annorlunda tvingas man ofta omvärdera det man tagit för givet, att konfronteras med det främmande skapar kulturell dynamik. Anonymiteten i staden har samtidigt erbjudit frihet. Dessa karaktärsdrag i den urbana kulturen accentuerades med 1800-talets stadstillväxt. Städernas invånarantal steg, förbättrade kommunikationer gjorde att resandet ökade. Samfundsomvandlingen var konfliktfylld och full av motsättningar som skar igenom samhället på både kollektiva och individuella plan. I städerna utvecklades samtidigt en stor kreativitet inom kulturliv, vetenskap och näringsliv.

En stor del av orsaken till städernas expansion står att finna i den stora inflyttningen från landsbygden. Det var i städernas fabriker som de nya jobben stod att finna. Landsbygden kom att framställas som mer oskuldsfull, även om till exempel prostitutionen var utbredd också där. Den moderna staden kom att representera mänsklighetens förlorade

jungfrudom. Ett tema som ofta togs upp inom populärkulturen behandlade hur en ung kvinna kom till staden, blev förförd och så småningom slutade som prostituerad. Verkliga förlagor till sådana historier fanns det gott om. Könshandeln reflekterade i många stycken en övergripande samhällstruktur. Prostitutionen var utbredd och var för många ett sätt att dryga ut minimala löner. Fabriker med kvinnliga arbetare lockade till sig sexköpare. Även män sålde sexuella tjänster, främst då till andra män. Historikern Thomas Sörensen har lagt i dagen att till exempel soldater vid Kronprinsens husarregemente i Malmö tjänade extra pengar på detta vis. Fabriker och kaserner ingick som delar i städernas sexuella geografi.

Den nya stadens blick

Industrialismen skulle under 1800-talet komma att föra med sig en väldig förändring av städerna, en transformation som också skulle komma att påverka sexualitetens geografi. De nya städerna förde med sig ett nytt sätt att se och uppfatta staden. Massproduktionen gjorde att en mängd varor blev tillgängliga för ett större flertal på ett sätt som tidigare inte hade varit möjligt. Ökad konsumtion var också i sig en förutsättning för industrialismen och det nya ekonomiska systemet. Det var av central betydelse att göra varan begärlig och åtråvärd.

I författaren Walter Benjamins analyser av passagera, ett av 1800-talets nya stadselement och föregångare till våra dagars shoppingarkader och gallerior, förs resonemang kring lust och seende. Passagera med sitt utbud av olika affärer var platser för fantasier, en slags halv drömvärld där man tilläts vara anonym. Man kunde drömma sig in i andra identiteter genom betraktandet av varor i skyltfönstren. Lusten till konsumtion som föddes ur ett nytt sätt att se tingen hade en koppling till den sexuella driften. Karl Marx beskriver liknande tankgångar då han i *Das Kapital* talar om varan som fetisch.

Under slutet av 1800-talet bidrog arkitekterna starkt till att

▲ Sexig ögonmask? ▼ Knipkolor i 100% allergisäkert material.
Används för att stärka slidmuskulaturen.

▲ Patchy Paul, vibrator/dildo/personal massager, vattentät, handtillverkad g-punktsstav i 100% silikon, längd 21 cm, Tyskland, inköpt till Kulturens samlingar. ▼ Het piska?

Mister Boombastic, "Firm testicles and a naturally shaped glans...
Go ahead and pamper yourself with this ultra-flexible vaginal and anal giant-probe...".
Dildo tillverkad i jellymaterial, längd 26 cm, diameter 4-5 cm,
inköpt till Kulturens samlingar.

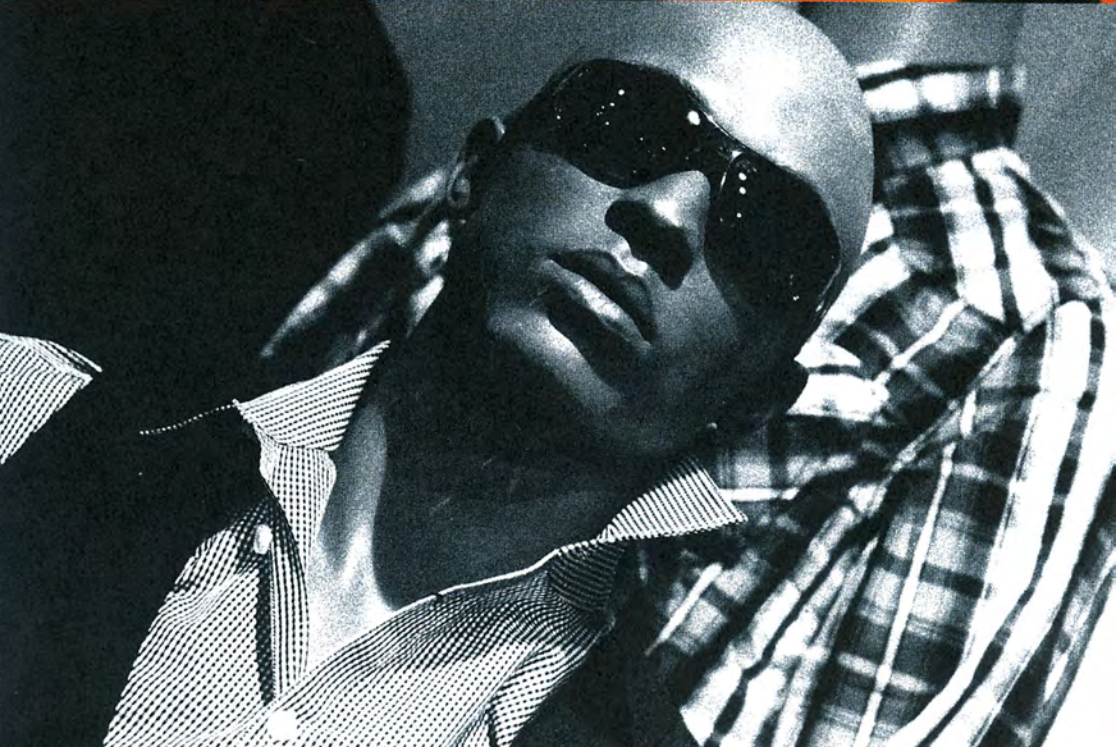
Doggy style, avgjuten kvinnlig bak i naturlig storlek, vagina med vibrator,
två hål att variera mellan, tillverkad i jellymaterial.

öppna för en ny typ av seende i städerna. De tillhörde tidens hjältar. I Sydsverige var Alfred Arwidius en av dem som medverkade till att utveckla ett arkitekturspråk inriktat på ett nytt sätt att uppleva staden. Arwidius, som var utbildad i Stockholm och Berlin, kom att bli något av industrientreprenörernas favoritarkitekt i Sydsvrige. I Lund ritade han bland annat år 1898 ett magnifikt privatpalats till fabrikören Carl Olof Holmberg vid Bantorget.

Arwidius var en av de arkitekter som utvecklade detta nya offentliga seende. Samtidigt var samhället fullt av företeelser och förhållanden som hölls i det dolda och gömda. Sexualiteten hörde fortfarande till det som var tabubelagt. Arwidius personliga öde reflekterar på ett tragiskt sätt denna dubbelhet i samhället. 1916 påträffades han och en ung fabriksarbeterska döda i ett badkar i Arwidius lägenhet i Malmö. De hade båda blivit förgiftade av gas från en felmonterad varmvattenberedare. Nyheten slogs upp stort i hela rikspresen. Tidningarnas rapportering speglar tidsandan i moraliska och politiska frågor. Dagens Nyheter hängde ut den unga kvinnan som en lättfotad flicka, medan socialdemokratiska Arbetet pekade ut Arwidius som en representant för överklassens utnyttjande av arbetarna. Nittio år senare kanske vi betraktar händelsen med lite mindre moraliskt dömande ögon och ser både arkitekten och fabriksarbeterskan som offer för sin tid.

Nya offentliga rum

Sexualiteten i sekelskiftets industristäder kan dock inte bara reduceras till en historia om prostitution och sexuell exploatering. Under 1800-talet utvecklades också flera nya publika rum för seendet såsom offentliga parker och museer. Gångarna mellan de olika rummen som formades av blomstrande rabatter, skyddande häckar och alléer skapade också rum för drömmande och fantasi om de personer man mötte. I parken och på boulevarder kunde man ganska

fritt betrakta andra och samtidigt låta sig själv beskådas.

Hjalmar Söderberg gav i sina historier uttryck för stadsflanörens blick vid sekelskiftet. Sexualiteten finns med som ett tema i många av hans berättelser. I Doktor Glas spelar seendet en central roll. Personerna i Söderbergs romaner och noveller har ofta en längtan efter frihet, även omfattande sexualiteten, men som hindras av samhällets konventioner. Tonen är ofta desillusionerad hos honom. Vid förra sekelskiftet började dock samhällets etablerade normer att ifrågasättas och rubbas. Den moderna staden öppnade många nya mötesplatser, till exempel för dem som på grund av lagstiftningen inte kunde visa sin sexualitet öppet. Historikern Jens Rydström har kartlagt de informella mötesplatserna för homosexuella i Malmö under perioden 1911–1940. Rydström blottlägger i sin studie en aspekt av stadens sexuella geografi som varit starkt tabubelagd. Liknande typer av informella mötesplatser finns fortfarande kvar i många av våra städer. Lagstiftningen ser annorlunda ut idag, men numera utgör våld riktat mot homosexuella en del av hotbilden, vilket påverkar livsstilen för ett stort antal individer. Då man talar om stadens sexuella geografi och informella mötesplatser får man emellertid inte glömma att det delvis dolda och hemliga även skänker frihet, lust och spänning. Parkerna har i dessa sammanhang inte spelat ut sin roll. Järnvägsstationer är i många städer också platser för denna typ av möten. Det hemlighetsfulla ryms ofta på de platser som synes vara de mest offentliga.

Hemligheternas frihet

Idéhistorikern Michel Foucault menade i verket Sexualitetens historia att viljan att veta genomsyrar västerlandets sexuella kultur av idag. Vi lockas bland annat av medier att berätta allt om vår sexualitet, att vända ut och in på oss själva till allmän beskådan. Foucault menade att det fanns en risk i detta. Om man inte behåller några

hemligheter för sig själv, om man lämnar ut allt av det mest intima, förlorar vi då inte en del av vår fantasi? Förlorar man sina hemligheter och sin fantasi förlorar man kanske det som man betraktar som frihet? Makten behärskas då inte av någon tydligt definierbar klass eller institution, makten har ingen tydlig form och ansikte, vi har själva blivit våra egna tyranner. Dagens samhälle kan, om man till exempel granskar reklamens budskap, te sig översexualiserad. Man kan bli så övermätt att asexualiteten börjar framstå som ett lockande alternativ. Huvudpersonerna i *Sex and the City* framstår säkert för många som påfrestande, vad har livet egentligen att erbjuda förutom sex och shopping?

Eller finns det något som ligger bortom Foucaults föreställning om västerlandets sexualitet? Städerna rymmer trots allt fortfarande sina hemliga platser. Det finns nog skäl till att vara glad över det faktum att städernas sexuella geografi fortfarande är delvis fördold och undflyende. Är vetandet egentligen dömt att alltid ligga steget efter våra fantasier? Teveserien *Sex and the City* hjälper säkert till att avdramatisera sexualiteten och uppmuntrar samtidigt tittaren att döma mindre och leka mer. Shopping är väl dessutom även ett sätt att utmana puritanism?

Dessa två perspektiv på sexualitet kommer säkert alltid att stå mot varandra. Städer verkar vara för evigt förbundna med synd och flärd och med den frihet som står att finna i anonymitet. Det är sidor av staden som man kan välja att fördöma eller bejaka. Men är det kanske inte denna ständiga kluvenhet mellan lusten till det dekadenta och drömmen om det skötsamma som skapar grogrunden för städernas kulturella dynamik och kreativa anda? Ibland är det lockande att tro så, i varje fall efter ha sett ett eller ett par avsnitt av *Sex and the City*. ■

STÖRSTA OCH MEST PÅTAGLIGT ELEFANTIASIS-PRÄGLADE STADS-JEEPARNÄR AMERIKANSK OCH GÄR
KANTIG TRACHO-BIL MED EN AXELBREDDA SOM ÄR STÖRRE ÄN PÅ NÅGOT ANNAT KONKURBERANDE FOR
SOM MUSEI EDVIGER MOTER OCH HANNA BARR. OCH SER ATT BARR OCH HANNA OLL PROVA, BARR OCH HANNA
P AV TEKNISKA DRIVLAR MED SKRYTPOTENTIAL ÄR ETT UTPRÖGLAT MÖRLIGT FENOMEN. OCH BARR OCH HANNA
NA FÖR BASSNÄRARE STÄLLER OCH FÄNDRÖVEN. I DESSA SITUATIONER OCH BARR OCH HANNA FÖR BARR OCH HANNA
FLICKORNA I THOMANDERSKA Huset (1833-1850) SAMT ROT OCH LERFROJDS LERPLATS FRÄMFOR DEN

Mörka lustar

Ut desint vires tamen est laudanda voluntas – låt vara att krafterna saknas, den goda viljan är dock berömvärd, sade redan de gamla romarna. De hade rätt fast i vissa lägen blir det särskilt bekymmersamt att bara vilja och inte kunna, inte minst i det mänskliga samlivet i köttlig bemärkelse. Det är faktiskt inte bara bekymmersamt utan säkerligen många gånger katastrofalt. Nu är ju problemet inte bara manligt; även kvinnor drabbas av sexuell oförmåga åtminstone vad gäller njutning. För män är svikten förstås mera påtaglig, pinsam och potentiell orsak till depression.

Problemets mörkertal är – i ordets egentliga bemärkelse – okänt men säkerligen stort, vilket framgår av allehanda mekaniska hjälpmedel och mer eller mindre seriösa och väldokumenterade stimulantia och hjälpande läkemedel som flödar fram i böcker, veckotidningar och förstås på internet.

Man måste också känna till att orsakerna till oförmåga är varierande och ingalunda kopplade till enbart psykologiska orsaker. Impotens är inte sällan en tidig yttring av mer eller mindre allvarliga

kroppsliga sjukdomar eller tillstånd; varav den vanligaste är åldrandet. Frågan är om det är bättre att åldras nerifrån eller uppifrån, ett ställningstagande som överläts till berörd person och hans omgivning.

Vad då göra i en kritisk situation? Alla möjliga ämnen har tillmätts erotogena egenskaper från dofter av typ insekternas feromoner som lockar och eggjar hannar till honor på kilometers avstånd, till blomdofter och parfymer med samma ändamål. Därtill kommer mer eller mindre väl dokumenterade direkt stärkande produkter ur djur- och växtriket, till exempel malda renhorn – populära i Asien – och slutligen mängder av åtminstone för handlaren förtjänstfulla kärlekselixir av typ som återfinns i Donizettis opera Kärleksdrycken, det vill säga rena lurendrejerier etiketterade med förföriska namn.

I allt detta brus av hjälpmedel finns också seriösa inslag, kanske inte alltid strikt vetenskapligt dokumenterade men dock med hyggliga bevis – vad som kallas evidens. Ett sådant afrodisiakum, kärleksstimulus, är kakao, ett genom århundradena mångomskrivet, ytterligt intressant livsmedel. Just det, viktigt livsmedel, med klart närande egenskaper, som handlas på de stora livsmedelsbörserna parallellt med socker, kaffe och andra råvaror.

Kakaons rykte och värde har stått sig väl i alla världsdelar: I boken *De 7 dödssynderna* skrev jag för några år sedan:

Jag funderade försiktigt på om jag möjligen skulle ge min japanska hustru en present på Alla hjärtans dag – finns denna kommersiella finurlighet, Valentine's Day i hennes hemland. Utgiften vore måhända helt onödig. Kanske skulle det bli ytterligare en kulturkrock i vårt dualt etniska förhållande? I varje fall gjorde jag en försiktig förfrågan före affärsavslut. Hennes svar glädde mig ur ekonomisk synpunkt men gjorde mig också förvånad över österlandets vishet. I Japan ger inte männen kvinnor presenter på Valentine's day. Däremot får männen en ask choklad av sina kära och nära. Aha, tänkte jag, där har vi en nationell reinkarnation av Montezuma II, denne aztekiske potentat som inför varje (dagligt) haremsbesök tog ett par rejäla klunkar chok-

lad. Istället för att något skamset gå på apoteket och köpa Viagra ordnar Nippons damer grejen på ett trevligt och kärvänligt sätt utan att ansiktet eller något annat tappas.

Vem hade kommit på den store hövdingen Montezumas vanor och hemligheter? Jo, den spanske kungen Filip hade skickat ut generalen Hernan Cortez på plundringståg till Mellanamerika för att leta guld, Cortez blev god vän med Montezuma, vilket inte hindrade honom från att efter en tid slå ihjäl honom. Dessförinnan hade han lagt märke till att innan Montezuma gick på upptäcktsfärd i sitt stora harem tömde han en rejäl (guld)bägare med en blandning av kakao, majs mjöl uppblandat med varmt vatten för att vara i stånd till sina äventyr. Det sades att han kunde förtära uppemot 50 koppar om dagen – det måste väl ändå vara en skröna, men vem vet? Andra vittnade också om kakaons stärkande kraft. Cortez officerare betygade att deras soldater kunde göra dubbelt så många dagsmarscher på den aztekiska kakaodieten.

Gudaföda

Om vår käre landsman Carl von Linné hade liknande erfarenheter är okänt. I alla fall gav han 1757 namnet *Theobroma cacao* till det märkliga trädet där *Theobroma* betyder gudaföda. Ur Linnés föreläsningar i dietetik (ingalunda begränsat till föda utan från grekiskans *diaita*, levnadssätt) i Uppsala vid mitten av 1700-talet framgår hans uppskattning: Chokladens bruk har visat sig mer hälsobringande och även givit säkrare hjälp för sjukdomar, till vilkas lindrande hela läkekonsten knappt skulle räcka till om den ej funnits (!).

Linné visar för övrigt också en förbluffande kunskap om kakaoträdets botanik, som han knappast kunde ha studerat på plats eftersom det bara förmår växa i ett smalt, tropiskt varmfuktigt bälte norr och söder om ekvatorn. Han lär ha fått ett träd eller del av det sig tillsänt från Jamaica till Uppsala, men mötet kan ha ägt rum i

Holland där han var verksam i tre och ett halvt år med avstickare till Oxford och Paris. Holland hade livliga handelsförbindelser med Mellanamerika och säkerligen fanns mycken kunskap att hämta i Harderwijk, Leyden och inte minst från Georg Clifford, juris doktor, borgmästare i Amsterdam och tillika direktör för holländsk-ostindiska kompaniet. Ännu viktigare var att Clifford hade en stor trädgårdsanläggning med diverse sällsynta växter i Hartecamp nära Haarlem. Linné blev föreståndare där 1736 och beskrev under rastlöst arbete i två år växterna i de stora verken Hortus Cliffordianus och Musa Cliffortiana. I det senare nämns bananträdet, en ofta förekommande kompanjon till kakaoträdet, men om det senare återfinns inget.

Däremot hade Linné också blivit bekant med den store engelske polyhistorn och botanikern Hans Sloane, som tillskyndat en blandning av kakao och mjölk för att förbättra hälsan hos barn. I hans herbarium finns växtdetaljer från kakaoträdet avbildade under beteckningen cacao. Där finns kanske lösningen till Linnés första djupare kontakt med kakao – denna egendomliga cauliflora, stamblommande växt. I Linnés *Diaeta Naturalis* från 1733 finns en kort notis om att kakaobönor, fränsett som dryck, användes som pengar – alltså hade viss kunskap nått Uppsala; dock intet om kakao som afrodisiakum.

Ganska märkligt egentligen eftersom det var just som afrodisiakum som kakaon vann sitt rykte i Europa. Efter att ha införts till Spanien hemlighölls gudadrycken där i hundra år, distribuerad av apotekare och jesuiter. Men just genom de sistnämnda spred den sig efterhand ut i de katolska länderna. För Linné var dock inte kakaon kärleksmedlet par *préférence*, det var vaniljen som i det hänseendet stod i en klass för sig. Inte för inte härrör ordet vanilla från latinets slida som kan väcka tankar, men är relaterat till de slidliknande frukterna. Typisk kan man också i naturen se denna orkidé,

vanilj, kärleksfullt omslingra kakaotråd.

Linné framhåller att man svårligen i hela mängden av läkemedel kan finna ett afrodisiakum som är starkare än vaniljen och enligt honom är det vaniljen blandad med kakao som är pricken över i: ”Den ger åt kakaon en starkt könsretande effekt, vilken vi förgäves söka när den tillreds utan vanilj.” Kakaon är för Uppsalaprofessorn bara ett värdefullt livsmedel. Andra vittnesbörd saknades emellertid inte: Berömda libertiner vid samma tid var inte kända för att använda vanilj i förberedande syfte. Det var kakao som gällde. Casanova (kakao och champagne), grevinnan du Barry (måttresse en titre!), madame Pompadour och andra kärleksatleter var stora chokladkonsumenter. Markisen de Sade var lite speciell. Han spetsade choklad med starkt slemhinneretande spansk fluga och njöt av att se effekten på sina offer.

Nyttiga substanser

Kakao och vanilj – även i modern tid ingår vanilj (naturligtvis syntetisk), måhända verkningsfullt, i kakaoprodukter. Deras förstärkande kraft är ingalunda begränsad till nedre ståndet. Generellt har nämligen kakao en uppiggande effekt och man bör inte äta för mycket högprocentig choklad för sent på kvällen. Resultatet kan bli att det är svårt att somna, men då kan ju chokladens verkan som afrodisiakum inträffa lämpligt.

Kakao/choklad innehåller ett helt apotek av nyttiga substanser: antioxidanter, vitaminer, fenyletylamin som motverkar depressioner och stimulerar kroppens eget dopamin och adrenalin. Här finns tryptofan, en aminosyra som är en del i kroppens produktion av serotonin, en så kallad transmittorsubstans i nervsystemet och har med känsla av välbefinnande att göra. Vidare frigörs endorfiner, kroppens egna opiater som kan ha en lugnande verkan. Fast vi talar ju om minimala doser och tilläggas bör att alla dessa chokladeffek-

ter är individuella, svåra att renodla och mycket lite är strikt vetenskapligt dokumenterat och bevisat. Men det låter ju trevligt!

Kakao och lättsinne för också tanken till kakaons innehåll av till exempel magnesium, ett biologiskt intressant spårämne som sägs ha positiv verkan på (en del) kvinnor med premenstruella besvär. Metallen kan kanske också vara en anledning till sug efter choklad. 40 procent kvinnor har uppgetts "lida" av detta, medan för män gäller 15 procent. Fenomenet sägs uppträda särskilt sen eftermiddag och kväll då sug efter annat kan bli aktuellt. Observera dock: vi talar om riktigt choklad med minst 70 procent kakaohalt, så kallad vit choklad är en vit lögn i sammanhanget. Den ger ingen effekt fränsett positiv sådan på kolesterol och enligt ny svensk forskning på andra detaljer i ämnesomsättningen.

Choklad i krig

Kakaons förmåga att stärka prestationsförmågan har alltsedan Hernan Cortez tid fram till våra dagar lett till att militären varit fortsatt intresserad av detta underbara livsmedel, användbart till lands, till sjöss, till sängs i såväl krig som fred. På initiativ av marskalk Joffre utrustades franska armén med choklad under första världskriget och i England och USA blev Caley's Marching Chocolate berömd. I Sverige har choklad varit en del i reservprovianten – ofta uppäten långt före den krissituation som aldrig kom. I Gulfkriget följde fortsättning med specialchoklad preparerad för att stå emot ökenheten.

Navy Chocolate har varit standard i brittiska flottan sedan Nelsons dagar och His Majesty's Navy var i många år storkonsument av kakao. På 1820-talet importerades till England 500 ton om året, varav hälften gick till marinen. Var konsumtionen en del

i ryktet ”en flicka i varje hamn”? Morgonappellen som skreks ut till besättningarna: ”Hands off cocks, on socks” följt av frukostchoklad indikerar något om hur dags kväll så småningom skulle kunna gestalta sig. Därmed inte sagt att lösaktighet enbart kan skyllas på choklad.

Nog om detta: nu är det du käre läsare/läsarinna som skall upp till personligt bevis! Är choklad ett afrodisiakum, stimulerar det till erotiska övningar eller är det bara båg? En i alla avseenden god natt tillönskas! Så vill jag tillägga att vad jag skrivit inte säkert är sant men i varje fall riktigt. ■

KÄLLOR OCH LITTERATUR

Inger Lövkrona: ... hans knif skjär wacker up hennes stek...

- Broberg, Gunnar 1975: Homo Sapiens L. Studier i Carl von Linnés naturuppfattning och människolära. Akad. Avh. Uppsala: Almqvist & Wiksell i distribution.
- Broberg, Gunnar 1990-91: Fruntimmersbotaniken. Svenska Linnésällskapet Årsbok.
- Collegium Medicum. Om sättet att tillhoppa gå. Sexualföreläsningar av Carl von Linné. Zindermans 1979.
- Ekenstam, Claes 1993: Kroppens idéhistoria. Disciplinering och karaktärsdanning i Sverige 1700-1950. Hedemora: Gidlunds.
- Laqueur, Thomas 1994: Om könsens uppkomst. Hur kroppen blev kvinnlig och manlig. Stockholm/Stehag: Symposion.
- Lindroth Sten 1965-66: Linné – legend och verklighet. Lychnos.
- Lövkrona, Inger 1991: "Då river å ravlar unner kvinnornas navlar...". Gåtor och erotik i bondesamhället. I: Jonas Frykman, Orvar Löfgren (red.), Svenska vanor och ovanor. Stockholm: Natur och Kultur.
- Lövkrona, Inger 1996: Suktande pigor och finurliga drängar. Erotisk folklore och konstruktionen av kön i det förindustriella Sverige. Lundgren B, Lövkrona I & Martinsson L, Åtskijla och förena. Etnologisk forskning om betydelser av kön. Stockholm: Carlssons.
- Vita Caroli Linnæi. Carl von Linnés självbiografier. 1957. Utgivna av Elis Malmeström och Arvid Hj. Uggla. Stockholm: Almqvist & Wiksell.

Jan Maric: De icke få belägg vi äga på en blomstrandefruktbarhetskult i Norden

- Bringéus, Nils-Arvid 1992: Karfin och Kulturen. Kulturen 1992. Lund: Kulturhistoriska museet.
- Frazer, James George 1987: Den gyllene grenen. Studier i magi och religion. Stockholm: Natur och Kultur.
- 1918: En handbok för besökande och självstudium. Lund: Kulturhistoriska museet.
- Landberg, Anna 1993: "Apropå en festgäva 'med naturens därinom dolda hemligheter'". I: Kulturens Årsbok 1993. Lund.
- Landberg, Anna 1994: "Kulturen och världskulturen". I: Kulturens årsbok 1994. Lund.
- Mark, Jan 1994: "Mirakemas hus". I: Kulturens årsbok 1994. Lund.
- Motturi, Aleksander 2003: Filosofi vid märkrets hjärta. Wittgenstein, Frazer och wildarna. Göteborg: Glänta Produktion.
- Kulturs arkiv: Karlins lappkatalog.
- Kapsel C: I A "Fruktbarhetskult, naturdyrkan"

Christian Penalva: Ett tveetydigt höftskynke

- Penalva, Christian 2005: Höftskynkets tveetydiga dragningskraft – Studier och reflektioner kring Pietro Peruginos höftskynke på St Sebastian (Louvre), i ljuset av Savonarolas Florens och amor socraticus. Lund: Lunds universitet. Institutionen för konst- och musikvetenskap

Viveca Ohlsson: Gender Warrior – Könskrigare

- Foucault, Michel 1980: Sexualitetens historia. I, Viljan att veta. Stockholm: Gidlunds.
- Nyström, Anna (red.) 2005: Konstfeminism. Strategier och effekter i Sverige från 1970-talet till idag. Stockholm: Atlas.
- Petersen, Anja 2007: På visit i verkligheten. Om fotografi och kön i slutet av 1800-talet. Stockholm/Stehag: Symposion. (under utgivning)
- Rosenberg, Tiina 2002: Queerfeministisk Agenda. Stockholm: Atlas.

Sontag, Susan 1981: Om fotografi. Stockholm: Norstedts.

Fotografier av: Pierre et Gille, Annie Leibovitz, Andres Serrano

Sarah Holst Kjær: Oceaner och kaptener

- Burnham, John C. 1993: Bad habits. Drinking, Smoking, Taking Drugs, Gambling, Sexual Misbehaviour, and Swearing in American History. New York & London: New York University Press.
- Fletcher, Garth 2002: The New Science of Intimate Relationships. Malden & Oxford: Blackwell Publishing.
- Johannisson, Karin 1995: Den mörka kontinenten. Kvinnor, medicin och fin-de-siècle. Stockholm: Nordstedts.
- Magnusson, Eva 2001: "Psychology as Producer of Gender", I: NIKK Magasin, no. 3 – 2001.
- Wolf-Knuts, Ulrika 1995: "Drömmen om den gamla goda tiden. Om nostalgi i veckotidningar", I: Selberg, Gunnar (red.): Nostalgi og sensasjoner. Folkloristisk perspektiv på mediekulturen. NIF Publications no. 29. Turku: Nordic Institute of Folklore.

Mikael Eivergård: Beslagtagen lust

- Eivergård, Mikael 2003: Frihetens milda disciplin. Normalisering och social styrning i svensk sinnessjukvård 1850-1970. Umeå: Institutionen för kultur och medier. Umeå universitet.
- Gadelius, Bror 1924: Det mänskliga själslivet. Stockholm: Hugo Gebers förlag.
- Jönsson, Lars-Eric 2000: "Ett skarpt vapen – om steriliseringar som alternativ till anstaltsvistelse." I: Broberg, Gunnar & Johannisson, Karin m.fl. (red.), Fem uppsatser om steriliseringen i Sverige. Lund: Uggla.
- Pockettidningen R 1971: Sex, ömhet, utarmning. Om människor på anstalt.
- Vigert, Viktor 1924: Psykiatriska sjukdomstillstånd. Stockholm: Bonniers.
- Vigert, Viktor 1935: "Homosexualitet ur medicinsk synpunkt". I: SOU 1935:68.

Björn Magnusson Staaf: Sex and the City

- Benjamin, Walter 1992: Paris 1800-talets huvudstad: passagearbetet. Stehag: Symposion.
- Foucault, Michel 1980: Sexualitetens historia. I, Viljan att veta. Stockholm: Gidlund.
- Lennartsson, Rebecka 2001: Malaria Urbana – om byråfflickan Anna Johannessdotter och prostitution i Stockholm 1900. Stockholm/Stehag: Symposion.
- Marx, Karl 1997: Kapitalet – en kritik av den politiska ekonomin. Stockholm: Zenit.
- Rydström, Jens 2003: "Subkultur och sundskultur – Mötesplatser för homosexuella män i Malmö 1911-1940." I: Med Malmö i minnet. Malmö: Malmö Stadsarkiv.
- Söderberg, Hjalmar 2005: Doktor Glas. Stockholm: Bonnier.
- Sörensen, Thomas 1997: Det blänkande eländet – en bok om Kronprinsens husarer i sekelskiftets Malmö. Malmö: Historiska institutionen Lunds universitet.
- Tykesson, Tyke & Magnusson Staaf, Björn 1996: Arkitekterna som formade Malmö 1878-1945. Stockholm: Carlssons.
- Weber, Max 1998: Den protestantiska etiken och kapitalismens anda. Lund: Argos.

Året som gått

Många olika insatser gjorde att arbetet bakom Kulturens kulisser tog ordentlig fart under året. Utan byggnader som är i skick, utan tillgängliga föremålssamlingar finns inte förutsättningar för en museiverksamhet i samtiden.

Lundafastighetens första år med skötsel och drift av de 35 byggnaderna i Lund gav ett lyft. Resultatet var märkbart över hela området. Eftersatt arbete som kan ge irreparabla skador för framtiden prioriterades; plåttak lades om, hängrännor byttes ut etcetera. Också hela byggnader restaurerades. Först ut var det medeltida Dekanhuset. Vid den historiska genomgången visade det sig att byggnaden var föremål för en antikvarisk strid redan vid förra sekelskiftet. Kulturens chef, Georg Karlin, önskade få byggnaden bevarad på plats. Det slutade med att Lunds kommun finansierade flytten till Kulturen. Ombyggnaden tog längre tid än beräknat. Bärande syllar fick bytas ut, trappan fick helt ersättas, taket läggas om och teglet fogas.

Samarbetet har flutit friktionsfritt – det kan vara fördelen med en lång förberedelseperiod. Tyvärr måste avtalet upp till prövning i kommunfullmäktige hösten 2007 igen, beroende på skatteregler.

Magasin

Vårt stora ”nybygge” – magasinet på Gastelyckan – färdiginreddes med hyllor och tillbyggnaden köptes upp. Allt måste, trots högkonjunktur och överhettad marknad, ske i mycket hög fart. Först då allt har färdigställts betalar Boverket ut sitt mångmiljonbidrag. Genom en lycklig slump sammanföll slutskedet på magasinsbygget med den statliga satsningen på arbetslösa akademiker. Kulturen har fått nio tjänster under en begränsad period. Detta medför i sin tur att:

- ♠ Alla vindar i Kulturens stads kvarter töms. Materialet digitaliseras. Under hösten flyttades och fotograferades 3.000 husgräfsföremål och 10.000 textilier.
- ♠ 2007 kan taken i stads kvarteret repareras. Med målet ”publiken i fokus” är det viktigt att säkerheten upprätthålls. Slut med nedblåsta tak!
- ♠ Ett av de två förhyrda magasinerna har kunnat tömmas. Hyran ger en besparing på sikt.

Eftersom omstrukturering pågår i hela samhället blev det också en uppgift för Kulturen att ta hand om depositioner från nedläggningshotade museer: Alnarp, Antikmuseet och Medicinhistoriska museet. Ett särskilt uppdrag lades ut av Region Skåne då det gäller det sistnämnda. Kulturens konservatorer packade och förberedde en framtida digitalisering.

Budget i balans

Lunds kommun har inte bara tagit över ansvaret för byggnadsunderhållet. Man har också i år förskottat de ordinarie anslagen med miljonbelopp. Nu valde man att ge ett extra kvartalsanslag med 2.693 tkr, en gåva som hjälpte upp resultat och likviditet betydligt. Region Skåne som tagit initiativet till ”genomlysning” av de tre regionala museerna i Skåne – Kristianstad, Malmö och Lund – be-

drev ett intensivt utredningsarbete med en parlamentariskt tillsatt grupp. Resultatet redovisades i en museistrategi för Skåne i december. Enligt denna ska Kulturen få ett huvudansvar för:

- ♣ ABM-frågor
- ♣ Forskning och utveckling
- ♣ Tillgänglighet
- ♣ Samordning av förvaltningsplan

Innehållsmässigt ska vi svara för:

- ♣ Den moderna historien – det tjugonde århundradets anda
- ♣ Lokalkultur och världskultur – kulturell dynamik: tradition och transformation
- ♣ Livet på landet – landsbygdens historia i långtidsperspektiv
- ♣ Bygghytta – byggandets grundprinciper

Under utredningsåret fick Kulturen en anslagshöjning om 1.200 tkr. Eftersom det har varit val och regimskifte vet ingen i skrivande stund hur 2007 års budget ser ut. Besluten är framflyttade till slutet av januari. Sammanfattningsvis kan man konstatera att styrelsens fastlagda mål – budget i balans – uppnåddes.

Ökat antal besökare

Det andra målet – att öka antalet besökare – kräver omvälvande förändringar. Genom våra publikundersökningar vet vi hur man upplever besöken och vad som skulle attrahera ”icke-besökarna”. Via projektmedel från Statens Kulturråd och samarbete med universitetet – Service/management – gjordes flera fördjupade studier under året; fokusgrupper sammansattes, det logistiska mönstret i reception och butik observerades och så vidare. Organisationen reviderades så att en publik enhet inrättades. All infrastruktur hör nu samman medan pedagogiken integrerades i kulturhistoria/kulturmiljö. Styrelsen tog upp frågan om en mer detaljerad tids-

redovisning. I och med att vi externfinansierar alla utställningar och dokumentationer vill man veta hur stor bruttokostnaden blir. Ett system har utarbetats och implementeras i verksamhetsplanen 2007.

En bärande filosofi är att arbeta med "den nöjda kunden". Som ett led i detta har personalen genomgått bemötandebildning. Vårdar och receptionister har fått "profilkläder". Mycket arbete har lagts på att profilera Kulturen som besöksmål. Särskilda företagspaket har utarbetats. Här är målet inte bara nöjda kunder utan även ekonomisk vinst. Stort hopp sätts till kulturhuvudstadsåret 2014, en samlad kulturstrategi för Lund behövs. Kulturen har bäddat för att iscensätta en gemensam entréavgift – 100-lappen. Vid ett flerdagarsbesök kan turisten få tillgång till Historiska museet, Kulturen, Skissernas Museum och Lunds konsthall. Rabatt ges på Kulturkrogen och i butikerna och, inte minst viktigt, i parkeringshusen.

Temaår – Minnesvärt

I vårt tydliggörande mot publik ingår att vi inte ska konkurrera med oss själva. Vi har därför beslutat om djupdykningar i temaår. Först ut blev självklart det personalen är bäst på – föremålen. I årsboken och ett antal utställningar penetrerades vårt förhållande till tingen. Temat blev en nyttig vidareutveckling för personalen. Det gavs möjlighet till reflexion över vårt kärnområde. Temaår har kommit för att stanna. Efter ett första försök integreras nu publikens önskade inriktning. 2007 års tema är fastställt och blir "sexualitet", liksom 2008 med temat "Kina". Första temaåret innehöll en årslång, stor utställning – Sakernas Tillstånd. Vi fick följa tingen från HEMMET till VINDEN (där man snabbt ställer både förlegade ideologier och gamla ting). I TIDENS GÅNG, fylld av klockor, passerade vi MUSEET. Hos oss ordnar och klassificerar man tingen samt försöker ge dem evigt liv.

Andra utställningar under året var Varför spara detta? – ett 30-tal exempel från kända och okända individer. Namnkunniga konstnärer som ställde ut var klädskaparen Bea Szenfeld, gruppen Do Redo och sist men inte minst

Carl Johan De Geer. Han satte punkt för året med en speciellt kreerad installation – Frukostdags 2020 – en inte helt ljus framtidsvision av vårt konsumtionssamhälle.

Ytterligare ett av våra ”studierum” kunde invigas. Nu lyftes den textila samlingen fram med inriktning på tekniker. Genom Kulturens speciella profil med Världskulturen kan material, teknik och bildvärld kopplas geografiskt på sin väg över kontinenterna. Utan Margit och Lennart Carlssons stiftelse hade inte studierummet kunnat komma till. För temaåret kan vi tacka såväl Sparbanken Finn som Märit och Hans Rausing. Båda parter stöttade med miljonbelopp. Framtidens Kultur stod för kvalitetsstämpeln och Barbro Osher Pro Suecia Foundation samt Kaptensgårdens samlingar med några hundra tusen kronor var. En särskild VIP-kväll genomfördes med hjälp av alla namnkunniga utställare. Målgrupp var våra företagsmedlemmar, så kallade ”stora” medlemmar, donatorer och vänner. Arrangemanget blev uppskattat och kommer att upprepas. Under den festliga kvällen ärades speciellt Peer Communication för att ideellt profilerat Kulturens marknadsföring, material, kläder till värdar och receptionister, utformning av mottagningen i receptionen och så vidare. Det skulle ha kostat miljonbelopp med dessa tjänster.

Besöksstatistiken är fortfarande jämn – kring 100.000 i huvudmuseet årligen. Skolvisningarna, som varit på nedåtgående, har ökat. Såväl traditions temat som det etiska spåret drar. Ravensbrückmaterialet har fått en egen handledning. Annars fortsätter ”körkortsutbildningen” för lärare. Under året genomfördes uppdatering för 151 lärare medan 72 nya utbildades för att kunna visa Kulturen på egen hand. Pedagogerna har också turnerat runt i Skåne, dels med en PR-kampanj, dels med regelrätt uppsökande verksamhet.

Också de som sysslar med kulturmiljö för en ambulerande tillvaro. Stadsantikvarien har blivit projektsamordnare för utvecklingen av kulturmiljöprogram för Lunds kommun, medan arkeologerna börjat göra undersökningar i medeltida byar, till exempel Genarp, Revingeby, Håstad, Torna Hällestad, Veberöd och Vallkärratorn.

Stora ombyggnadsprojekt utanför kulturkvadranten har dominerat året. Hushållningssällskapet Malmöhus har lämnat Borgeby slott. Via ett avtal om eftersatt underhåll samt bidrag från Länsstyrelsen avslutas för närvarande en upprustning om flera miljoner. Initiativ har tagits att överföra stora delar av byggnadsbeståndet till Lomma kommun 2007. Drottens kyrkoruin har gjorts visningsbar på uppdrag av Lunds kommun. Nu återstår förhandling om skötselavtal. Har Kulturen någon roll? Till sist, det stora bekymret och glädjeämnet: Kulturens Östarp. Genom insamling av medel, överskridanden och arbetskraft från Sjöbo kommun har nu Gamlegård och Kvarnen räddats. Styrelsen har tillsatt en särskild grupp för vidareutveckling av konceptet. En plan läggs på bordet i januari/februari.

För egen del lämnar jag Kulturen efter 14 års chefskap. Nu är vi framme vid den punkt jag skulle ha velat börja vid: hus och föremål under kontroll, en kunnig och entusiastisk personal, ett tydligt mål från styrelsen om publik inriktning. Det överskuggande problemet har varit ekonomin. Ett tydligt ledarskap är svårt då man inte vet vad man har i börser – eller lyckas få. Jag är därför glad att Sparbanken Finn nu så tydligt åtagit sig ett sponsorskap över 5 år med en miljon 2007 och därefter en halv miljon årligen. Också en ny permanent satsning kan ske 2007. Då kommer vapensamlingen fram, men i ny skepnad. Under hösten invigs Makt över liv, finansierad av Crafoordska stiftelsen.

Jag fick inte tillfälle att ägna mig åt att bygga publika relationer på Kulturen, men har fått nog och mer än nog av uppskattning, nu senast Lunds kommuns kulturpris. Nu ser jag fram emot att följa den unga, kreativa personalen och den nya chefen, när de gör Kulturen till Skånes främsta besöksmål!

Margareta Alin / museichef, Kulturen

Svartlackerad dosa i trä, med erotiskt motiv, 1700-tal, diameter 8 cm, Skåne, KM 9858.

DONATORER 2006

Gåvor till samlingar, arkiv och bibliotek

Monna Adamek, Lund	David Klang, Landskrona
Lennart Ahl, Lund	Eva Laursen, Lund
Märta Ahlmann, Lund	Siv Lindgren, Lund
Bertil Andersson, Löddeköpinge	Tonie R. Lewenhaupt, Rydebäck
Elisabeth och Carl Gustav Bennet, Örtofta	Ingegärd Lindgren-Myrberg,
Ann Borggren, Lund	Kristianstad
Birgit Broomé, Bjäred	Christer Möller, Åkers Styckebruk
Lennart Börnfors, Lund	Märta Nilsson, Löddeköpinge
Sara Hasselskog, Malmö	(enl. testamente)
Barbro Henriksson, Bjärred	Rigmor Nissen, Köpenhamn
Elisabeth Hermelin-Ullner, Lund	K.G. Olsson, Lund
Bertil Hjort, Lund	Otto Ryding, Lund
Peter Holm, Stockholm	Berta Stjernqvist, Lund
Rie Hägerdal, Lund	Anders Tufvesson, Ystad
Inga Jansson, Kvidinge	Håkan Tunón, Uppsala
Siv Johansson, Lund	Christina Tärnmark, Lund
Eva Jönsson, Lund	Ann-Charlotte Weimarck, Lerberget
Ann-Cathrine Karlsson, Färjelanda	Gösta Widén, Skanör
Arne Karlsson, Bjärred	Karin Wirén, Helsingborg

► Biskopsfigurin i målat och glaserat porslin, 1740-tal, höjd 22 cm, Meissen, Tyskland, KM 34893.

DONATIONER, SPONSRING
OCH RIKTADE ANSLAG 2006

KULTURENS MECENATER

Antal 250	150 000
-----------	---------

FINANSIERING AV PROJEKT OCH VERKSAMHET

Statens Kulturråd	
Museipedagogik	250 000
Lunds Kommun Kultur & Fritid	
Drottens Museum	350 000
Statens Kulturråd	
Strategiskt publikgrupparbete	168 000
Statens Kulturråd	
Access-tjänster	1 620 000
Medicinhistoriska museet	
Registrering och tömning	170 000
Sparbanken Finn Framtidsstiftelse	
Upptäck Östarp	500 000
Framtidens Kultur	
Sexuellt	250 000
Crafoordska Stiftelsen	
Makt över liv	2 500 000
Margit och Lennart Carlssons Stiftelse	
Renovering Gamlegård	600 000
Sparbanken Finn	1 000 000
Utställningar	

► Solfjäder, KM 3293.

KULTURHISTORISKA FÖRENINGEN FÖR SÖDRA SVERIGE HEDERSLEDAMÖTER OCH STYRELSE

HÖGSTE BESKYDDARE

Hans Maj:t Konung Carl xvi Gustaf

HEDERSLEDAMÖTER

Fru Margit Carlsson

Ek. dr Margareta Nilsson

Direktör Lennart Nilsson

Professor Hans Rausing

Direktör Bertil Hagman

Tekn. dr Nils Hörjel t. 06.03.08

Civilekonom Martin Wiklund

Direktör Stefan Wiklund

Direktör Thomas Wiklund

STYRELSE

ORDINARIE LEDAMÖTER

Lars-Erik Skjutare, ordförande	Vald av Föreningen
Annika Annerby Jansson, vice ordf. au-ordf.	Föreningen
Louise Lönnroth	Regeringen
Tove Klette	Lunds kommun
Claes-Göran Jönsson	Lunds kommun
Bodil Nilsson	Region Skåne
Karin Olsson Lindström	Region Skåne

Nedan valda av föreningen

Lenart Prytz	
Magnus Thorfinn	
Orvar Löfgren	
Christer Denrell	
Peer Wachtmeister Eriksson	
Karl-Axel Axelsson	
Catharina Wiqvist fr.o.m. 06.06.01	
Margareta Alin	Museichef
Gertie Ericsson	Personalrepr DIK
Ivan Bakran fr.o.m. 06.10.25	Personalrepr SKTF

SUPPLEANTER

Britt-Inger Johansson	Regeringen
Else-Marie Jönsson	Lunds kommun
Jan O. Carlsson fr.o.m. 05.12.15	Lunds kommun
Camilla Odhnoff	Region Skåne
Inga Ghenarp	Region Skåne

Nedan för föreningen
 Börje Svensson
 Mats Hessman
 Suzanne Nideborn fr.o.m. 06.06.01

STYRELSENS ARBETSUTSKOTT

Annika Annerby Jansson, ordf. Lars-Erik Skjutare, Magnus Thorfinn, Margareta Alin, Gertie Ericsson, Ivan Bakran.

ADJUNGERADE TILL STYRELSE OCH AU

Bitr. museichef/stadsantikvarie Björn Magnusson Staaf, ekonomichef Eva Laursén

REVISORER

Rolf Ljungström	Vald av
Göran Bengtsson	Lunds kommun
Lars Niklasson	Föreningen
	Föreningen

SUPPLEANTER

Gunnar Pehrsson	Lunds kommun
Karin Björkman	Föreningen
Åke Christiansson	Föreningen

VALBEREDNING

Karin Sandberg, sammankallande, Gertrud E. Bohlin, Lennart Nilsson

MEDVERKANDE I ÅRSBOKEN

MARGARETA ALIN är museichef för Kulturen och tillträdande chef för Världskulturmuseet i Göteborg.

LARS-ERIC JÖNSSON, redaktör för denna årsbok, är docent vid Etnologiska institutionen, Lunds universitet.

MAGNUS BERGSTRÖM är ad/formgivare på Bergström & Co, Lund.

MARIA BÄCKMAN är fil. dr och forskare vid Institutionen för Etnologi, religionshistoria och genusstudier, Stockholms universitet.

MIKAEL EIVERGÅRD är etnolog, fil. dr och 1:e antikvarie vid Jämtlands läns museum, Östersund.

LINDA FAGERSTRÖM är fil. dr, lärare och forskare vid Konstvetenskapliga institutionen, Lunds universitet.

SARAH HOLST KJAER är doktorand vid Etnologiska institutionen, Lunds universitet.

DOMINIC INGEMARK är fil. dr och forskarassistent vid Institutionen för arkeologi och antikens historia, Lunds universitet.

ANDERS JANSSON är antikvarie på Kulturen i Lund.

INGER LÖVKRONA är professor vid Etnologiska institutionen, Lunds universitet.

BJÖRN MAGNUSSON STAAF är fil. dr, bitr. museichef och stadsantikvarie på Kulturen i Lund.

JAN MARK är dramaturg och översättare.

VIVECA OHLSSON är fotograf på Kulturen i Lund.

CHRISTIAN PENALVA är konstvetare, fil. kand. och utställningsproducent för Kulturens utställning Lustar – drömmar och fantasier.

NILS STORMBY är docent och hedersledamot i Chokladakademin.

44

**X
e
S**